

PAÍS VALENCIÀ,
SEGLE XXI
Vint-i-una reflexions crítiques

PAÍS VALENCIÀ, SEGLE XXI

Vint-i-una reflexions crítiques

Antoni Furió, Gustau Muñoz, Pau Viciano (eds.)

Ferran Garcia-Oliver • Pau Viciano • Juli Capilla

Martí Domínguez • Vicent Pitarch • Doro Balaguer

Vicent Partal • Pasqual Mollà • Jordi Muñoz • Antoni Defez

Toni Mollà • Josep L. Barona • Francesc Pérez Moragón

Carles Mulet • Francesc Viadel • Francesc Burguera

Francesc Bayarri • Adolf Beltran • Gustau Muñoz • Antoni Furió

Joan F. Mira, Epíleg

Quaderns d'Orientació Valencianista

2009

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

© Els autors, 2009

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2009

Publicacions de la Universitat de València

Arts Gràfiques, 13

46010 València

ISBN: 978-84-370-7420-7

Dipòsit legal: V-896 -2009

Impressió: Impremta Lluís Palàcios

Índex

Presentació.....	9
------------------	---

PAÍS VALENCIÀ, SEGLE XXI

<i>Ferran Garcia-Oliver</i> , Millor troians que budini.....	11
<i>Pau Viciano</i> , Il·lusions i realitats a dues bandes d'una frontera.....	17
<i>Juli Capilla</i> , País Valencià, encara.....	25
<i>Martí Domínguez</i> , Fusterians <i>versus</i> qui?.....	33
<i>Vicent Pitarcb</i> , Polítiques de claudicació.....	37
<i>Doro Balaguer</i> , Un país híbrid.....	43
<i>Vicent Partal</i> , Crear un nou consens.....	51
<i>Pasqual Mollà</i> , El País Valencià que subsisteix.....	59
<i>Jordi Muñoz</i> , Hegemonia i síndrome d'Estocolm.....	67
<i>Antoni Defez</i> , Una bandera com la de Somàlia, per a què?.....	73
<i>Toni Mollà</i> , El «valor afegit» del nacionalisme valencià... ..	79
<i>Josep L. Barona</i> , La problemàtica construcció del país	85
<i>Francesc Pérez Moragón</i> , Per la fam d'heretar.....	93
<i>Carles Mulet</i> , Una proposta de redreçament.....	97
<i>Francesc Viadel</i> , Catalunya/ País Valencià, relacions enverinades.....	105
<i>Francesc Burguera</i> , El País que som.....	113
<i>Francesc Bayarri</i> , El valencianisme que no vindrà en Xarxa.....	119

<i>Adolf Beltran</i> , Quina política valencianista?	123
<i>Gustau Muñoz</i> , La inflexió	127
<i>Antoni Furió</i> , Repensar el país: un discurs alternatiu sobre la nació.....	135
<i>Joan F. Mira</i> , Epíleg: Quatre reflexions, o perspectives..	147
<i>Autors</i>	157

Presentació

No sempre resulta fàcil trobar l'espai o l'oportunitat favorables o tan sols adequats per a manifestar reflexions crítiques com les que s'apleguen en aquest volum i que no tenen cap altra pretensió que fer una aportació incisiva i polèmica, però lleial i constructiva, al debat sobre el present i el futur del País Valencià en una conjuntura històrica particularment complicada i plena de risc. Les decepcions i les frustracions han estat tan nombroses al llarg dels darrers anys, tan gran la distància entre les altes expectatives de l'autonomia i la trista realitat de la seua plasmació efectiva i especialment dels anys de govern conservador (que fins i tot ha mirat de criminalitzar el nom del País), que la temptació d'arxivar aquesta mena de debats i deixar-ho córrer —animada, és clar, per alguns «amics» que han redescobert l'ànima jacobina— és molt poderosa.

Però nosaltres volem dir no. No acceptem impassibles la desvirtuació d'un projecte de País. Ens posem en guàrdia davant les crides al realisme, sempre tan interessades i al capdavant tan poc realistes. Ens rebel·lem contra una deriva que desdibuixa fins a l'esborrament els trets bàsics de la identitat dels valencians, que deforma la nostra història, margina la nostra llengua, i voldria acabar definitivament amb la nosa i el llast

que representen les aspiracions de llibertat i modernitat, de maduració civil i nacional, que simbolitza la idea i el nom de País Valencià. No acceptem, en definitiva, el triomf sense fissures de la ideologia dominant, per molt hàbil que haja estat la seua propagació. Més aviat creiem que cal pensar la realitat de nou, de cap a cap, amb el mateix esperit que un dia ens va fer assumir unes poques conviccions. Poques, és cert, al marge de qualsevol doctrinarisme, però imprescindibles.

Antoni Furió, Gustau Muñoz, Pau Viciano
Març 2009

Millor troians que budini

CADA VEGADA SÓN MÉS els que proclamen la necessitat de desenganxar el País Valencià de Catalunya, o Catalunya del País Valencià. El que resulta curiós és que els feligresos que advoquen per aquesta solució final militen, o han militat, en partits i moviments que d'una manera o altra, amb més o menys simpatia, amb més o menys decisió, havien apostat per afirmar els lligams entre els dos territoris, i fins i tot no pocs s'havien adherit a les tesis independentistes dels Països Catalans. Des de més amunt del Sénia, el País Valencià no se'l veuria sinó com un llast, que cal amollar el més prompte possible, perquè aquesta olla de grills, d'epidèrmica consciència nacional i d'espanyolisme irredempt i que encara no ha superat la batalla dels símbols, no fa sinó alentir i entrebancar projectes d'hegemonia política. Més enllà d'un mapa literari comú, i encara, on els valencians posen notes d'exotisme, uns noms per a donar una mica de gruix a la perifèria i un grapat de clàssics imprescindibles, tota la resta produeix un estranyament desagradable, un escenari social de difícil comprensió. El catalanisme polític no guanya absolutament res amb el país de les anomalies permanents, i els reptes del segle XXI, que inclouen sobretot la integració del nou allau d'immigrants, aconsellen

prescindir d'una problema afegit i advocar per allò de cadascú en sa casa, i Déu en la de tots. No té cap sentit ja, doncs, el mapa del temps de TV3, el primer, únic i últim símbol televisiu d'una il·lusió nacional que s'expandí contra el franquisme, s'engrandí amb la Transició i s'esfondrà amb l'Espanya de les autonomies.

De l'altre cantó, entre el Sénia i el Segura, la insistència a la separació és més forta i més agra, i també més vella. La novetat és, com deia, que a l'exclusivisme valencià s'han adherit antics algmogàvers del morro fort que han percebut que el seu catalanisme és un agent nociu per a la maduració nacional del País Valencià, atès el rebuig sistemàtic d'una àmplia majoria de la societat, el millor barem del qual el reflecteixen els afflictius escrutinis electorals, que els condemnen sistemàticament cada quatre anys a l'anonimat extraparlamentari. Com sol ser habitual, la fe dels neòfits abraça els extrems. Bandera, denominació, registre lingüístic, àmbit literari, història, tot el que havia marcat el terreny simbòlic, políticament alternatiu, d'un projecte, és revisat a efectes d'empetitir, emmascarar o fer desaparèixer efluvis perillosament compartits amb el Principat i les Illes. Més que una revisió, es tracta, ben mirat, d'una adhesió al programa simbòlic i d'acció política del regionalisme, d'arrel bàsicament conservadora, al qual ara es buscaria d'insuflar-li aires de modernitat i solvència democràtica.

Ningú amb cara i ulls pot certament negar els fracassos polítics del valencianisme. Fa la impressió que encara no ha trobat el llenguatge adequat ni els mètodes escaients per esdevenir un moviment de masses, que és al capdavant el que hi hia en qualsevol moviment amb ànsies transformadores. El valencianisme polític de les últimes dècades ha viscut sota la síndrome de les urgències, com si tres-cents anys de coloni-

alisme mental, de construcció agressiva de l'estat i la nació espanyoles i de generació d'un autoodi reflex, es poden solucionar en un tancar i obrir d'ulls. I la recepta que una part significativa dels seus adherents proposen és, en efecte, la descodificació dels senyals, dels pocs senyals, val a dir, que mantenen la certesa d'una necessitat mútua entre els dos costats del Sénia enllà del frau autonòmic en què ens han instal·lat, i que es materialitza, sobretot, en l'espoli fiscal i no solament en termes culturals o lingüístics.

És una recepta plena d'inconvenients, al meu entendre, no cal dir-ho. D'entrada pel reduccionisme a l'hora d'identificar la causa dels dèficits, desplaçada de l'espanyolisme, poderós, hegemònic i hostil, a un catalanisme sociològicament dèbil i políticament escanyolit. Sovint se li imputa al catalanisme, al valencianisme matisadament catalanista, per entendre'ns, una quota de responsabilitat impròpia, perquè no exerceix ni de lluny la radiació que alguns ja voldríem. La perversitat, la insídia, la violència –la que va de la impossibilitat que un fill pugui estudiar en valencià als sermonaris diaris dels mitjans, la que va de l'exili interior dels músics i els escriptors a les vexacions intermitents dels que llueixen la porra i la llei–, rau en el cantó de sempre. Catalunya no és el problema, mai no ho ha estat. És Espanya amb tota la seua artilleria mediàtica, constitucional i estatal la que ens condemna a l'objecta subalternitat. I amb el benentès que el regionalisme conservador, que mana al país des de fa anys, i el blaverisme, sovint amb reflexos feixistes, són variacions melòdiques de la mateixa sarsuela nacionalista (també, no me n'oblidge, d'un bon pessic de confraries jacobines).

I tanmateix, a pesar de l'escassa potència política i sociològica del valencianisme que començà a forjar-se cap als anys

seixanta del segle xx, amb tots els nobles i esforçats precedents que vulguem, ha tingut una capacitat modernitzadora de la societat sorprenent. És una modernització que es palesa més que res, és veritat, en termes d'eixamplament cultural i dignificació de la llengua. Llibres, pedagogia, investigació, literatura, cultura popular, esport, premis, retolacions, art, falles..., tot ho ha impregnat el catalanisme, sense estridències, hàbilment, lluny dels maximalismes que podien ferir la gent normal del carrer o de consignes incomprensibles. No cal insistir que Pau Riba, Dagoll Dagom o Maria Barbal són «catalans», basta amb escoltar-los, veure'ls o llegir-los (com no cal insistir, de Vinarós amunt, que Obrint Pas, Xarxa Teatre o Josep Piera són «valencians», basta amb que siguin presents amb normalitat arreu de Catalunya, cosa que, ai, és més difícil que a la inversa). És el que s'ha fet sobretot des dels ajuntaments, des de les associacions cíviques i els tinglados culturals, amb uns resultats que, mirat des de la misèria franquista, enlluernen.

En les bondats d'aquest corrent impetuós resideix l'animadversió que genera en les files del nacionalisme espanyol, d'esquerres i de dretes, i molt més encara en la seua versió regional conservadora, envernissada o no de blaverisme. És una animadversió en la qual es fonen la consciència de la perillositat política que suposa tot acostament per tímid que siga entre les dues «autonomies», i una fòbia visceral a qualsevol matís catalanista, per això mateix, per la modernitat del pensament que tragina. Replantejar el país de dalt a baix, capgirar els usos de la llengua, apostar per una mirada lúcida envers la història, parar atenció al parentiu íntim i amargament evident amb els catalans (cognoms com Camps, Barberà, Fabra o Ripoll no han aterrat precisament al país procedents d'una galàxia llunyana), superar la realitat de l'apèndix provincial i regional, són por-

gues que poden provocar arcades, i abans dejunis que engolir-se-les, abans moros que catalans.

Cal reconèixer que aquesta dualitat angoixant entre Espanya i Catalunya, la perpetuació d'un conflicte, no és el millor dels escenaris per a la maduració d'una consciència crítica entre valencians. La via que propugna superar-lo per mitjà de l'eliminació del tel catalanista que l'havia identificat és, sens dubte, plena de bones intencions. Però les bones intencions no immunitzen dels fracassos més estrepitosos en l'àmbit de la política. Conciliar dues formes de pensament antagòniques, dues maneres al capdavant de contemplar el món, només és possible, en efecte, per mitjà de la renúncia d'una d'elles. Aquí no hi ha síntesi, no hi ha fusió, només una dimissió i, si filem prim, una immolació.

Fer de la llengua una variant a males penes recognoscible entre valencians és condemnar-lo a indignència. Reduir el mercat cultural a la frontera de *la Comunitat* –que és així com en diuen del país, talment el nom d'una associació caritati-voevangèlica o veges tu a saber què– és practicar una forma més d'eutanàsia, ben legal i poc dolorosa, però a la llarga de resultats letals. Continuar sense lligar dues economies complementàries, en l'àmbit de la macroregió que va d'Alacant a Lió, suposa perdre el tren del desenvolupament. Per als valencians Europa passa per Catalunya; sense el País Valencià i sense les Illes, Catalunya hi va coixa. Ara tot corre per les xarxes, les integracions, les connexions. Els aïllaments són suïcides. No és una noció d'identitat la que ens urgeix a habilitar els canals de contacte mutus, és una necessitat imperiosa de sobreviure enmig d'àrees econòmiques dinàmiques, cultures fortes i llengües emparades pels estats.

Les regles del joc polítiques obliguen a ajustar l'acció dels partits a l'àmbit autonòmic. L'imperi de la sagrada *Constitució*

castiga els dissidents. Tampoc els partits no poden viure en el núvol permanent del somnis, si és que aspiren a governar. Ara bé, admesos els límits imposats per la llei i pel pes aclaparador d'una realitat dura, definida per una assumpció sense complexos de l'espanyolitat de la immensa majoria dels valencians, cosa que obliga a acomodar el camp d'acció immediata als mollons autonòmics, l'acció hauria de mirar justament com superar-los. No és gens fàcil, ho sé. Però sovint trobe a faltar entre els qui s'hi impliquen habilitat, preparació, sentit comú, ambició, fortalesa, condicions indispensables per a no naufragar en la mediocritat.

Quan un fa anys, intueix que ja no veurà arribar el tren a l'última estació per a la qual havia comprat el bitllet. En aquesta situació cal evitar el pessimisme perquè, malgrat tot, la locomotora, esbufegant i petarrellejant, continua el trajecte amb uns quants vagons darrere seu. Si fa marrada per vies no previstes, tampoc és per arrancar a plorar, perquè fins i tot permetrà veure paisatges que serveixen per a comprendre millor la pròpia realitat de la qual un ha partit. L'important és el moviment continu i saber-ne la direcció i l'estació d'arribada. Sobretot l'estació d'arribada, no importa la velocitat ni si el bitllet és de classe turista o preferent. Si no és així, hi ha qui agafarà un altre tren o, senzillament, se'n tornarà a casa, a dedicar-se a entreteniments plausibles amb l'edat. Però abans que l'arqueologia d'ací cinc mil anys ens unifique a tots, els incentius per als combois de tota una vida encara no han declinat. Sempre serà millor que ens recorden com a troians que no com a budini, uns esclaus reportats per Heròdot, molt bells sembla, alts, rossos i d'ulls blaus, però que dels quals ho ignorem tot, com fantasmes en la història.

Il·lusions i realitats a dues bandes d'una frontera

LA DRETA CIVILITZADA és una espècie que durant molts anys ha estat buscada, infructuosament, en l'ecosistema polític del sud de l'Ebre. Qualsevol gest, encara que siga merament verbal, que vinga de la dreta valenciana i que apunte en la direcció civilitzadora sempre serà rebut amb esperança —i una excessiva credulitat— a les dues bandes de la frontera autonòmica. Potser fins i tot més al nord, ja que l'actitud cap a Catalunya és un dels millors indicadors del grau de civilització assolit pels conservadors valencians. L'acostament que el president Camps anuncia en matèria de finançament i infraestructures ha vingut a renovar aquesta il·lusió. No és la primera vegada: al seu moment Eduardo Zaplana —sí, Zaplana— també va ser elogiat com l'estadista autonòmic que resoldria el conflicte identitari del País, aixecaria un veritable *poder valencià* davant Madrid i establiria relacions d'igualtat amb la Catalunya de Pujol. Ara és Francisco Camps. L'actual president tracta d'entroncar amb un regionalisme més aviat estantís, a base de monestirs, furs i mòmies venerables de reis, com diria l'encara indefugible Joan Fuster. I no és que el patrimoni històric i el dret propi no siguen reivindicables, sinó que en mans d'aquesta dreta adquireixen una tonalitat ombrí-

vola i clerical. Amb tot, les declaracions de Camps han tornat a suscitar esperances de regeneració. En aquest context cal situar les reflexions que, l'estiu del 2008, publicava Josep Vicent Boira a les pàgines de *La Vanguardia*. Se suposa que la suma entre una «*elite cultural valencianista*» i una base popular «anti-centralista en lo económico» podria donar lloc a alguna forma de desitjable afirmació autòctona, no necessàriament nacionalista segons el model català. Aquesta operació, òbviament, necessitaria una certa dosi de civilització de la dreta local, que és la que controla els pressupostos i l'opinió pública.

En aquest conte de la lletera falla allò de sempre: no hi ha indicis raonables per a creure que la dreta valenciana vaja a canviar ara. Des de la transició fins avui dia tots els passos —totes les concessions, justificades o no— que s'han fet per a «*moderar*» el conflicte valencià han vingut de l'esquerra i del nacionalisme. La dreta no s'ha mogut d'un regionalisme conservador que deu tant a Teodor Llorente com a Blasco Ibáñez. De fet, l'anticatalanisme continua sent un dels principals elements de legitimació social i de mobilització electoral a què cap dreta valenciana no està disposada a renunciar. Amb Camps, l'anticatalanisme —etiquetat públicament com «defensa de la identidad valenciana»— s'ha convertit en un exèrcit de reserva, en un discret segon pla, però sempre latent i ben alimentat amb diners públics. Convé recordar que des dels alts càrrecs del govern valencià s'ha comparat la defensa de la catalanitat lingüística i cultural del País Valencià amb el nazisme, i s'impedeix que els ciutadans puguen veure TV3, mentre que *la seua* televisió pública veta sistemàticament els escriptors i músics que s'expressen en valencià. Aquesta dreta ni tan sols condemna clarament les agressions violentes a persones i institucions acusades de «*catalanistes*», perpetrades per

una ultradreta on coincideixen l'extremisme blaver local i un neofeixisme banalitzat però en auge. Seria difícil convèncer-se que això són qüestions «internes» dels valencians que no haurien d'afectar les relacions institucionals bilaterals. Pensar que els vincles entre el País Valencià i Catalunya poden reduir-se a allò estrictament econòmic, ignorant artificialment l'espai de comunicació, la indústria cultural, la llengua i d'altres qüestions «*identitàries*» és voler forçar la realitat. Perquè no es tracta de dues comunitats autònomes que són veïnes per una estranya casualitat geològica. Per més que ho vulga Camps, les relacions amb Catalunya mai no podran ser com les que es tenen amb Múrcia o Castella-la Manxa, també comunitats veïnes. Mantenir l'anticatalanisme a casa i buscar acords pragmàtics amb els catalans fora és com nedar i guardar la roba, i així no es pot anar molt lluny. Mentre la dreta valenciana no renunciï a l'arma de l'anticatalanisme, cosa que equivaldria a una veritable refundació, qualsevol càlcul sobre la millora substancial de les relacions amb Catalunya no serà, com deia Fuster citant a Josep Pla, més que una «pura il·lusió de l'esperit».

A l'altra banda de la frontera autonòmica, les il·lusions se centren a reconstruir la unitat de tots els valencianistes sota el mant protector del vell regionalisme, com a recepta per guanyar acceptació i vots en una societat que sembla còmoda amb l'hegemonia conservadora. Les propostes per al País Valencià del segle XXI, si atenem les tertúlies, sopars i pamflets del valencianisme «no-fusterià», passen per introduir-nos en el túnel del temps i traslladar-nos a un passat idíl·lic, ple de germanor i de consens entre la gran família valencianista. Un passat anterior a la Guerra Civil, que ens va dividir en dreta i esquerra, i, sobretot, anterior a un Joan Fuster que amb el seu «essencialisme catalanista» ens va dur pel mal camí del

progressisme i de la radicalitat. Cal tornar enrere —diuen— i recuperar la tradició valencianista més autèntica, des de la Joventut Valencianista al Centre d'Actuació Valencianista i, ara, la Declaració Valencianista de 1918. La commemoració dels noranta anys d'aquell manifest s'ha aprofitat per arremetre una vegada més contra l'anomenat «fusterianisme» o, ja sense eufemismes, contra un «pancatalanisme» que hauria estat la causa del fracàs del nacionalisme a casa nostra. La nova Declaració i les gloses que l'acompanyen es presenten com una renovació de les idees sobre el futur dels valencians, però, més enllà d'un cert sentit de la realitat, no deixen de propugnar una renúncia a uns principis i uns símbols compartits per tots els qui han treballat durant anys per la construcció del País Valencià. Sota l'hegemonia política i ideològica d'una dreta intransigent, sectors històricament compromesos amb aquest projecte es veuen temptats per una deriva regionalista, que pot acabar desdibuixant i dissolent no pocs aconseguiments. Perquè caldria recordar que si l'ambient semblava tan plàcid a l'inici del segle XX, era perquè el valencianisme no tenia la rellevància social i política capaç de qüestionar l'espanyolitat de la «regió valenciana». Suggestir que un regionalisme al bany maria, tasseta a tasseta, hauria esdevingut un veritable nacionalisme, amb vocació majoritària, sense trencar la porcellana, segurament no és més que una creença pietosa.

La Declaració Valencianista del 2008 és tan insípida i «benintencionada» —com es diu— que la pot firmar no sols qualsevol nacionalista, sinó qualsevol demòcrata que no siga un jacobí recalitrant. Qui no està a favor del consens, de la llengua, de la societat civil, dels drets humans, de la democràcia, de la cohesió social i fins i tot de la «xicoteta i mitjana empresa»? Qui podria rebutjar un valencianisme «ben acostat

a les necessitats d'unes persones que han de poder resoldre, de la millor manera possible, els reptes de cada dia»? Doncs ningú que no siga un malànim. Però una cosa són les bones paraules i una altra el context que els dóna sentit polític. I per si hi havia dubtes, el textos que glossen el nou manifest acaben d'aclarir-ho. Agustí Colomer signa una «introducció històrica» on s'admira de la capacitat d'influència que tingué aquell primer valencianisme prefusterià en la premsa. Res de revistetes marginals: pocs mesos després de la fundació del partit Unió Valencianista Regional —principal promotor de la Declaració de 1918— ja s'havia guanyat l'adhesió d'un diari important com *La Correspondencia de Valencia*. Però... *sancta simplicitas!* Tothom sap que darrere de l'operació hi havia els diners de Francesc Cambó, és a dir, l'or de la burgesia catalana, encara que aquesta vinculació del primer valencianisme amb el catalanisme —si hem de creure Colomer— no significava «cap mena de dependència o subordinació respecte de Catalunya». Però el que sobta més és com acaba aquesta introducció històrica: arran del colp militar de Primo de Rivera de 1923, «vedada l'acció política, el valencianisme s'arrecerà en el camp de la cultura a l'espera de temps millors». Tot el valencianisme? No: el sector més dretà de la Unió Valencianista, amb Martínez Sabater i Ferrandis Luna al capdavant, dos dels signants de la Declaració de 1918, es passaren amb armes i bagatges a la Dictadura primoriverista i el diari *La Correspondencia* s'adherí incondicionalment a un regionalisme espanyolista que prefigurava el del futur franquisme. En canvi, d'altres valencianistes continuaren treballant pel país: una lamentable desunió en la bassa d'oli del valencianisme de preguerra que —llàstima!— no pot atribuir-se a Fuster, que llavors només era un tendre lactant.

Després d'aquesta panoràmica històrica, arriba l'hora de Josep V. Boira amb la seua lliçó sobre la importància de les infraestructures i de l'economia, a veure si se n'assabenten aquests intel·lectuals elitistes que només pensen en la llengua, la bandera i la mona de Pasqua. Però hi ha novetats: el professor Boira adverteix que «el 'panteó' de les glòries valencianes està buit, esperant la feina de descobriment i de valoració dels fets passats». Un passat valencià de preguerra «molt més ric, complex i brillant del que ens han fet creure». Algú —ja sabem qui— s'ha dedicat a acumular pols i sediments sobre unes glòries que cal exhumar, com ja han fet els llorentinòlegs, que han descobert i restaurat la mòmia del Patriarca de la Renaixença. A continuació, ve una intervenció de to més lleuger. Rafa Company, amb la desimboltura que caracteritza la seua prosa, fa un cant al blasquisme, no al de don Vicent, sinó al d'un altre Blasco, Rafael, l'exconseller socialista i conseller perpetu del Partit Popular. Després de deixar constància de la seua admiració per Jordi Pujol, proposa deixar-nos de cabòries i acceptar aquesta «Florida feta a la valenciana». El model de construcció, turisme i grans esdeveniments sembla funcionar. Només cal garantir la qualitat de vida dels valencians en sanitat, educació, pensions i dependència... segurament de gestió privada, clar. Un programa, doncs, per a un valencianisme de convergència amb el regionalisme promogut pel govern de Camps. Per acabar de manera gràfica: necessitem un partit valencianista que pugui ser votat per «falleres de mare senegalesa».

Finalment, les glosses puguen de nivell de la mà de Vicent Flor, politòleg de l'escola del professor Franch de Borriana, un dels pares reconeguts de la «tercera via». Amb un posat més docte, Flor ens torna a allisonar sobre l'ABC del valencianis-

me veritablement valencianista, sense estar-se de fer alguna brometa sobre les ortodòxies marxistes i fusterianes. Cal reconèixer que el seu discurs és crític amb l'espanyolisme, cosa que es desdibuixava diplomàticament en les intervencions anteriors. Amb tot, Fuster continua sent culpable d'haver-se inventat un «neovalencianisme» que va trencar amb la tradició. S'impugnen els lligams de l'esquerra amb el nacionalisme, però es defensa el diàleg i la reconciliació de totes les aportacions valencianistes, fins i tot «del millor Fuster», que deu ser el menys polític. El que ha mancat al nacionalisme són «lideratges carismàtics» i per aquesta banda —ve a reconèixer el polític— no ho tenim fàcil. Entre tirar la tovallola o morir amb les botes posades —com els dogmàtics fusterians— Vicent Flor proposa continuar treballant pel país. Però no acaba d'estar massa convençut de les seues receptes de consens polític —cosa que el fa més humà i entranyable que els seus cofois companys de Declaració— i es resigna pensant que en el pitjor dels casos podrem «reivindicar-nos com a minoria nacional al nostre país». Benvingut al club, però per aquest viatge no feien falta tantes declaracions. Potser el que caldria és treballar per aglutinar la gent que realment es creu el País Valencià, siguen pocs o molts, i des d'ací ampliar el suport social a aquest projecte en una direcció que només pot ser crítica amb els valors i les polítiques d'una dreta que en representa l'antítesi més desolada.

País Valencià, encara

EN L'IIÈ CONGRÉS del Partit Socialista del País Valencià, celebrat a l'octubre de 2008, la voluntat —majoritària— de les bases va ser de mantenir aquestes sigles, íntegrament, inclosa la definició històrica de País Valencià. Va ser, val a dir, una decisió que va sorprendre la part més conspícua del principal partit valencià de l'oposició, i també una part important de la població valenciana; sobretot perquè, de la Transició ençà, i des que es va activar l'anomenada *batalla de València*, els valencians ja ens havíem acostumat a les rebaixes identitàries: hi hem perdut més d'un llençol, en aquest assumpte. Al llarg de les tres darreres dècades hem vist com han caigut els nostres símbols més pregons —la senyera, el nom del país, el nom de la llengua— en benefici d'una hipotètica reconciliació democràtica, una disfressa que, massa sovint, ha entrebancat les aspiracions nacionals dels valencians. Aquesta qüestió dels símbols no és fútil, perquè denota fins a quin punt els valencians ens diluïm o no en el *totum revolutum* de l'estat espanyol. Els socialistes —de moment— s'han pronunciat en defensa de les seues sigles històriques; en favor, doncs, del País Valencià, tal i com s'hi han manifestat també els altres partits de tot l'espectre polític valencià situat a

les esquerres, i també els sindicats, les associacions i els col·lectius de signe progressista.

Però, amb els símbols, no n'hi ha prou, és clar. Per mantenir els fonaments d'un poble cal *fer país*, és a dir, cal treballar pel benestar de tots els ciutadans: per la millora de les condicions econòmiques, socials, culturals, educatives, sanitàries, etc., de la societat en conjunt. I és obvi que des que el PP es va instal·lar al Palau de la Generalitat, l'any 1995, la societat valenciana se n'ha ressentit considerablement i accelerada. I des de tots els punts de vista, no només pel que fa a la identitat —una de les preocupacions tradicionals de l'esquerra—, sinó també des d'un vessant més pragmàtic. El dia a dia de l'economia dels valencians, per exemple, s'ha fet com més va més difícil. La taxa de l'atur s'ha incrementat, l'evolució del PIB per habitant ha anat a la baixa, el deute públic ha augmentat de manera brutal, s'han accentuat les desigualtats... I tot plegat es deu a la política de devastació i espoli territorial que han practicat els governs successius d'Eduardo Zaplana i de Francisco Camps, obsedits en obres faraòniques i esdeveniments fastuosos (Terra Mítica, Mundo Ilusión, la visita del papa, la Fórmula 1, la Copa Amèrica...), en què no han escatimat recursos i voluntats. Una política bolcada en el turisme massiu, basada en l'especulació urbanística i la sobreexplotació dels recursos naturals, molt poc o gens respectuosa amb el medi ambient (un indicador de benestar que cal tenir en compte també), i que, contràriament al que diuen el Molt Honorable i els seus consellers, no s'ha traduït en la millora de la qualitat de vida i en l'increment del poder adquisitiu dels valencians. Per contra, aquesta política basada en la immediatesa irresponsable i la nul·la planificació racional, que ignora les previsions a llarg termini i amaga la rendibilitat real de la *cultura de*

la rajola, té ja conseqüències molt negatives per als valencians, conseqüències que es podrien agreujar encara més. Una política esbiaixada i parcial, com la que han aplicat els governs populars a *la Comunitat*, té ja, en plena crisi mundial, efectes devastadors, més intensos que els que es produeixen en altres latituds pròximes, sobretot perquè la nostra s'ha convertit en una economia ultradependent del sector turístic i de serveis, amb una indústria afeblida i poc competitiva, i una agricultura que mor d'inanició. A tot això, cal afegir-hi la presumpta corrupció política d'alguns dels membres més destacats del Partit Popular: el cas Fabra n'és paradigmàtic, però n'hi ha més encara: Díaz Alperi, Ángel Fenoll...

I què en direm, ara, de la cultura? Els populars han aplicat, en aquest àmbit, una *política de la carcassa buida*. Hereus d'algunes obres de modernització dissenyades en legislatures anteriors, els populars n'han fet estendard, però sense dotar-les d'un contingut sòlid. L'IVAM, la Ciutat de les Ciències i de les Arts, el Palau de la Música... són contenidors que han estat objecte de crítiques ben fonamentades, per les programacions que hi ha projectat el PP, escasses en continguts. La dels populars ha estat també una política esbiaixada i parcial, perquè ha primat les grans capitals —i encara gràcies— amb infraestructures culturals mal gestionades i pitjor administrades, mentre que ha descurat quasi per complet la xarxa de ciutats mitjanes —i els pobles menuts— que esquitxen de dalt a baix tot el país. I hi ha, encara, una pràctica més flagrant, pel que fa a la cultura, perquè ha estat dirigida programàticament. El PP ha ignorat i ha menystingut el fet cultural propi, el que es manifesta en la llengua autòctona. Els escriptors, els músics, els dramaturgs, els artistes, els intel·lectuals... valencians han estat sotmesos al silenci més ignominiós, al menyspreu abso-

lut, sobretot quan, als ulls de la dreta més rànica, eren suspects d'alguna manera de «catalanisme». La gent que *fa cultura* en aquest país no té a penes vies d'expressió. En canvi, la televisió autonòmica s'ha dedicat a reproduir sistemàticament estereotips culturals extemporanis, obsolets, de poca alçada i espanyolitzants. La TVV ha deixat de complir els objectius segons els quals va ser creada i, sense cap tipus de vergonya professional, s'ha lliurat per complet a la voluntat partidista del Govern de torn. Endemés, reproduceix deliberadament un model lingüístic empobrit, castellanitzant, extremadament particularista (amb un únic dialecte valencià com a referència, l'apitxat), procliu a termes de dubtosa tradició històrica, quan no directament secessionistes. Tenim una televisió preocupada únicament pels índexs d'audiència i per defenestrar i purgar els qui es manifesten partidaris d'una veritable televisió pública *valenciana* i per a *tots els valencians*.

Quant a l'educació, només cal veure l'espectacle que el conseller Alejandro Font de Mora ha perpetrat des que va començar el curs escolar, amb una assignatura que en la resta de comunitats autònomes ha passat poc menys que desapercebuda. *L'esperpent* —o, per dir-ho en termes propis, el sainet— de l'Educació per a la ciutadania ha estat un dels episodis més lamentables de la política valenciana dels darrers anys; un episodi, d'altra banda, que diu molt de la talla «intel·lectual» i del tarannà del conseller i dels populars valencians. D'altra banda, cal insistir en el fet que l'oferta educativa en la llengua pròpia és del tot insuficient, perquè no satisfà, ni quantitativament ni qualitativa, la demanda de la societat valenciana. Les dades demostren que *la gent demana valencià*, però *el Govern autonòmic no respon* de manera satisfactòria i eficient; ans al contrari, sembla com si el valencià els molestara, com si

el fet diferencial per antonomàsia dels valencians, la llengua, fóra més aviat una càrrega que no un patrimoni nostrat que cal preservar i fomentar, més enllà de les polítiques de l'aparença i dels gestos folklòrics.

L'articulació d'un espai cultural propi, *valencià* i *en valencià*, es fa tan necessària com difícil, tenint en compte el context advers, i fins i tot hostil, en què s'insereix des de fa més d'una dècada la societat valenciana. El Govern del Partit Popular és, doncs, un obstacle gairebé insalvable, perquè dificulta les expressions de caràcter valencianista i progressista. Tot i això, hi ha iniciatives encoratjadores, per part dels sectors més actius de la societat valenciana. Així, diversos col·lectius de músics han pressionat el Govern de Camps, a través de diverses campanyes als mitjans de comunicació, per tal d'aconseguir una presència pública més gran — o potser caldria dir simplement *una presència*. Escola Valenciana també ha ençetat campanyes de promoció del valencià efectives, adreçades als nouvinguts, i a la societat valenciana en general. I diverses editorials, com ara Bromera o Publicacions de la Universitat de València, han incrementat la seua presència a tot l'àmbit lingüístic, a Catalunya sobretot, tot superant les «fronteres» administratives.

La societat civil, el món de l'associacionisme, i gent a títol individual, també han engegat projectes de relació amb altres entitats de l'àmbit lingüístic, amb fruits ben interessants. Els nostres intel·lectuals, però, continuen trobant massa entrebancs al País Valencià, no poden desenvolupar-hi una mínima i estable activitat professional, la qual cosa els impel·leix a anar-se'n. Són molts els escriptors, els artistes, els músics, els periodistes, els investigadors, els professors... que marxen a Catalunya, sobretot, i a altres llocs més propicis. I encara

sort que hi ha aquestes comunitats que els acullen. La «diàspora» valenciana, però, no és la solució per als valencians amb vel·leïtats culturals i intel·lectuals. I tampoc no ho és el reclam messiànic o la referència salvífica cap a aquests territoris. Ara bé, cal dir que tot intercanvi igualitari entre les comunitats de parla catalana és no sols beneficiós, sinó del tot recomanable, si no volem caure en el provincianisme més anorreador i estèril. El fet, posem per cas, que alguns ajuntaments valencians —Morella, Vinaròs, Sueca i Gandia— s'hagen adscrit al projecte de la Fundació Ramon Llull és una bona forma de compartir i de sumar esforços entorn a interessos culturals i lingüístics comuns, i, a més a més, reforça els lligams entre comunitats germanes. Aquesta adhesió és també una bona fórmula d'eludir cotilles autonomistes de poca volada, i de fer via cap a la reconstrucció del patrimoni històric, cultural i lingüístic dels antics membres de la Corona d'Aragó. I, per descomptat, constitueix també una manera de fomentar les respectives comunitats arreu del món.

Aquesta anàlisi sintètica i urgent, en dibuixa un panorama ben magre, del País Valencià, perquè deixa poques possibilitats de subversió, sobretot perquè les veus dissidents no tenen les vies o els canals on poder expressar amb garanties les seues *raons* entorn de la necessitat d'un canvi. Un canvi que ha de ser polític, si volem que siga realment efectiu, amb garanties, i durador. Hi ha, cal dir-ho tot, altres mecanismes que poden subvertir l'ordre establert, ni que siga mínimament. Així, l'associacionisme cívic i cultural o Internet són eines utilíssimes i necessàries per al canvi, però complementàries, i en una situació de desavantatge com la que patim, esdevenen tan sols vàlvules d'escapament per a una agonia lenta, però segura. És a dir, que el canvi substancial i definitori passa, necessàriament,

per les urnes. En aquest sentit, l'experiència electoral d'altres comunitats ens pot servir d'ajuda, per no dir de model. A Galícia, a Catalunya, a Balears, al País Basc... els pactes *pre* o *post* electorals han estat necessaris —decisius!— per a dibuixar un panorama parlamentari progressista, amb una major o menor presència d'una sensibilitat mínimament nacionalista o autonomista. Els valencians —si més no, els valencians que ens considerem mínimament sensibles a les necessitats del país— n'hauríem de prendre bona nota. Des que el PP va arribar al Palau de la Generalitat, però, l'esquerra ha estat marcada per una crisi ideològica i política permanent. Les escissions, la manca de lideratge, les derives ideològiques, la desunió permanent, les tàctiques fallides... hi han estat la tònica general. Si volem un canvi polític, però, *totes les esquerres* haurien de llimar aspreses ideològiques i defugir polítiques partidistes, i convergir cap a *una entesa extensa*, com més àmplia, millor. Els valencians ho necessitem. I el país s'ho mereix. Perquè, si ha d'haver-hi *un país*, aquest només pot ser *País*, i *Valencià*, i *d'esquerres: de totes les esquerres*. Jo, almenys, no hi veig una altra solució.

Fusterians *versus* qui?

COMPTAT I DEBATUT, em declare fusterià. És cert que alguna vegada he qüestionat alguna de les seues actituds, com ara que emprara el català oriental, o la seua implacable mordacitat, o fins i tot, algunes actituds polítiques en excés provocatives, tan innecessàries com contraproductes. Però, al cap i a la fi, com més l'estudie més l'admire, i més en deute em trobe amb el seu magisteri. El llicic amb gust, i sempre trac alguna cosa de profit, tant de contingut com d'estil. És un mestre de lectures i d'escriptura, com el mateix Josep Pla. Sens dubte, és l'escriptor més valuós que hem tingut els valencians el segle passat, i qui d'alguna manera ha creat l'escola més brillant dels darrers temps. La influència en el món universitari ha estat cabdal: sense ell, la nostra Universitat hauria estat del tot diferent, molt més allunyada de la cultura valenciana i dels interessos del país. I molts dels que avui escriuen en català potser no ho farien.

Qüestionar Joan Fuster em sembla lícit, i fins i tot suggerent. Ara bé, quina és l'alternativa? Han passat quasi vint anys de la seua mort, i la seua presència segueix sent enlluernadora. Ningú no ha aconseguit proposar una opció diferent, versemblant, amb un mínim èxit. Ans al contrari, amb massa

freqüència hem comprovat que propostes aglutinadores, enenedores i edulcorades («terceres vies»), han acabat transformant-se en un regionalisme ben entès, del tot folklòric i local, sense cap volada. Fuster amb la seua obra va aconseguir dignificar el nostre català i fer-lo apte per a l'estudi erudit, per a la comunicació universitària, i per a la més exigent creació literària, abandonant per sempre aquell espai jocfloralesc —erm d'ambició— on l'havia abocat ser una llengua sense gaire tradició erudita. És clar que hi ha altres noms que han estat cabdals en aquesta consolidació de la nostra llengua com a estri de comunicació culta, però Fuster senyoreja entre ells de manera inqüestionable.

Crec que mai no li agraiem prou el seu esforç, i el sacrifici que va significar, de temps i d'energies, la seua dedicació al país i a la seua cultura. Per això qüestionar-lo, o fins i tot suggerir que s'ha de «superar» (com si es tractara d'un entrebanc per a assolir més altes cimeres), sense alhora proposar una alternativa solvent, em sembla confús, quan no demagògic o cínic. L'anticatalanisme ja existia abans de Joan Fuster, com sens dubte també el catalanisme. No crec que Fuster siga el gran culpable de res, ni que sense ell ens haguérem estalviat cap tipus de conflicte social. En canvi, potser sense la seua tasca el castellà s'hauria imposat definitivament a la nostra societat, com s'esdevé a França: el valencià seria una mena de *patois* que tan sols parlarien els més vells, i que serviria a tot estirar per als llibrets de falles. La reacció anti-fusteriana, com tantes vegades s'ha dit, no ve del desig, potser legítim, de valencianitzar (és a dir, de reforçar els nostres elements distintius en el marc de la cultura catalana), sinó de castellanitzar el territori.

És interessant també analitzar les darreres reaccions d'aquest anti-fusterianisme, i com *La Vanguardia* fa poc es va

alinejar amb les postures més crítiques. Amb l'agreujant que Fuster va ser un dels seus col·laboradors més fidels d'aquest gran diari barceloní, on hi va publicar més de quatre-cents articles. Divulgar que el «model valencià» no té res de reprotxable i que cal vindre a València «sense complexos» (sic), no deixa de ser una manera molt simplista i matussera de veure les coses. Fa l'efecte que certa part de Catalunya estaria fins i tot més còmoda si no haguera existit mai Joan Fuster, i si aquest no haguera batallat per la unitat cultural i política del paísos de llengua catalana. Proposar com a possible model una València descatalanitzada, una València estil Canal 9, resulta del tot desesperançador per a tots aquells que han lluitat durant tants anys per la dignitat de la nostra cultura.

Alhora, els catalans poden estar segurs que el que li passe al País Valencià tard o d'hora li esdevindrà a Catalunya. Per tant, quan més forta siga València, més forta serà Catalunya, i a l'inrevés. Alinear-se amb Francisco Camps i amb les postures espanyolistes del PP valencià, que durant tants anys ha dut a terme una constant i soterrada tasca d'erosió de la cultura valenciana, és del tot un suïcidi per a la cultura del Principat. Fins i tot fa l'efecte que alguns voldrien que a Catalunya el català fos com a València: bo per a les sardanes, o per a entonar l'onze de setembre algun espinguet patriòtic, i per a poc més. En aquest sentit, declarar-se anti-fusterià és un bon principi.

Potser resulta del tot impossible que dues cultures coexistisquen pacíficament, que es reforcen i s'ajuden. Potser també resulta impossible que una cultura —sense un Estat propi al darrere— pugui sobreviure. Penseu que l'única cultura sense Estat que ha obtingut un premi Nobel de Literatura ha estat la provençal, amb Frederic Mistral com guardonat, i no hi ha més que veure l'estat en què es troba actualment

aquesta llengua. Sempre he estat partidari de sumar, i puc dir que m'estime tant la cultura castellana com la francesa, territoris per on s'estén la llengua catalana. Però sistemàticament aquestes cultures malden per desplaçar la catalana, quan no anorrear-la, i crec que el nostre deure és defensar la cultura més dèbil, que es tracta d'un valuós tresor de la humanitat. Faria el mateix si estiguera en perill la llengua espanyola o la francesa. Tanmateix, aquestes argumentacions — tan elementals — són amb massa freqüència menystingudes, i les agressions, o sobretot la manca d'interès i de suport (que es veu en tantes i tantes coses) de l'Estat Espanyol i de l'Estat Francès cap a la cultura catalana, van debilitant i corsecant tots aquells que s'esforcen diàriament per donar normalitat a una situació del tot extraordinària.

I tanmateix, per altra banda, els valencians estem vivint una de les èpoques més fecundes culturalment de la nostra història. Tenim una nòmina molt notable d'escriptors, unes bones editorials, una bona col·lecció de revistes en català, una infraestructura cultural solvent, que de vegades desperta l'enveja — en algun cas, és clar — del Principat. No diré que moltes d'aquestes iniciatives sense Joan Fuster no hagueren existit, però sens dubte li deguem a ell bona part de l'embranchida. Com ser doncs anti-fusterià? Com suggerir que el seu temps ja és història? Com voler passar pàgina? Què haguera estat del País Valencià si Joan Fuster no haguera tingut d'ofici ser Joan Fuster? Us ho imagineu?

Per tot això, comptat i debatut, em declare fusterià. Pense que si no haguera existit, l'hauríem hagut d'inventar.

Polítiques de claudicació

UNA TRAJECTÒRIA HISTÒRICA dilatada avala l'antic diagnòstic, esdevingut tòpic, amb què ens va retratar per a la posteritat el comte-duc d'Olivares, segons el qual els valencians som els «más muelles» de la Corona. Per la seua banda, Joan Fuster va furgar amb agudesesa en aquesta dissortada condició col·lectiva, la qual trobem confirmada per propostes tan decadents com la resclosida «tercera via» o l'allau de neoprovincianisme que emergeix impetuós ara mateix entre nosaltres. En el caràcter tou i genuflex del poble valencià sens dubte hi pesa el grau de mestissatge constitutiu, el qual ens marca des del mateix dia del nostre naixement com a poble, certament «ajustadís», d'acord amb la fina observació d'Eiximenis, en la qual insistiria el cronista Escolano.

Així doncs, caracteritzats com a societat feta d'una pasta més aviat desubstanciada i amb un rent de dubtosa capacitat vertebradora, constituïm un subjecte històric que no es reconeix protagonista de la seua pròpia trajectòria col·lectiva ni sol manifestar el que hauria de constituir l'orgull elemental de ser valencià. Per contra, hem desenvolupat al llarg de segles la tendència a deixar-nos ensarronar per aquells que no van tenir ni tenen vergonya de la pròpia conducta de claudicacions davant el foraster més o menys poderós.

Justament, amb l'objectiu de rectificar aquesta dinàmica característica de «poble anòmal», el valencianisme que començava a consolidar-se a l'època de la República —i que, més tard, trobarà en Joan Fuster el seu ideòleg més rigorós, incisiu i influent— proposà un programa regenerador que tenia com a objectiu la superació del nostre sucursalisme crònic, que ens afecta per tots els cantons: cultural, econòmic, polític, nacional. Recordem que, durant l'ocàs de la dictadura, la proposta fusteriana, sens dubte engrescadora, va mobilitzar energies formidables, alhora que —com no podia ser altrament— concitava refusos enormes, que venien de la banda de la dreta, en primer lloc, però també de l'esquerra oficial. En aquest sentit, no puc estar-me de denunciar la proscripció amb què una certa esquerra —si volem, un sector d'aquells que suposadament militaven en la seua mateixa trinxera— va afanyar-se a esborrar del panorama polític un valencià tan íntegre com fou Vicent Ventura. I convé no oblidar que l'únic càrrec que hom podia imputar al periodista castellonenc era el d'haver-se mantingut insubornable en la vindicació dels drets polítics inalienables que posseeix el País Valencià a dissenyar-se el propi camí, en la perspectiva de l'Europa que aleshores s'albirava.

En la circumstància present potser ens podem permetre de deixar en un pla secundari el debat a l'entorn del dilema clàssic de si «el País Valencià serà d'esquerres o no serà». En qualsevol cas, em declare incapaç de representar-me que aquesta societat pugui sobreviure mantenint els seus propis trets identitaris, la dignitat nacional, si no és empesa per unes forces socials en les quals predominen clarament els factors de transformació i de revolta.

Dissortadament, no són pas aquests valors els que regeixen la política valenciana dels nostres dies, la qual més aviat

manifesta una tirada insuportable a mirar endarrere i a consolidar la política tova de la transacció, la qual difumina de manera progressiva la vella línia que marcava els límits de la diversa coloració que tinyin l'arc parlamentari. Vet ací la nova cultura dels líders asseguts a les Corts valencianes, que ara fan pinya, els uns i els altres, tot compartint una política de rebaixes —o de misèries—, que malda per recuperar uns trastos que havien estat abandonats fa prop de vuitanta anys. Recordem, en aquest sentit, que d'ençà de la República, el valencianisme de qualsevol color havia superat la xacra del provincianisme en benefici d'una proposta de reestructuració moderna d'un País Valencià (una denominació així mateix inequívoca i inqüestionable) que hom preveia organitzat en comarques, de la mateixa manera que considerava la funció de la llengua (que naturalment situava sense vacil·lacions en plena harmonia dins el conjunt de la catalanitat, tal com testimonien, per exemple, les Normes de Castelló) com un dels elements angulars que han de promoure la compactació social.

Enmig de l'espectacle actual, que tot sovint té les traces d'una mena de retorn polític a la caverna, el primer humanista valencià del segle XX, alhora el pensador més lúcid i l'intel·lectual més influent del seu temps, corre el risc imminent de tornar a convertir-se en *combustible per a falles*. Per començar, fa temps que el sistema ha posat a treballar tots els seus recursos formidables per tal que el llegat fusterià siga desacreditat, eliminat de la faç social d'aquest país. Es tracta precisament d'eradicar un discurs honest i compromès, lúcid, rupturista i regenerador, cultíssim, racional i incitador al diàleg serè, que es vehicula mitjançant una prosa brillant, marcada per l'elegància i la força de l'impacte. Farien bé d'adonar-se els nostres polítics que no els ha de resultar precisament planer de des-

fer-se d'una autoritat, intel·lectual i moral, de les dimensions colossals de Joan Fuster.

Per la meua banda, no gose vaticinar si el País Valencià serà valencià o serà espanyol. En tot cas, no hi ha dubte que sols serà viable en la mesura que plante cara a la política madrilenya, que ara mateix es cou, en una operació compartida sense traumes ni vergonyes, per la *villa y corte* i el cap i casal del país. Si l'ordenació del territori, l'economia o el nivell de vida (la sanitat, la cultura, el treball i el consum) s'han de programar d'esquena al país, sí que la farem bona! Naturalment, les conseqüències que se'n deriven, d'una tal política de complicitats, sols les patim ací, arreu de la geografia valenciana, greument malmesa, no ho oblidéssim pas.

Per cert, davant l'informe Margrete Auken del Parlament europeu, contra la barbàrie que arrasa el paisatge valencià, a dreta i esquerra de les Corts valencianes hom fa pinya per justificar la política institucional de terra cremada. El mateix Parlament europeu denuncia la desídia amb què es capté el govern valencià a l'hora d'aplicar una política lingüística que discrimina la comunitat catalanòfona tot incorrent en conductes il·legals. Tanmateix la majoria abassegadora de les Corts calla. Davant una tal casta política (genuflexa i dimitida, d'acord amb els qualificatius fusterians) no ens ha d'estranyar que arriben les rebaixes fins i tot en l'àmbit dels símbols, un àmbit que no és, ni de bon tros, negligible. A un extrem i a l'altre de les Corts valencianes és compartit l'anatema a la bandera històrica (i a fe que l'exaltació desmesurada del blau ens retrotrau prou al franquisme més dur) així com el fàstic que hi produeixen simples etiquetes (tals com «Països Catalans», «País Valencià» o «català»); simultàniament, hi ha engegat un seguit de maniobres que han estat programades per a

trencar la catalanitat. Heus ací el nou tomb que dóna, a casa nostra, la via de les autonomies. Uns i altres han tirat terra al damunt de l'alternativa comarcalitzadora, alhora que es llancen a esquarterar el país, mitjançant una promoció sense treva del «castellonerismo» i l'«alicantinismo», fins al punt que, en la circumstància present, ningú no hauria de sorprendre's si demà mateix les nostres Corts beneïen un «sureste» que no havia pogut imposar ni tan sols el franquisme.

Definitivament, per damunt d'aquest panorama polític de misèries i complicitats, hi emergeixen amb tota la seua força engrescadora els diagnòstics i les consignes que va llançar a la societat valenciana el malaguanyat solitari de Sueca, el qual ara mateix, a divuit anys de la seua desaparició, el sentim més enyorat i necessari que mai.

Un país híbrid

EN ALGUNA OCASIÓ HE ESCRIT, he dit o subscrit, i moltes vegades ho he pensat, que aquest país, el País Valencià, *no té remei*. És un comentari, més o menys superficial, que sovinteja en alguns cercles, que he sentit manifestar a gent molt diversa, amb intencions i sentiments diferents, motivada per multitud de causes i esdeveniments. Segurament un comentari semblant es podria sentir a tot arreu, en qualsevol país i en qualsevol circumstància si les coses no marxen com caldria, segons el criteri dels ciutadans que pensen que el país no funciona com els agradaria. Aquesta o altres frases del mateix estil són prou habituals i generalment no passen de l'espai de la conversa i la banalitat. Hi ha, però, una manera preocupada i diguem-ne seriosa de considerar que el país pren una drecera que inevitablement desvirtua i deforma la seua personalitat fins anar convertint-se en altre país o, almenys, en una altra cosa. És aquest camí de substitució el que es vol assenyalar advertint de la manca de remei i del perill de quedar-se sense país per sempre més, sense recuperació possible. Clar que un país no pot desfer-se, no pot desaparèixer, si no és per un terratrèmol, una catàstrofe imprevista o alguna circumstància extraordinària. Una guerra moderna per exemple, d'aquestes que

no les guanya ningú, que no aprofiten de res, però que maten i destrueixen els pobles. Tanmateix, els trets més característics d'un poble, aquells que tenen a veure amb les diferències que més profundament el configuren i l'identifiquen, sí que poden anar deteriorant-se de manera que el van convertint en una mena de poble híbrid primer i en un altre poble després. Potser el País Valencià està en aquest moment en l'etapa de poble híbrid i si tot continua igual, és a dir, si continua dirigit com fins ara, no tardarem massa a ser definitivament una altra cosa. Tot plegat, un poble madrileny més, on tanmateix continuen plantant-se falles. En qualsevol cas tindrà necessitat d'una enèrgica reconstrucció. En entrar en aquesta mena d'indefinió comencen a aparèixer dubtes i confrontacions sobre conceptes com ara «identitat», «poble», «consciència de país» i molts altres d'aquesta mena que deixen de tenir sentit. Fins i tot «nacionalitat», «nacionalisme» són termes que poden oferir dubtes que, en segons quines etapes i segons quina utilització, resulten problemàtics o, si més no, confusos. Al País Valencià travessem sovint aquestes etapes.

Molts factors hi deuen influir en les diferències que es manifesten en cadascuna d'aqueixes situacions que determinen els motius pels quals els ciutadans es preocupen o deixen de tenir interès pels problemes del seu país. Des del poder polític i des de la influència política es pot estimular i dirigir la seua participació o el seu abandó. Hi ha moltes maneres de dirigir i manipular per tal de restar llibertat de criteri als ciutadans. El que es coneix com les senyes d'identitat deixa de tenir significat per la majoria de ciutadans, com és habitual en la nostra societat, i solament una minoria resistent realitza l'esforç i manté les intencions de conservar i preservar el que considera els valors que el poden identificar com una comunitat nacio-

nal diferenciada. Al País Valencià aquestes minories han estat més lligades a la cultura que a la política. El nostre nacionalisme polític ha estat sempre molt fràgil, molt contaminat pel regionalisme de l'autosatisfacció de ser molt valencians o de la por a ser considerat poc valencià i molt català. La qual cosa el deixa lluny de participar en una reconstrucció cultural que caldria incorporar a la política. A aquest respecte hem d'observar que els polítics nacionalistes valencians generalment s'han queixat que els nostres mitjans culturals no estaven per la política. Des de la militància nacionalista jo també tenia dubtes. Ara pense que potser el que caldria és, més aviat, que els polítics no se'n malfiaren de la cultura. Els mitjans culturals o almenys molts dels més importants, no han estat mai tan capficats per les barroeres actuacions dels mandataris polítics, no s'han deixat influir per les distintes administracions polítiques, pels nefastos dirigents d'aquest país, i han aconseguit mantenir un cert rigor en les idees, justament a partir del que en podríem dir les nostres senyes d'identitat, la nostra llengua, la nostra cultura, sense les concessions al populisme i els temors que mostren tots els partits polítics, fins i tot els partits nacionalistes valencians, sempre pensant en els vots i les tàctiques. Segurament és l'abandó de la cultura el que perjudica la política nacionalista i no el contrari.

De qualsevol manera hi ha molts altres factors que poden determinar una situació com l'actual on els nacionalismes es veuen acaçats per tot arreu. No sols al País Valencià on el nacionalisme sempre ha tingut enfront els dirigents polítics, els dirigents socials i pràcticament tots els estaments que poden influenciar l'opinió pública. Fins i tot els dirigents de la cultura oficial (més aviat de la incultura oficial), han procurat mantenir-la distanciada de la cultura literària i universitària,

de l'ensenyament, que sempre tracten de manipular, i sobretot distanciada de la gent. De manera que llevat d'escassos episodis d'intervenció popular com, posem per cas, alguns moments de la transició política (els escassos moments en què els dirigents no manaven massa), la dimensió de les demandes culturals, inseparables en el nostre cas de les reclamacions d'un necessari redreçament nacional, no passen de sectors minoritaris i elitistes, la importància dels quals no vull en absolut minimitzar. Crec que si aquest país conserva un cert grau de dignitat cal trobar-lo en aquests sectors, per més mínims que siguin. Pense que els moments de major consciència i més participació ciutadana als quals m'he referit es van produir gràcies a grups i partits que van ser sensibles al tema nacional com a opció política necessària lligada a les llibertats democràtiques. Entre els exemples que puc recordar ara estarien el PSPV, abans de convertir-se en PSOE, amb influència en els mitjans intel·lectuals i universitaris; potser algun grupet més valencianista del mateix PSOE; els partits minoritaris d'extrema esquerra que junt a la part del PCPV que aleshores intentava sortir-se'n de la tutela del PCE van traslladar algunes inquietuds nacionalistes a sectors més populars. Evidentment els grans i principals partits valencians, no estaven per aquestes tasques, molt enfeïnats amb la redacció d'un Estatut que no tenia res a veure amb les qüestions nacionals.

Ara, com ja he dit, estem en moments difícils a causa d'una condemna arbitrària i generalitzada de tots els nacionalismes, encapçalada pels partits polítics estatals, per l'agitació dels mitjans de comunicació, per una majoria de la intel·lectualitat espanyola i segurament, pels efectes que tota aquesta pressió i propaganda té sobre els ciutadans, fins i tot sobre els ciutadans de les nacionalitats. Totes les televisions dediquen

espais a seriosos debats polítics. Com n'hi han moltes cadenes, cada setmana es poden seguir (no és fàcil, perquè tots els tertulians parlen alhora) un bon nombre de debats. Pràcticament en tots ells es comenta l'actualitat i es condemnen sense remissió els nacionalismes. Sovintegen les crítiques més crues, les afirmacions més grotesques i el desconeixement general del tema, però el fet més cridaner és que pràcticament mai assisteix un nacionalista a la reunió. Tanmateix tots afirmen no tenir res contra el nacionalisme. Se sol considerar que tot això de la identitat, la sobirania, el poble, la llengua pròpia, són bajanades insolidàries i excuses per amagar ambicions polítiques dels partits nacionalistes en la recerca de poder, d'expansió i de coses per l'estil. Això sí, sense mai posar en dubte l'única sobirania i identitat possible que és la seua, l'espanyola, i l'únic poble, l'espanyol, amb dret a existir i a decidir. Segurament l'ambigüitat de molts dels termes utilitzats permeten aquesta selecció, aquesta tria interessada.

Hom pot dir que el País Valencià ha estat dirigit per la dreta política valenciana des de la guerra civil, si de cas amb la lleu excepció de l'etapa autonòmica del PSOE, i ha estat dirigit per la dreta sociològica, econòmica i pels poders fàctics realment existents, des de sempre, incloent l'etapa socialista. Els PSOE valencià seguint el discurs populista i folklòric del PP encara no se n'adona que es va quedar sense discurs. Entrà en una mena de cursa antinacionalista que sempre guanyarà el PP pel fons reaccionari de la mateixa. Molts dels elements que marquen l'endarreriment, les mancances i el fracàs dels intents de normalització s'expliquen per la permanència d'aqueixa situació. Ha estat molt evident l'interès de la dreta en fer desaparèixer tots els símptomes d'inquietuds nacionals, utilitzant els recursos més directes al seu abast, que n'eren molts, fins i

tot la violència si era precís. No cal recordar les bombes, els boicots a actes i institucions, els insults a personalitats de la cultura o el recolzament oficial a les seues entitats, les més contraries a la cultura del món. En aquest ambient d'impunitat i d'ignorància, era molt convenient que els catalans foren els enemics i els espanyols els aliats, i així mateix era molt convenient que els ciutadans assumiren aquestes consignes, que continuen presents. La relació amb Catalunya, que políticament mai ha existit de manera significativa entre els polítics de les dues comunitats, és una ficció convertida en l'arma més important i més eficaç de la dreta valenciana per tal d'aturar els tímids intents de crear una opinió de caràcter nacionalista entre la ciutadania. Com tothom sap, la constant amenaça de l'expansionisme català afecta també als sectors polítics del nacionalisme mateix, que es volen deslliurar de l'acusació de valencians traïdors. No semblen adonar-se que tota aquesta ofensiva i la seua persistència posa de relleu la importància que, precisament per al nacionalisme valencià, tindria una relació política oberta, normal i de col·laboració amb els polítics catalans, que, segons sembla, tampoc estan disposats a superar la influència i l'eficàcia del fanatisme antinacionalista de la dreta valenciana. Una relació, com vénen mantenint escriptors, artistes, fins i tot empresaris o comerciants amb normalitat.

D'altra banda, efectivament, segurament, l'adaptació d'idees sobre la identitat nacional d'un poble al món actual, interrelacionat, intercomunicat, globalitzat (tanmateix ple d'idees velles, ràncies i clericals), resulta complicada. Es tracta d'aqueixes idees i afirmacions més o menys vaporoses, difícils de concretar, amb significacions que poden acomodar-se a diferents situacions i propostes, afirmacions *qüestionables*, sobretot

per als valencians alligonats pels seus dirigents polítics de qual-sevol color. Però conserven la seua utilitat i la seua aplicació pot ser eficaç en situacions de resistència per part de minories compromeses en evitar la liquidació definitiva de les inquietuds nacionals, conscients de la seua relació amb la cultura, la llengua, el patrimoni, els barris i els paisatges d'aquest país tan fet malbé. De moment sembla que aquestes minories es troben lligades a l'opinió culta no oficial i a gran distància de la política. Per la meua part, i com un espectador en retirada, no veig altres motius d'esperança en un futur ple d'auguris de liquidació dels escassos valors que van quedant amb capacitat de desensopir un poble tan indiferent a les seues coses com el nostre, pensant que no afecten a la seua vida. La perspectiva que hom pot preveure és que continue l'abandó dels temes que tenen relació amb una certa normalitat d'allò que el País és: de la seua història, de la seua llengua, de la seua cultura, de les seues formes de convivència, és a dir, del que pot considerar-se a aquests efectes com la seua identitat, per més inconcret que siga el seu significat. Històricament el nacionalisme valencià ha donat molts signes de debilitat. També, però, de supervivència. La llengua, molt maltractada i desprotegida, ha resistit les intencions no massa amagades de liquidar-la. S'ha privat molts sectors socials de l'ensenyament i del seu ús normal, correcte i quotidià i els papers oficials la deformen o simplement la ignoren. Però també és evident que avui es parla i s'escriu millor que mai, si bé en espais intel·lectuals i minoritaris, que trobe necessaris i, com ja he dit, són motiu d'esperança en l'avenir.

Em sap greu parlar dels temes de sempre, més o menys convertits en tòpics recurrents, però és difícil defugir-los en un paper com aquest. Potser un comentari més sintètic es po-

dria resumir amb la banalitat que he utilitzat per començar:
aquest País no té remei!

Crear un nou consens

HI HA UN PAÍS VALENCIÀ que puga viure sol? És possible pensar un valencianisme sense vinculacions externes de cap mena? Podem imaginar un País Valencià lliure i «acatalà»? O ens aboca això de forma obligatòria a l'acceptació del marc espanyol?

A mi em sembla que el debat sobre una hipotètica refundació del valencianisme que vivim els darrers mesos s'atura quan arriba a aquest punt. I no és estrany. La dreta espanyolista ha aconseguit una supremacia cultural, mediàtica i política sense precedents des del temps del franquisme, ha sabut crear un consens sobre la forma de ser valenciana que ens resulta angoixant perquè representa tot allò que pensàvem que podríem canviar tot just eixir del franquisme. És tal el seu èxit que l'esquerra tradicional i el nacionalisme ho viuen amb angoixa mentre intenten perpetrar un autèntic psicoanàlisi sobre els errors propis que, de moment, limita la cura a tirar llast i prou. L'esquerra i el nacionalisme polític, sembla que més que pensar com l'alternativa, com *l'altre*, vulguen trobar la solució a les seues desgràcies mimitzant-se en la dreta que tant èxit ha tingut per causes tan variades i poderoses.

Que el PSOE intente abandonar qualsevol record del que el socialisme nacionalista va ser als anys setanta i primers vuitanta, a mi no m'estranya. Em sorprèn en tot cas que hagen tardat tant a fer-ho. Per a ell la nació dels valencians no és discutible: es diu Espanya. I en això no es diferencien ni un pam del PP. Defensen, això sí, una Espanya menys dura i rocallosa que l'Espanya sociològicament franquista que defensa el PP. Però això, al cap i a la fi, és un matís assimilable que ja anirà esvaint-se amb el pas dels anys. Perquè a Espanya el que creix és el nacionalisme espanyol desacomplexat i el PSOE un dia o un altre s'hi haurà d'apuntar siga per gust o siga per aritmètica parlamentària. Ja van apuntant-se destacats personatges del partit i només és qüestió de temps que ho faça el partit en ple i ho inscriga en la Bíblia pròpia que toque llegir aquell dia. De fet, per molt que em coste dir-ho, Lerma era molt més «autònom» que qualsevol dels que posen o posaran ara. De forma incremental el PSPV ha anat fent créixer el seu posat de delegació satèl·lit de Madrid. I a més que anirà, cosa que supose que obligarà als valencianistes sincers que encara queden allà dins a abandonar i tirar la tovalla. Amb tot plegat no n'hauríem de perdre més temps. Si un dia hi ha unes eleccions i algun nacionalisme valencià és imprescindible per a què el PSOE o el PP puguen governar a la Plaça de Manises aleshores ja parlarem de com influenciar-los...

Mentrestant millor que esmercem l'esforç en nosaltres mateixos. Al costat del PSOE i el PP hi ha això que alguns anomenen amb encert el «tercer espai de la política valenciana». És un supòsit que afirma que el bipartidisme és estrany al model polític valencià i que per tant sempre hi ha o hi haurà un espai més enllà de les dues alternatives directes de poder. Amb el dubte dels anys immediats jo estic d'acord amb

aquesta idea i el que puga passar amb aquest tercer espai sí que m'interessa molt més.

Ho avise d'entrada per tal que ningú no m'interprete: jo no em pense barallar mai amb ningú que defense la llengua i el seu ús normal en el nostre país, siga de la forma que siga i sota la bandera que siga. Potser discreparé de la seua estratègia i per això mateix intentaré explicar-ho i raonar el com i el perquè. Però no faré res que puga ser interpretat com una agressió perquè ací fem falta tots: del pancatalanista més abrandat al pseudo-blaver més recalcitrant. I només des d'aquesta premissa de respecte i voluntat de construcció és que estic disposat a discutir. Si el lector no ho entén això preferisc que passe al pròxim capítol del llibre, directament. I agrait per haver arribat fins ací.

Des de fa algunes dècades, amb algun episodi sonat en el quan vaig estar involucrat de forma involuntària i tot, hi ha valencianistes que fan bandera de la necessitat d'abandonar el catalanisme com a condició per a arribar al poble i fer-lo votar aquelles opcions no sucursalistes que fins ara no han arribat a entrar a les Corts amb la força i la decisió que voldríem tots. El suïcidi, assistit o no, d'Esquerra Unida ha fet encara més urgent la necessitat de saber si hi ha un tercer espai de la política valenciana i sobretot ha augmentat de manera notable l'ansietat d'alguns per ocupar-lo en nom del nacionalisme valencià. Ningú no garanteix que això vaja a passar però l'obsessió del moment sembla ser reclamar com a fórmula per a aconseguir ocupar aquesta espai una rebaixa dels plantejaments socials tradicionals del valencianisme, virant cap al centre o fins i tot a la dreta i una renúncia directa al concepte de Països Catalans, al nom científic de la llengua, a la bandera tradicional valenciana o a qualsevol concepció de

la realitat cultural i social que vaja més enllà del que «el poble ha assumit».

Insistisc que no pense fer res per a oposar-m'hi. Que em sembla que qui ho vulga intentar això des de la sinceritat del seu valencianisme, no només té tot el dret sinó que té l'obligació d'intentar-ho. Ara bé també he de dir que la meua opinió personal és que aquest és un camí que no porta enlloc.

Primer de tot perquè em sembla que hi ha un error de base en l'apel·lació al consens social. Un líder polític o un moviment polític que volen tenir èxit no cerquen el consens sinó que el creen. Mirar allò que és consensuat i adaptar-s'hi no garanteix gran cosa més que la dilució del projecte propi. Si els valencians d'avui en dia majoritàriament rebutgen o abracen una idea no és perquè estiguem com a poble condemnats a fer-ho. És només perquè alguns han sabut generar un consens al voltant seu i uns altres no, purament i simple per les circumstàncies. I no podem passar per alt que el consens a favor d'Espanya i del regionalisme sentimentaloides, que és això el que tenim, s'ha bastit amb tantes eines i tan potents que el que sorprèn és que encara no siga fins i tot més absolut. Els instruments que s'han posat a favor d'aquest consens que ara afavoreix el PP han estat enormes, des de la repressió en l'immediat post-franquisme (cada vegada emergeix amb més claredat que València va ser la ciutat que va pagar més cara en morts, presoners i pors l'adhesió a la República i això té un preu) a la violència quotidiana contra la llengua avui, permesa i consentida per jutges i policies. Però encara i amb tot això aquests no són uns mecanismes decisius. Ni que siga perquè de moment el valencianisme cultural i polític i alguns moviments socials molt vinculats a ells com és el cas de l'ecologisme són encara barreres poderoses que es

drecen tossudes contra el consens promogut a favor de les coses com són.

Al País Valencià no hi ha cap alternativa de debó que no siga nacionalista. El nacionalisme. Des de Vinaròs a Guardamar no hi ha ni un sol poble on d'una forma o una altra no hi hagen nacionalistes exercint i que siguen la referència social alternativa. Ni un. I això no ho té ningú més. El pes social del nacionalisme en la nostra societat és infinitament superior a la representativitat política, cultural o mediàtica que té. I és superior també a la percepció que ell mateix té de la seua pròpia existència. Per això jo pense que el pas següent que caldria donar no és abandonar aquesta capacitat de resistència creada durant dècades sinó precisament treure'n profit de la desaparició del PSOE com a alternativa per a bastir un nou consens valencià i progressista que, ara sí, tinga en el fet nacional irrelat el seu pilar indiscutible. Però això no es pot fer sumant-se al consens creat per la dreta sinó combatent-lo.

Una segona raó per la qual desconfie que marxar cap a la dreta servisca de res és perquè crec que la gent pot ser qual-sevol cosa però no s'apunta ni als perdedors ni als qui veu que no són sincers.

Sobre aquesta qüestió he assistit a converses sorprenents. He vist catalanistes voraços que defensen que cal fer-se blavers externament per a avançar, com si això fóra tan senzill. Sembla que no se n'adonen que no pots ser una cosa internament i una altra externa sense que es note la contradicció. Ens hauria vingut molt bé tenir l'equivalent a CIU i al president Pujol? No en tinc cap dubte. Hauria estat magnífic. Però no ha passat. No dic que ens haguem que conformar. Dic que anar nosaltres a fer del que no som i pretendre encara que ens creguen supera els límits del que és raonable. Que hi ha gent a la dre-

ta valenciana que sap perfectament que parla català i se'n va, quant toca, a «fer el blaver» ja ho sabem. (I la frase entre cometes no és un invent, l'he sentida jo mateix.) Però entre ells funciona perquè són l'excepció. Excepció que pot dissimular enmig del mar precisament perquè és una excepció insòlita. ¿Però com podrien fer de blaveros els militants del Bloc del meu poble o els membres de l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria o els d'Acció Cultural o els d'Iniciativa o...? O jo mateix? Quina credibilitat tindria tot plegat?

I especialment quina credibilitat pot aspirar a tenir tot plegat si s'hi arriba després d'haver perdut de forma tossuda elecció rere elecció. ¿Es tracta d'aconseguir, com a darrera provatura, allò que Lizondo no va saber aconseguir? ¿I què ens fa pensar que nosaltres serem millors o més autèntics que ell i que la gent es fiaria?

Ací hi ha una tercera i final raó per a la desconfiança: precisament l'experiència de Lizondo va demostrar que l'espai per on pot caminar un «nacionalisme» valencià blaver és tan estret que es fa inviable. Amb les excepcions honorables i honroses que calga un valencianista de l'estil Lizondo acaba quedant-se sense aire perquè no es pot manifestar contrari a l'Espanya actual sense perdre tota la seua base militant. Els nacionalismes sempre apareixen per referència a un altre nacionalisme. En una illa deserta ningú no es fa nacionalista. I un presumpte nacionalisme valencià anti-catalanista sempre tindrà com a prova de foc el seu anti-espanyolisme o el seu no-espanyolisme. ¿Es pot ser nacionalista valencià i no estar en contra de la castellanització del país, quan és eixe el perill real que vivim com a poble? La proposta blavera d'«ofrenar noves glòries a Espanya», no enganya en cap moment. Si del que es tracta és d'ofrenar glòries a Espanya, com podem qües-

tionar alhora Espanya i les seues conseqüències? Més encara: aquesta és una proposta que si no vol enfrontar-se a Espanya només pot enfrontar-se a Catalunya. I de fet els capdavanters de la marxa cap al lizondisme, els més abrandats, cada dia posen més l'accent a criticar el catalanisme, qualsevol catalanisme i a reclamar-ne la desaparició. Per més «catalanistes» que siguen ells en privat.

I amb tot això que he dit de cap manera vull dir que la nostra opció siga continuar allà on som, purs però poc eficaços políticament. No. Crec que cal superar el desconeixement i la desconfiança que persisteix entre el nacionalisme cultural i el polític. Crec que cal superar la dependència del PSOE (per quina raó hem d'acceptar que només podríem entendre'ns amb ells?). Crec que cal que ens adonem de la força organitzativa que de forma dispersa té el nacionalisme arreu del País Valencià i trobem maneres eficaces d'activar-la —la recent campanya d'Obama n'és tot un exemple positiu. Cal que establim moltes més complicitats i moltes més xarxes sobretot de difusió i comunicació. Cal que treballem encara més en suma i si pot ser amb l'ajut del Principat, tot i que sempre que pot ho evita i ens mira com una incomoditat.

El País Valencià que subsisteix

POTSER LA RESISTÈNCIA VALENCIANA a la desaparició com a grup humà amb identitat pròpia, des de la batalla d'Almansa fins ara, no ha donat els resultats que als qui sentim aquesta identitat ens agradaria.

Potser que la potència i la maduresa d'aquesta identitat, abans de la fita de 1707, tampoc no tinguera unes característiques nacionals tan arrelades com en altres indrets i, per tant, es trobara més diluïda o vinculada a determinacions no exclusives o independents.

Potser els consensos bàsics necessaris per orientar d'una forma comuna i més eficaç els esforços de redreçament nacional al País Valencià han sigut escassos o poc definits.

Potser que, durant el trajecte dels darrers 30 anys, algunes renúncies fetes, ja siguen imposades o assumides, han deixat una petjada més forta del que hem volgut reconèixer des d'un optimisme més imprescindible que fonamentat.

Potser l'efecte de l'anticatalanisme, amb les seues expressions visceral, violentes i explícites, sobre la voluntat de mantenir els mínims elements bàsics de la nostra consciència col·lectiva han sigut més destructors del que hem pensat.

Potser que el fet que haguem arribat a un 16% de població immigrant en pocs anys, amb els problemes afegits que això representa per la recuperació dels trets nacionals desdibuixats durant dècades, i els elements uniformadors més visibles de la globalització han provocat nous dubtes sobre la possibilitat de subsistència del poble valencià.

Poden ser moltes coses i totes elles importants o, almenys, dignes de ser tingudes en compte a l'hora de buscar una interpretació a la situació actual i esbrinar algunes idees sobre com pot evolucionar en el futur el projecte de País, dintre dels escenaris més previsibles i atenent a les possibilitats d'acció i d'influència dels sectors valencians cívics, polítics i socials amb més voluntat de pervivència. Aquesta mirada ràpida, plena de qüestionaments oberts davant la revisió de la qüestió nacional valenciana, posa de manifest que la nostra realitat és el resultat de una multiplicitat de factors complexos, permeables, amb la seua particular intensitat d'incidència perdurable en el temps. Per aquest motiu, representen punts de partida que cal tenir presents.

Però, a hores d'ara, el més important seria la reflexió sobre el que volíem i el que hem aconseguit, sobre el que pensem que serien fites desitjables avui i les possibilitats i les oportunitats d'aconseguir-les i sobre si els canvis d'estratègia que s'apunten des d'alguns sectors resulten útils o no per avançar més ràpidament o per acomodar-se definitivament, constatant que les motivacions de les persones, els conflictes de poder, l'intent d'imposició de la visió única, la imbricació dels mecanismes tradicionals d'exclusió i dels nous... són determinants per reconèixer la forma del nostre País en mig d'aquesta boira de circumstàncies i despropòsits.

Si acceptem que la identitat nacional és el fet de compartir la consciència, en el més ampli sentit d'aquest terme, que

es pertany a una mateixa societat pel fet bàsic d'identificar-se amb ella i que aquesta societat, amb la qual ens identifiquem, té una expressió diferenciada de la resta de societats, genera un vincle de comunitat entre els seus membres i desenvolupa uns llaços de lleialtat d'aquests membres cap a la societat a què pertanyen, comencem a trobar les primeres dificultats per determinar els principis que ens poden sumar a valencians i valencianes a un projecte nítid de País.

I és que a la permanent pressió despersonalitzadora del centralisme i la tasca efectiva d'assimilació que es practica des de l'uniformisme espanyolista, hem de sumar la diversitat en la configuració de la consciència identitària de les persones que ens resistim a la despersonalització i l'assimilació aliena.

I aquesta diversitat que va des de la idea de País estricta a la de la gran nació catalana, ha generat polèmiques que en termes generals no han ajudat a refermar el necessari vincle de comunitat compartida i de lleialtat col·lectiva.

Ara mateix, segurament amb l'impuls d'una certa desesperació ja viscuda en altres moments, però també amb la incorporació d'una visió pessimista dels efectes de la globalització sobre les consciències identitàries, veiem alguns moviments en sectors polítics valencians que apunten a noves renúncies en denominacions, símbols o expressions que, quan se'n fa bandera, van més enllà del gest o qüestió tècnica i tornen a posar en qüestió els pocs instruments comuns de creació de col·lectivitat de què disposem.

En la meua opinió hi ha espai de subsistència i oportunitat de redreçament per al País Valencià, actualitzant conceptes, veient la situació amb una perspectiva temporal llarga i capgirant algunes de les suposades dificultats per reinterpretar-les com potencialitats i posar-les al nostre costat.

Participe d'algunes aportacions al debat, fetes els darrers anys, sobre la reformulació del concepte d'identitat, fugint de l'acceptació d'essències atemporals i de les seues conseqüències i entenent que el procés d'identificació de les persones evoluciona en la mesura que es descobreixen a elles mateixes i es comencen a conèixer, no mirant a l'interior per buscar essències eternes, sinó mirant d'entendre les relacions que mantenen amb l'entorn en el qual es mouen i modificant actituds, fent transformacions en les mateixes persones. Una identitat dinàmica, que no exigeix una coincidència total i única entre les persones o grups que participen d'un mateix projecte i que, entenent la multiculturalitat, van conreant l'espai amb els que comparteixen els projectes vitals.

En el cas valencià, des d'un reconeixement científic dels orígens, caldrà bastir el País cada dia, amb la complexitat de les relacions socials i institucionals que tenim, sense apriorismes o complexos, però sense pensar que determinades renúncies, per si mateixes, representaran un salt endavant que no respon a la realitat i la seua evolució.

A Elx, l'any 1995, Joan Francesc Mira va manifestar, després d'analitzar la transició i el període estatutari posterior, que: «la meua previsió més optimista és que aquest país anirà decantant-se cap l'autopercepció en termes de nacionalitat, amb un nivell de definició i amb un estatus col·lectiu que ningú no sap molt bé què vol dir però que és una mena de categoria que funciona». Rebutjant la dissolució i «ans al contrari, buscarà la manera de preservar un cert nivell, almenys de diferència formal: a través de la llengua-emblema, de la cultura institucional i fins i tot amb el reforçament de l'especificitat de la vida política». També considerava que l'anticatalanisme retrocediria lentament en la mesura que la valencianitat

s'anara afirmant i que alguna forma positiva de nacionalisme valencià jugaria un paper important en la vida cívica, política i cultural del País. També afirmava, entre dubtes, que això es podria veure en quinze o vint anys.

Moltes d'aquestes afirmacions amb mirada optimista les podem constatar com realitats actuals, sense deixar de veure les mancances, les insuficiències i, fins i tot, els retrocessos. La idea d'un País (o Comunitat) que integra els territoris del sud i del nord i que comparteix elements importants del seu funcionament com a entitat diferenciada s'ha incrementat notablement des de 1982 al mateix temps que s'ha marginat el secessionisme lingüístic, amb realitats normatives plenes d'insuficiències com la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, de la qual ara s'acompleixen 25 anys i amb espectacles com el del conseller d'Educació agafant la direcció de la reunió de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua que donava via lliure a allò del «diasistema català-valencià-balear», i, simultàniament, s'ha popularitzat un govern de la Generalitat i altres institucions específicament valencianes. Van obrint-se camí amb naturalitat algunes col·laboracions amb Catalunya i Balears (entre les Universitats i altres sectors) encara que el tancament dels repetidors de TV3 és una bona mostra dels atavismes que perviuen en el PP valencià i en el govern central. També la vitalitat de determinades organitzacions com Escola Valenciana, ACPV, i altres, així com la influència de sectors importants al si de les organitzacions socials i polítiques (que han evitat les renunciacions simbòliques en el PSPV-PSOE i el BLOC, per exemple) que mantenen un projecte positiu de nacionalisme valencià és notable.

Al mateix temps, en aquest món interrelacionat (món-xarxa diuen alguns), globalitzat i interdependent, pense i pen-

sem a Iniciativa PV que hi ha un lloc per al valencianisme, en positiu i en col·laboració, per una raó pragmàtica que va més enllà de la història o la identitat col·lectiva i que té a veure amb la necessitat de trobar el propi lloc en el món i de seguir unes pautes de relació amb els altres.

El problema de trobar un ajustament equilibrat entre el món en globalització accelerada i la societat humana amb les seues institucions, cultures diferenciades i identitats individuals, d'abastar la dimensió de la societat de la informació i les noves tecnologies i mantenir unes seguretats individuals que permeten desenvolupar la personalitat, que és un dels principals problemes de l'actualitat, pot trobar en un concepte de País, integrador i específic, obert, plural i permeable un espai de resolució gens menyspreable.

Ara com sempre i, ahora, més que mai cal un treball decidit, en tots els àmbits de la societat valenciana, individuals i col·lectius per continuar definint la nostra personalitat com a poble amb capacitat per trobar objectius comuns que vagen avançant en la millora de la qualitat de vida en un sentit ampli que inclou la satisfacció dels desitjos individuals i de les necessitats materials, amb llibertat i solidaritat, a) per evitar la centralització de les decisions econòmiques i de tot tipus fent efectiu el principi de subsidiarietat, b) per fer més aplicables els sistemes de protecció social, protegir els bens culturals o conservar el medi ambient, c) per posar fre a la individualització massiva impulsada per una forma de globalització uniformadora i sense control social, d) per aconseguir que es tinguen més en compte les necessitats culturals pròpies a tots els nivells de les administracions estatals i supraestatals, e) per conrear el reconeixement polític de la nostra societat, de la democràcia i de la participació, f) per defensar el valencià i el

seu ús generalitzat a tot el territori com instrument de comunicació i vehicle d'integració social, g) per promoure l'adhesió a una cultura cívica compartida posada al servei de la integració i participació en el marc de la creixent multiculturalitat, i f) per conrear la voluntat de convivència que, en definitiva, és el major factor d'identificació social.

Són moltes les deficiències i moltes les dificultats, però no serà amb fugides endavant que aconseguirem més coses. L'impuls permanent, la tasca constant, l'actualització contínua i la perspectiva integradora ens permetrà majors resultats, sabent que la política que no fem la faran sense o contra nosaltres, i en aquest estimulants i contradictori camí trobarem el País nostre i de totes les persones que l'estimem.

Hegemonia i síndrome d'Estocolm

ANEM CAMÍ JA dels catorze anys d'hegemonia política, social i mediàtica del PP. Certament, en aquest temps el País Valencià ha canviat profundament. El record del lermisme i de les primeres passes de la institucionalització de les institucions pròpies és ja llunyà. La petjada que ha deixat la dreta sobre el País és profunda i costarà d'esborrar. El paisatge, el teixit econòmic i social, les ciutats i pobles i els serveis públics han anat transformant-se (més aviat degradant-se) a una velocitat sovint superior a la nostra capacitat d'anàlisi, i qualsevol intent de llegir la realitat valenciana amb ulls dels anys 90 està avui condemnat al fracàs.

Com molt encertadament ha dit algú, el PP no ha aplicat al País Valencià un programa de govern, sinó un model de societat. I ha emprat una estratègia desacomplexada i altament eficaç d'ocupació total del poder i de persecució implacable de tota oposició. Qui s'ha mogut, ni que fos un mil·límetre, no ha eixit a la foto i des de la Generalitat no s'ha dubtat a emprar tots els mitjans al seu abast per blindar el consens entorn del model social del PP. Ni les divisions internes, ni els processos judicials, ni el retorn del PSOE al govern espanyol semblen haver afectat una dreta que cada dia que passa es mostra més confiada i segura d'ella mateixa.

Tot plegat ha tingut, i té, efectes que van molt més enllà dels aspectes tangibles. Per exemple, l'afebliment del teixit associatiu. La pèrdua de qualitat democràtica. La imposició d'una ètica pública cada dia més cínica, que premia la corrupció i la depredació social, econòmica i ambiental. La consolidació d'una classe empresarial curta de mires, que prefeix desviar capital cap al negoci immobiliari i especulatiu en comptes de salvar els sectors industrials tradicionals amb una aposta ferma per la innovació i la competitivitat. La degradació absoluta dels mitjans de comunicació, públics i privats. O el retrocés, potser irremeiable, en l'ús social i el prestigi del valencià, per citar-ne només alguns. Aquests són aspectes de difícil quantificació: no és tan fàcil com calcular les hectàrees de territori urbanitzades, o el número d'empreses que tanquen. Però en tot cas a hores d'ara és evident que el preu que pagarà la societat valenciana per aquests anys de domini del PP serà elevat també en aquests àmbits.

Darrerament, a més, percebem un altre efecte de la llarga hegemonia del PP: la desmoralització de l'oposició política, que sembla haver tocat fons malgrat la recent (i inèdita) victòria de la societat civil en l'afer de l'Educació per a la Ciutadania. La sensació d'impotència i, per tant, també el cinisme s'han anat ensenyorint de bona part de la societat valenciana i han afectat molt especialment la classe política que hauria d'encapçalar la oposició i construcció d'alternatives a un panorama tan desolador com el que hem descrit. Les derrotes de 2003 i, especialment, de 2007 (per les expectatives creades i la severitat de la derrota) han tingut uns efectes devastadors sobre el teixit social i polític de l'oposició. Amb un PP cada vegada més desacomplexat, i en un moment d'eufòria econòmica, els discursos construïts des de l'oposició van tindre un ressó més

aviat escàs a la societat valenciana, que va apostar decidida per mantenir el model polític, econòmic i social dels darrers anys. Comença llavors a estendre's la sensació que l'hegemonia de la dreta no respon ja a factors conjunturals sinó estructurals, i que alguna cosa de fons ha canviat al País Valencià que blindava les majories absolutes del PP i contra la qual és molt difícil, si no impossible, lluitar-hi.

I és precisament en aquesta desmoralització que cal trobar l'arrel d'alguns dels esdeveniments que hem viscut, o estem vivint darrerament arran dels congressos dels partits d'oposició. Malgrat que l'intent dels dirigents del PSPV de desfer-se de les seues sigles històriques fou derrotat amb contundència per la militància, el cor del plantejament que estava al darrere de tan cridanera proposta ha acabat per imposar-se. Davant la impossibilitat d'esquerdar l'omnipresent i triomfant discurs del PP, el que cal és acceptar-ne l'hegemonia i tractar de disputar-li el poder des del seu terreny. Retrocedir precisament en aquells aspectes clau del discurs de la dreta: el concepte de País Valencià, la política hidrològica, el model urbanístic o la privatització de la gestió de serveis públics essencials, com ara la sanitat. El suposat gir al centre (que a la pràctica implica imitar el PP) i l'abandonament definitiu de qualsevol plantejament mínimament vinculat a una idea de País, altrament dits «adaptació a la realitat» han fet camí. Avui el poder al PSPV-PSOE es troba en mans d'un grup de dirigents que semblen haver renunciat definitivament a plantejar una alternativa de fons a l'hegemonia del PP.

Més enllà del PSPV, el panorama no és gaire més afalagador. Aquesta variant nostrada de la síndrome d'Estocolm no ha afectat només al carrer Blanqueries. El darrer exemple el trobem a la proposta de ponència política i estratègica del

BNV. Malgrat que la ponència incorpora elements sens dubte positius i interessants, i fa una aposta per un projecte obert i no dogmàtic, hi ha algunes qüestions del text que sobten, i molt. Més enllà de les sempre cridaneres (però tanmateix reveladores) qüestions simbòliques — que probablement faran la mateixa fortuna que l'intent de canvi de nom del PSPV —, la càrrega de profunditat del document prové de la interiorització de l'hegemonia i d'una part del discurs de la dreta.

La història del PP valencià els darrers anys és una història d'èxit davant la qual sembla difícil resistir-se. Fins i tot per als qui haurien de portar el lideratge de l'oposició. Per això, la ponència parteix de la situació actual com una dada de fet a la qual caldria adaptar-se i no com una conjuntura a transformar. I s'assumeix així una part del relat teixit pel PP, especialment pel que fa a la seua identificació amb els interessos dels valencians. Malgrat criticar-ne durament (i justament) les incoherències, es fa explícita l'aposta per disputar-li un segment de l'electorat. I, fins i tot, es reconeixen uns presumptes efectes positius del discurs antigovernamental bastit pel PP d'ençà de l'arribada del PSOE al govern central, que hauria creat un espai potencial on recollir nous suports a un projecte polític no sucursalista.

Aquesta lectura de la realitat té com a conseqüència un nou intent de disseny d'un mapa polític triangular, en què el Bloc hauria de fer forat sobre els electorats de PSOE i PP. De fet, els intents no plenament reeixits de créixer a costa del votant desencantat amb les opcions d'esquerra espanyola fan concloure als autors de la ponència que convé explorar una nova frontera electoral, ara amb el PP, per tractar d'eixamplar la pròpia base electoral. Després d'haver intentat infructuosament d'explorar una hipotètica frontera electoral amb Unió

Valenciana, ara que el blaverisme ha estat absorbit pel PP des del Bloc repesquen el mite del «bon salvatge» regionalista, i l'empren per assajar una nova versió d'aquells intents de teoritzar sobre una frontera electoral imaginada i ajustar la pròpia estratègia a la cerca de vots en caladors de dubtosa existència. El risc principal d'aquesta jugada és que, en els moviments de pèndol i equilibris impossibles que cal fer per anar a cercar vots al més enllà hom s'oblidi de les pròpies bases i acabe perdent votants precisament on no n'hauria de perdre cap. És, a més, desconcertant que l'opció per acostar-se a una part de l'electorat del PP (que, de plantejar-se seriosament, requerirà assemblar-s'hi en alguns aspectes) es presente com una «adaptació a la realitat» quan l'existència d'aquesta frontera electoral, si més no amb unes dimensions no residuals, no compta a hores d'ara amb cap demostració empírica.

Sobta especialment que en aquest context s'evoquen els casos de Nafarroa Bai i el BNG com a referents comparats, quan precisament aquestes forces polítiques han crescut aglutinant sensibilitats diverses al si del nacionalisme gallec i del basquisme navarrés, però sempre des de la distància amb la dreta espanyolista fins fa poc hegemònica a Galícia i Navarra i, sobretot, sense moviments forçats i canvis d'identitat política continus que acaben per despistar el propi electorat. Potser és precisament en una lectura acurada dels processos de formació i expansió de NaBai i el BNG que s'hi podrien trobar algunes de les claus per afrontar els reptes que es planteja una força com el Bloc a l'hora de pensar en estratègies de creixement. Molt probablement la gestió positiva de la pluralitat interna, l'obertura a les diferents sensibilitats del nacionalisme cívic i polític, la incorporació de personalitats independents amb projecció i lideratge social, l'aposta per la màxima transparència en la

gestió pública i per la implementació de polítiques públiques avançades allà on han tingut capacitat de decisió siguen algunes de les claus de l'èxit d'aquestes formacions.

El BNV té encara pendent de superar el primer pas que van fer el BNG i NaBai: aglutinar sota un projecte atractiu el conjunt de sectors socials identificats amb el projecte de País Valencià i atreure sectors susceptibles d'adherir-se a un procés de regeneració democràtica i reforma moral i intel·lectual que tant necessita el País Valencià i que el nacionalisme està en condicions de liderar. Amb una precisió: el camí a emprendre va exactament en la direcció contrària a la de la dreta governant.

Una bandera com la de Somàlia, per a què?

QUAN A FINALS DELS 70 i començaments dels 80 l'anomenada batalla de València va començar a donar els seus primers fruits als seus instigadors, s'equivocaren els que van pensar que encara era possible un país valencià normal. Per exemple, molts confiaven que el conflicte quedaria reduït al tema de la bandera i al nom de l'entitat política que preteníem ser, i poca cosa més. És a dir, al remat, assumptes més o menys secundaris —draps, noms— que, ben mirat, podien deixar incòmode el projecte de país. A més, no era el cas que en molts llocs l'ensenyà local continuava sent encara la quadribarrada? I no era també cert que el mateix Estatut recollia com a nom propi, bé que al preàmbul, el de «País Valencià»? I pel que feia a la llengua —ben segur, el *casus belli* més important—, que potser no es tractava en el fons de tenir paciència i esperar que, com en altres discussions científiques, acabés sent clar per tothom que valencià i català eren el mateix? Fins i tot hi havia qui, confiant en la tossudesà dels fets, feien broma -trist consol de perdedors—, tot afirmant amb malícia alguna cosa com la següent: «*Sí, ja podeu fer gran el blau, que el problema que sempre tindreu és explicar allò que hi apareix a la dreta, les quatre barres. I és que el que hauríeu de fer, però no podeu, és inventar-vos*

una bandera com la de Somàlia o la de Nauru». La bona qüestió, però, és que sí han pogut. Perquè no en calia un nou disseny, sinó fer que la gent mirara i veiés només el blau, tot oblidant —i fins i tot, oblidant d’haver oblidat— la significació de les quatre barres. I això que valgué per a la bandera també valdria per a la resta.

En efecte, del que es tractava era de dur a terme una operació de calat més pregon que no un simple canvi de nomenclatura o de cromatisme —de fet, fins a cert punt és normal que les societats no suporten, o suporten malament, dir-se com els veïns o que els veïns els prenguen el nom: recordem a tal efecte el contenciós entre Grècia i Macedònia, o imaginem, fent un exercici de política-ficció, què farien els espanyols si els portuguesos decidiren anomenar el seu país «Espanya», i hi apel·lessin a més a alguna justificació ancestral. Com dic, es tractava d’una operació de més profunditat: fer desaparèixer de l’imaginari col·lectiu valencià tota petja d’un passat comú —una germanor— amb els catalans. Que ningú se’n recordés ni tan sols de la dita que fa algunes dècades encara era ben viva entre nosaltres: «*Catalans i valencians cosins germans*». Això, ni cosins. Perquè qui a València avui s’atreveria a pronunciar en públic aquests paraules tranquil·lament sense que se li esvalotés el galliner? Sens dubte, l’anticatalanisme ha funcionat molt bé, i ha anat a poc a poc produint, amb el beneplàcit d’una majoria poderosa, la laminació esperada de tot element de catalanitat de la identitat valenciana. I això de dues maneres. D’una banda, esborrant directament tot allò que en un temps era viscut com a no problemàtic per la majoria de la població. (Qui recorda ara, per exemple, com era abans l’escut del València C.F.? O que els diumenges pel matí molts pares, amb total innocència, duïen els seus fills a ballar

sardanes al Parterre? I què se n'ha fet de la Casa de Catalunya situada al n° 31 del carrer la Pau de València, en un edifici modernista d'Enric Sagnier i que en un altre temps fou lloc usual de celebracions familiars?). I d'una altra banda, fent que tots aquells que en un començament tenien mínimament clara aquesta germanor, aquestes arrels comunes, interioritzaren el seu oblit o la seua negació, aconseguint a la llarga que el seu reconeixement i afirmació es convertís en tabú o, si més no, en una incorrecció contrària al possibilisme polític.

Així les coses, ens autoenganyariem de pensar que la responsabilitat de tot aquest procés la tenen únicament els polítics procedents del franquisme que dissenyaren a Madrid i ací l'estratègia anticatalana, o els mitjans de comunicació que atiaren el foc. No, els seus fills ideològics ens governen ara, i si quan els convé trauen del rebost *el perill català* -ara implementat, per exemple, en el problema de l'aigua—, o si continuen amb la política d'eliminar de les nostres consciències tot el que ens recorde el nostre parentiu amb els cosins del Nord —posem per cas, la prohibició d'explicar a les escoles literats nascuts a Catalunya o, més recentment, el tancament dels repetidors de la TV3— és perquè durant el llarg període en què van governar els socialistes les qüestions importants sobre la identitat valenciana van quedar pendents —aparcades, diguem-ne, en doble fila— o simplement tancades en fals. De fet, els socialistes mateixos no es privaren també de fer les seues aportacions al procés de descatalanització: només caldria recordar, posem per cas, el pacte amb AP per tal que el mínim de representació parlamentària fos el 5% tot deixant tocada de mort la visibilitat política del nacionalisme valencià, o la gestió lingüística de Canal 9, o la negativa a reconèixer la validesa administrativa dels títols de Filologia Catalana expedits per

les Universitats del Principat, etc. Un etcètera llarg, per cert, que hauria tingut continuïtat fins i tot quan després aquests polítics han hagut de fer d'oposició: per exemple, acceptant sense resistència un nou Estatut que institucionalitzava una forma de secessionisme lingüístic.

Ara bé, no tota la responsabilitat seria del sector socialista que, per cert, ara dubta si ser el partit d'un país o d'una comunitat. També seria just tractar en la mateixa línia els reajustaments per fer cada cop més invisible la catalanitat a l'interior del nacionalisme polític valencià, si més no, al si del moviment majoritari d'aquesta tendència: l'abandó no fa gaire de l'anomenat nacionalisme cultural o els intents d'acostament als grups suposadament més raonables del blaverisme per tal de superar aquell fatídic 5% en serien, crec, mostres fefaents. Curiosa deriva aquesta, sens dubte. Com si tingues sentit un nacionalisme no cultural o a-cultural! Com si hom pogués trobar raonabilitat entre aquells que justament han semblat durant anys d'irracionalitat i violència la política valenciana! De què es podrà parlar amb aquesta gent en un sentit de país si ja, d'entrada, hom s'autocensura tota referència a la llengua i la cultura? *Hypotheses non fingo*. A més, no és aquesta una ingènua, estèril i, alhora, perillosa manera d'intentar elevar un sostre electoral fa anys ja solidificat? No caldrien, per contra, altres iniciatives més imaginatives i agosarades?

Els polítics volen manar, i no ser constantment oposició: forma part de l'ofici. I això fa que les raons de qui es dedica a la política no hagen de ser sempre del tot coincidents amb les dels ciutadans, ni tan sols amb les dels ciutadans que potencialment o *de facto* són els seus votants. Tanmateix, en el cas valencià el problema no és sols el d'aquesta genèrica i inevitable distància: el problema és que a casa nostra els po-

lítics que podrien haver fet seua la idea de país que va anar gestant-se en els darrers anys de la dictadura han acabat creient-se els arguments dels enemics i han interioritzat els anatemes que aquests proclamaven. I si l'objectiu era i és guanyar vots, doncs que s'ho facen mirar, perquè tot apunta al contrari: molts ciutadans, arribat el moment, poden decidir no guanyar per guanyar, o no votar per votar, i estimar-se més no votar determinades opcions, o simplement abstenir-se. Perquè quants vots s'han aconseguit fins ara gràcies a la praxi de la tebior identitària valenciana? Quants vots sumaran de més en els propers comicis? *Ni una, ni mitja, ni cap!* -com diu la cançó. Més aviat, els comptes els han d'escriure com a pèrdues. I el que és més greu: com a erosió i malbaratament d'il·lusions col·lectives que costaren força forjar i que un cop malmeses no podran improvisar-se.

Aquest quadre, però, estaria incomplet si no féssim esment també del paper que han jugat i semblen jugar a hores d'ara els nostres cosins del nord i, sobretot, els seus polítics. Per aquest motiu voldria tancar aquestes breus reflexions amb algun apunt sobre aquesta relació. Doncs bé, d'entrada, assenyalem que els catalans, en la seua immensa majoria, desconeixen absolutament què ha passat i què passa al sud de l'Ebre, essent la imatge que tenen de nosaltres la d'uns parents exòtics i una mica barroers que parlen rar. I ací, sens dubte, l'autocomplaença típica dels catalans i el centralisme cultural barcelonès tan impermeable a tot el que no vinga del seu cap i casal en són determinants. Al seu torn, respecte de l'actitud dels dirigents polítics hom podria dir que s'ha passat d'una actitud de no ingerència tutelada —deixar que els valencians solucionen els seus problemes per ells mateixos, tot i que donant suport directe a determinades entitats i veus del

nacionalisme valencià— a una actitud d'incomoditat. Avui dia, en un moment en què hi ha una forta pugna identitària entre Barcelona i Catalunya, els valencians hi som bàsicament un problema —una pedra a la sabata, uns cosins que només donen maldecaps. No hi tenim res a fer en el projecte d'una Barcelona-nació. I potser això explique la manera tan maldestre com el tripartit, republicans inclosos, s'ha enfrontat amb el tancament dels repetidors de la TV3.

En suma: la conclusió no pot ser més pessimista. D'una banda, la realitat antropològica valenciana majoritàriament ha fet de l'anticatalanisme un element de la seua identitat —som una minoria minoritària els que ací encara ens sentim de parla i cultura catalana. I d'altra, els dirigents polítics valencians deixen anar, com si fos un llast que fa nosa, la idea de país que fa tres dècades va ser capaç de sotragar la vida provincial i quasi rural dels valencians, una idea de país que, per cert, també va influir a través de la cultura en la idea de país dels catalans. A més, caldrà no oblidar que aquesta situació forma part del fet indiscutible que en les darreres dècades, després d'uns anys de vacil·lacions, l'Espanya de sempre ha anat a més. Fins i tot la tan anunciada Espanya nació de nacions, a hores d'ara, només pot exhibir com a victòria màxima en la recuperació de memòria històrica i el reconeixement plurinacional de l'Estat haver pogut batejar la selecció nacional amb el nom de *la Roja*. Això sí, han guanyat una copa, i hem viscut dies d'exaltació patriòtica, com sol passar, entre la indiferència del món.

Toni Mollà

El «valor afegit» del nacionalisme valencià

DEIXANT DE BANDA dignes i solitaris precursors, el nacionalisme valencià modern (passeu-me la redundància) cristal·litza en diverses expressions culturals, socials i polítiques durant els anys seixanta del segle passat. En plena modernització del país (desagrarització-urbanització-terciarització), l'aparició del missatge nacionalista és un «factor d'innovació» que actua com a lligam d'energies disperses. En un «entorn general» de profundes mutacions internacionals, en l'«entorn específic» valencià destaca una ideologia mobilitzadora el «valor afegit» de la qual capgira l'aire dels temps. El «producte» resultant —el nacionalisme valencià modern— és fruit de les sinergies i complicitats entre els sectors estrictament valencianistes, d'una banda, i els antifranquistes i modernitzadors, de l'altra. La Universitat, les llibreries, els programes de ràdio, les escoles o les editorials, els cantants i els grups musicals, les associacions voluntàries i els ateneus cívics o centres excursionistes i els intel·lectuals o els sindicats esdevenen la xarxa de (re)producció social d'aquest intangible que impregna de manera transversal la major part de la societat valenciana diguem-ne «progressista» de l'època. El nacionalisme valencià —amb el «fusterianisme» com a matèria primera— represen-

ta, en aquell context, la suma dels valors addicionals que adquireix el moviment en «transformar-se durant el procés de producció».

Com a conseqüència, el projecte valencianista va representar una autèntica «revolució tranquil·la» el primer objectiu de la qual es va centrar en l'erosió dels tòpics provincians i les interpretacions idealistes del país. En aquest sentit, el cas valencià respon al paradigma segons el qual les elits culturals constitueixen, d'una banda, un grup crític amb «allò existent»; i, de l'altra, el factor generador de perspectives de canvi. Ara bé: les idees germinals no són suficients per elles mateixes. De fet, unes mateixes idees poden esdevenir exemplars, inoportunes o simplement marginals, segons el context social en què tenen lloc. El nou missatge pot impregnar més i més prompte uns àmbits o uns altres segons l'estructura social i, ben especialment, segons la seua estructura de la comunicació. D'acord amb aquesta llei social, el valencianisme connecta amb d'altres sectors no estrictament «intel·lectuals» durant els anys següents i n'assoleix el grau màxim d'expectatives a la segona part de la dècada dels setanta en aconseguir un *melting point* (punt de fusió) enriquidor amb altres moviments socials i polítics en concurrència. Finalment, el «capital social» acumulat en aquell context i l'efervescència ciutadana que es palpava en els barris, pobles i ciutats feien preveure una hegemonia social —discursiva, si més no— del nacionalisme en el País Valencià postfranquista.

Ara bé, davant de l'avanç social del nacionalisme (i els seus atributs laics i progressistes), els sectors involucionistes redescobreixen el «perill català» com a antídote del «perill democràtic» que s'acostava. El colp d'estat ideològic que representa el «blaverisme» inocula en la societat valenciana un

contraverí desmobilitzador i disgregador que ha esdevingut gairebé metastàtic. Des de llavors, el ritme de penetració del nacionalisme comença a alentir-se i els seus atributs a qüestionar-se. La renúncia d'una part de la intel·liguència fa que el nacionalisme valencià se'n ressentisca ja a la primeria dels vuitanta. L'aflluïment de les xarxes socials i la desmobilització pròpia de la primera dècada socialista també fan minvar els ressorts socials. Finalment, la pràctica política de l'esquerra i del nacionalisme realment existents fa perdre densitat i prospectiva al moviment, cada volta més acostat a l'etnicisme conservador. El relaxament de les complicitats amb els moviments més oberts, modernitzadors i cosmopolites augmenta la incomoditat d'alguns sectors socials i culturals, que ja no veuen en el nacionalisme valencià el mateix «valor afegit». Tot això, unit als canvis socioculturals, polítics i econòmics en les escales més globals, ha espentat el «valencianisme» a l'estat de projecte latent en què es troba.

Certament, el nacionalisme, sobretot en les seues formes polítiques i electorals, no ha cristal·litzat al País Valencià a la manera clàssica. Però la causa no és cap mena de pecat original com pretenen alguns que declaren revisar Joan Fuster sense haver-lo llegit. Al País Valencià, al meu parer, han fracassat els agents socials i polítics del nacionalisme —els gestors del «fusterianisme nacional», segons l'expressió de Rafael L. Ninyoles. I també els seus mecanismes d'impregnació social. Però els fracassos empresarials obliguen a revisar tota la cadena de valor, no solament la qualitat de la matèria primera de la marca que es pretén mantenir en el mercat. Dit a la manera empresarial, els creatius i dissenyadors hi van elaborar un bon producte en el mercat de les ideologies de la transició. Però hi han fluïxat, després, els mecanismes de «distribució» i «pro-

moció» que havien de constituir l'«efecte de demostració» de les virtuts del producte en un mercat en concurrència. Ni els hi ha hagut en la mesura que imposava l'estructura social, ni s'han utilitzat en la manera que hauria convingut.

En aquest context d'insatisfacció pel grau de penetració en el teixit social i polític, han tingut lloc diverses «revisions» del plantejament diguem-ne original. Els partidaris d'aquesta mena de revisionisme han fet circular la idea que l'estancament del procés es deu a l'enfrontament entre catalanisme i anticatalanisme. Proposen, a l'efecte, un «pacte» entre aquests dos moviments antagònics com a panacea salvadora. Al nostre parer, aquesta «tercera via» parteix d'una visió simplista de la situació social i el seu diagnòstic és, per tant, erroni. L'escissió valenciana cal entendre-la, com hem dit, en el context que la va generar —el tardofranquisme i la transició— i no al marge de tota referència social. D'altra banda, aquest pensament suposadament eclèctic recolza en l'acceptació antiutòpica de l'*statu quo*: una estratègia conservadora amagada sota la retòrica dels interessos comuns del valencianisme. Un refregit entre les idees folklòriques de la Renaixença valenciana i les opinions hibridistes de l'espanyolisme *made in 98*. La insistència del valencianisme com a «ideologia-marc» recorda també el pretés apoliticisme del «valencianisme totalitari» de Joaquim Reig.

Com he dit, la falta de (re)producció del valencianisme radica en la pèrdua de connexions amb el model social emergent a partir dels anys 80. Un factor determinant n'ha estat una estructura de la comunicació dual nascuda de la mateixa transició i que ha submergit en una autèntica «espiral del silenci» determinats sectors d'opinió. Un sistema maniqueu que ha impedit, de fet, la (re)producció de les elits intel·lectuals,

ciutadanes i polítiques que necessita qualsevol moviment. En aquest context, han augmentat més encara les incomoditats intel·lectuals i bona part de les elits que havien d'haver renovat el discurs i liderat la seua implantació social i política s'han allunyat no sé si definitivament d'aquell projecte germinal. Finalment, la falta de connexió amb les avantguardes socials (les generacions urbanes *after computer* i *first globals*) i la pèrdua de capital social en la societat civil tradicional l'espanten cada dia més cap a la perifèria de l'agenda social i política.

Certament, al País Valencià més que a cap altra comunitat autònoma espanyola, els mitjans de comunicació han condicionat l'esdevenidor col·lectiu des de la transició i han «marcat» les (in)decisions dels governs autonòmics de torn. Diríem que els mitjans no han estat «innocents», sinó uns actors actius en la delimitació de les ideologies col·lectives i les conseqüents alternatives polítiques. A la ciutat de València, per exemple, les línies informatives i empresarials dels diaris *Las Provincias* i *Levante* de la transició política van ser tan determinants en la configuració de l'actual estructura social i política del país com els mateixos partits, sovint ostatges d'aquelles. En aquell context, el *Diario de Valencia*, primer, i el *Noticias al día*, després, van ser dos intents de premsa plural i moderadament valencianista que la classe dirigent valenciana —inclòs l'empresariat de la comunicació i el poder polític institucional— no van tenir interès a consolidar. Ben al contrari, eren sabedors que la creació d'un tercer espai comunicatiu hauria estat el brou de cultiu en què podia germinar la creació del corresponent tercer espai intel·lectual i sociopolític que no els feia el pes ni als uns ni als altres. L'estructura de la premsa valenciana reforçava una convicció maniquea segons la qual totes les coses es divideixen en dues parts, l'una completament bona i accepta-

ble, l'altra roïna i rebutjable, que venia a reforçar el camí cap al bipartidisme al qual, finalment, ens dirigim si no hi posem remei amb urgència i una mica de coneixement.

En fi, el nacionalisme provoca moltes preguntes, d'acord amb els contextos en què ocorre. Per la mateixa raó hauria de suggerir-nos respostes diverses. Certament, la societat valenciana actual no és l'espai de cultura tradicional que va descriure Joan Fuster a la primeria dels anys seixanta. Calen anàlisis i propostes innovadores que no es limiten a polemitzar amb el passat ni que s'emmirallen en la percalina que els amaga la complexitat del bosc. El «valor afegit» d'un producte és una construcció social i depén, en conseqüència, dels contextos socials, econòmics i polítics. La característica més determinant en el «mercat obert» és «la diferenciació del producte», la qual exigeix un procés d'innovació aplicat al disseny del discurs, però també als agents intel·lectuals, socials, mediàtics i polítics que l'han de «vendre» en un «context competitiu» saturat d'ofertes intercanviables. En aquest sentit, cal renovar un discurs allunyat de l'estructura social actual. Però cal, sobretot, (re)generar un clima d'opinió i una pràctica social i política que legitimen el missatge. I, finalment, que reil·lusionen unes elits culturals cada vegada més alienes al nacionalisme i una societat civil necessitada d'alguna mena d'utopia mobilitzadora.

La problemàtica construcció del País. Unes notes

NO RESULTA SENZILL PROPOSAR una explicació definitiva dels esdeveniments històrics que, al llarg de les tres darreres dècades, han portat el projecte de vertebració del País Valencià a la situació actual de paràlisi i valorar els factors de tota mena que n'han pres part. En aquestes pàgines em limitaré a aportar unes breus notes que no volen ser més que simples reflexions en lletra impresa sobre alguns aspectes concrets.

1. Conceptes com ara república, imperi, estat, regne, regió, ciutat, federació tenen una significació política i social ben delimitada; per contra la idea de *país* resulta més ambigua i difícil de delimitar; no és fàcil trobar una definició exacta ni tan sols en els manuals acadèmics o les obres de consulta. És clar que parlar d'un *país* és fer referència a una comunitat humana i també a un context geogràfic; s'entén que un país gaudeix d'un patrimoni cultural comú, sovint una llengua pròpia, també unes tradicions —una cultura— i uns referents històrics, s'estructura al voltant d'unes institucions que li donen solidesa i continuïtat i gaudeix d'un grau considerable d'autonomia política, tot el que globalment aporta un sentiment d'identitat col·lectiva compartida. En suma, la idea de *país*

conté una pluralitat d'elements que la reforcen en la mesura que s'articulen de manera que li donen cohesió. Segurament tots els aspectes esmentats dibuixen un país, i per això hi ha societats que, com el *País Valencià*, prenen el nom de *País*, com és ara el cas de Gales, Euskadi o els *Länder* alemanys. En aquest darrer cas, la idea de *Land* té una dimensió més aviat política i segurament no tant cultural, dins l'estructura d'un estat federal. Però també és cert que hi moltes comunitats humanes que comparteixen els trets esmentats, que gaudeixen d'una cohesió interna i tot un seguit de referents comuns sense anomenar-se *País*.

2. *Què volem dir quan diem País Valencià? Per què diem País Valencià?* En primer lloc ens trobem un fet que no és innocent ni casual: no hi ha una denominació comuna específica i distinta per identificar els territoris valencians i els ciutadans que els habiten com s'esdevé a Catalunya, Andalusia, Galicia. El nom, o millor dit la manca de nom, ja representa el primer element condicionant en la construcció del *País* i, en termes descriptius, l'absència és el primer problema. I quan el problema comença ja pel nom, no és gens difícil endevinar la possibilitat de fractura, divisió, conflicte. L'eufemístic i ofensiu *Levante*, sovint emprat als mitjans de comunicació de Madrid, és una mostra feaent de la ocultació dels valencians com a *País*, de la nostra absència com a referent per als altres. Tampoc no té lògica l'ús del gentilici de la ciutat, *València*, que no uneix tant com distancia aquells que físicament, mentalment i cultural s'han sentit ben lluny dels ideals i de l'imaginari d'una ciutat que mai no estat el referent del *País*.

La manca de cohesió territorial no ha estat un referent positiu, més aviat s'ha manifestat com un impediment signi-

ficatiu, com també la manca de cohesió social i l'allunyament entre els distints agents i territoris de la societat valenciana. Tots dos han format part essencial del problema. Les dinàmiques allunyades i la divisió entre el món rural i el món urbà, els valors de la tradicional societat camperola i els nuclis de desenvolupament industrial, enfront d'una burgesia urbana poc identificada amb el *País*, el llenguatge i les imatges construïdes per les elits intel·lectuals front a una cultura popular ben allunyada, els interessos i els valors dels grups de poder econòmic, l'ús de la llengua pròpia, el català/valencià, com a vehicle d'expressió social i als mitjans de comunicació o la seua estratègica substitució pel castellà. Tots aquests són aspectes que, sent importants per a sumar en el sentit positiu de construir o vertebrar, han aportat contràriament elements de conflicte i divisió des de l'inici de la transició democràtica.

3. El valencianisme polític i cultural sorgit durant *la renaixença*, ara fa més o menys un segle, va crear i difondre la idea i el concepte d'un *País Valencià* possible, un projecte a construir en uns moments en què resultava anacrònic i políticament inacceptable parlar de *Regne* —crisi i descrèdit de la monarquia i proclamació de la República com a escenari polític de construcció del *País Valencià*. Aquella etapa va impulsar un projecte incipient i molt curt de recuperació lingüística i institucional en un context farcit de dificultats, però també de gran fervor i compromís polític d'un sector significatiu i influent de la societat valenciana, encara que l'Estatut d'autonomia republicà —mai aprovat degut al cop d'estat franquista— o les institucions culturals projectades (Institut d'Estudis Valencians i altres) a penes tingueren continuïtat, en ser enderrocades pel malson del franquisme, obsedit pel deliri de l'Espanya imperial.

El procés de recuperació nacional obert per la transició amb la caiguda de l'estat franquista tenia, doncs, alguns referents directes: els furs i un passat remot inaugurat pel Rei En Jaume, però també la renaixença cultural i el valencianisme polític present als inicis del segle XX i especialment durant la Segona República, i encara més recent la lúcida obra de reflexió de Joan Fuster. Tanmateix, l'espectre polític valencià aviat es va veure controlat per les forces polítiques estatals amb una manca de vocació per fer de la vertebració valenciana una qüestió prioritària en el procés de construcció de la democràcia espanyola, és a dir, de construcció d'un *País Valencià* fort i autònom en el context polític i cultural espanyol. *L'Estatut d'autonomia* del 1978 és el reflex de totes les renúncies, manipulacions i conflictes construïts al voltant de la denominació de la llengua, les senyes d'identitat i la resta de símbols amb un l'objectiu clar d'anul·lar el valencianisme com a projecte polític d'abast nacional. A la pèrdua d'influència del valencianisme dins els partits estatals cal afegir els obstacles a la normal representació parlamentària imposant quotes mínimes —la famosa norma del 5%—, el que ha tingut unes conseqüències polítiques devastadores.

No pot desenvolupar-se un projecte polític de país, sense un sentiment majoritari d'identitat nacional o de pertinença a un col·lectiu. L'objectiu desmobilitzador i l'anticatalanisme impulsat per la dreta, i tolerat amb complicitat i por —o tal vegada càlcul estratègic— per altres forces polítiques, ha obtingut una gran rendibilitat política i, per damunt de tot, una forta influència psico-social, perquè els humans defugim les situacions conflictives com una reacció natural de supervivència. En comptes d'articular un projecte polític i cultural atractiu, de reformes socials i institucionals i cohesionador en

els elements comuns de la identitat valenciana, els promotors de la divisió i el conflicte han generat en la societat valenciana reaccions de fugida i desànim. La dreta posfranquista ha tingut un èxit espectacular en transformar el que a finals del 70 apareixia com un projecte polític atractiu i progressista, la construcció del *País Valencià*, en un vesper atiat per minories elitistes i radicals, contraposant la preocupació pel país, l'autonomia institucional, la cultura i la llengua al progrés econòmic i la riquesa. La devastadora economia del taulell tenia darrere també aquesta ideologia. La conseqüència és clara: el projecte de construcció nacional s'ha amagat al calaix. Darrere hi ha arguments ideològics, però també una bona dosi d'oportunisme polític dels qui aspiren a governar.

4. No es pot negar que la deriva política democràtica dels darrers trenta anys ha aportat elements de normalització cultural, social i política. Alguns avenços són innegables. Tanmateix el procés de recuperació institucional o política i de construcció cultural i social del País ha estat condicionat per les tensions internes d'una societat valenciana heterogènia, conflictiva i mal estructurada, escenari de tensions provocades i alimentades estratègicament. Evidentment, la fragmentació i el conflicte són un element dissuasori per a qualsevol projecte de cohesió. La contraposició entre les percepcions identitàries derivades de la *cultura popular* (acceptem l'expressió per entendre'ns) i les propostes polítiques del nacionalisme valencià han estat ben allunyades de les burgesies urbanes, com també la distància entre una elit il·lustrada, lligada principalment al món de l'educació i la cultura, i el conjunt majoritari de la societat. No sols no s'ha fet cap intent *pedagògic* de superació de la distància entre un projecte de país generat per les elits

cultes i les percepcions del conjunt de la societat. Ben al contrari, la divisió ha estat estratègicament organitzada.

5. Les circumstàncies històriques de configuració del *País Valencià* en el context de construcció de l'estat democràtic espanyol a finals dels anys 1970 han canviat substancialment. La Constitució del 1978 i el disseny de l'Estat de les autonomies que se'n derivava no han definit exactament un estat federal. El model de l'Estat encara és objecte de debat polític a diferència de la majoria dels estats europeus. Han transcorregut tres dècades, els valencians formem part d'un estat que alhora forma part de la Unió Europea i el fenomen de la globalització econòmica ha transformat principalment la realitat econòmica i també les interaccions socials i culturals del *País*. Caldria valorar desapassionadament quin és el grau de construcció del *País Valencià* en 2009, sense caure en el desencís ni en la resignació, perquè els processos de construcció social són lents i les societats humanes no es canvien per decret. Revisar on som no significa necessàriament revisar els referents. Políticament les coordenades es troben perfectament delimitades, els referents legals, els límits... Al meu entendre, el que queda per fer no és tant qüestió de lleis o d'institucions —que també— com d'actituds i de transformació dels valors socials. Al capdavall, continuar construir una comunitat humana més cohesionada, i en aqueix domini educació i cultura són les eines principals.

6. Després de més d'una dècada no es raonable pensar que la dreta que governa amb gran majoria a les institucions del *País* capgire l'estratègia d'obstaculitzar el projecte polític de vertebració valenciana. La pèrdua de qualitat democràtica,

la manipulació i el control dels mitjans públics, la depredació del territori, la privatització dels serveis públics... indiquen que la *conditio sine qua non* per avançar és desplaçar el Partir Popular del govern de la Generalitat, les Diputacions i els Ajuntaments. Després se podrà començar a parlar de com i fins on s'articulen els mecanismes de regeneració democràtica i de vertebració social i cultural. Però sense un pacte de regeneració democràtica resulta impossible. És una tasca indefugible. Després caldrà trencar la dicotomia cultural i buscar vies de pluralitat integradora, consolidar el model econòmic i l'espai cultural i intel·lectual valencià recolzat en el món de l'educació, la ciència i les arts. Hi ha un pas previ i la responsabilitat de capgirar la situació és responsabilitat de tots. Especialment dels partits polítics, però també de la societat civil.

Per la fam d'heretar

EM BALLA PEL CAP que aquest és el títol d'una peça teatral de no sé quin autor teatral del país —potser, pense ara, de Josep Peris Celda, prolífic autor de sainets. Jo no sabia amb quin altre rètol encapçalar els paràgrafs que reproduiré tot seguit i que trobe en un *Anuario Guía Mercantil é Industrial de Valencia y su Reino*, publicat a València el 1910 per l'Editorial Jordà y Compañía en la, per tants motius memorable, Tipografia Moderna.

«Valencia —diu la introducció de la guia—, considerada bajo su aspecto mercantil é industrial, sigue en importancia a Barcelona, pues por dichos conceptos tributa al Estado con la no despreciable cuota de dos millones de pesetas, cifra que irá aumentando progresivamente, pues los recientes y luctuosos sucesos de Barcelona han contribuído á que muchos capitalistas que tenían invertido su dinero en la explotación de grandes industrias en la capital del Principado, temerosos del riesgo que podían correr con la repetición de tan funestas algaradas, fijen su mirada en esta hermosa Capital, que viene dando una prueba de patriotismo y cultura organizando con sus propios recursos el gran certamen levantino, obra magna y viril de un pueblo trabajador y laborioso

que, saliendo de la tradicional modorra, demuestra a la faz del mundo entero, que pasó á la historia la leyenda del abulismo meridional.»

La Setmana Tràgica —«los recientes y luctuosos sucesos de Barcelona»— i l'Exposició Regional de València —«el gran certamen levantino»—, esdeveniments del 1909, servien per fer el contrast. A partir d'aquest joc d'efecte, s'entrava ja en una via de somni. Estaven a punt d'arribar les vaques grosses. No sols els capitalistes catalans acudirien cap ací espantats, feliços d'instal·lar-se en una «Región que avanza en marcha triunfal». Hi havia expectatives encara més prometedores. Segons deia l'anònim presentador de la Guia, «se susurra con visos de fundamento», que molts inversors espanyols i de fora es dedicarien de seguida i amb entusiasme «al fomento de nuestra industria, tan necesitada hoy de apoyo y protección [...], dándose un fraternal abrazo el capital y el trabajo, tan distanciados en la actualidad por injustificadas prevenciones. El día que esto ocurra [...] Valencia ocupará uno de los primeros lugares en el concurso industrial de Europa».

Ja sé que estic llegint una guia comercial i que el llenguatge de la presentació té una finalitat publicitària. Ara, hi ha tanta continuïtat entre el que es deia fa vora noranta anys i el que es diu ara, que és fàcil de remarcar-hi una línia de pensament consolidada, recurrent com un mal vici.

No faré el recordatori del que passà immediatament després del 1910, al País Valencià. Ni capitals catalans ni d'altres llocs no hi van acudir, per molts anarquistes que hi hagués a Barcelona ni per tota la pau social que ací es volgués prometre —que tampoc n'hi havia tanta, és clar. Més encara, la mateixa Exposició Regional va ser, segons totes les notícies conegudes, un fracàs econòmic considerable, suficient per a dissuadir nin-

gú que hagués pensat a instal·lar els seus negocis o a aportar recursos financers exteriors cap ací.

Però queden les paraules, aquella vanaglòria, l'esperança perpètua en una mena o altra de miracle. És un *ritornel·lo* insistent i adormidor, que travessa totes les situacions polítiques i totes les conjuntures. En qualsevol circumstància de la nostra història recent, trobarem algú que en repetesca el sentit, la música i fins i tot, molt sovint, la mateixa lletra de la mateixa cançó estúpidament consoladora, que revela una perillosa dependència mental.

A voltes em deixe anar i pense si *Bienvenido Mr. Marshall* no és, al capdavant, una caricatura que García Berlanga es va permetre traçar, i amb raó, sobre la desídia mental que imperava a la ciutat on va nèixer, només dotze anys després de l'Exposició, de la qual es commemora enguany el primer centenari.

La qüestió és, en qualsevol cas, que el vell tòpic es manté per damunt dels canvis de segle. Ja ho deia Emili Gómez Nadal, en *El País Valencià i els altres* (1972): «Per molt que em remunte en els records personals —diguem-ne mig segle en arrere—, m'és fàcil de constatar que el valencià animat de sentiments "cívics" té, ara com llavors, dos grans temes sobre els quals troba que li cal exercitar la seua patriòtica vigilància». I afegia: «És difícil de dir quin dels dos guanya la prioritat en el seu cor. Però tots dos el desvetlen i angunien: per una banda, el cens d'habitants de la ciutat de Sevilla, i per una altra, la suposada conspiració, centrada a Barcelona, per tal de sotmetre València i el País tot sencer a l'"imperialisme català"».

Com es pot veure, per a alguns, que presumeixen a tort i a dret de la seua modernitat, de «la capacitat de lideratge» de la capital valenciana i d'altres buidors sense sentit, no passa el temps, certament.

Una proposta de redreçament

QUASI UN ANY DESPRÉS de les darreres eleccions generals, ens trobem en el punt d'inflexió que, al conjunt de l'Estat espanyol, obre un nou episodi d'eleccions que s'iniciarà amb les autonòmiques d'Euskadi i Galícia del proper més de març, i les europees de juny.

L'arribada del partit socialista al govern, amb el suport necessari d'altres altres formacions d'esquerra i nacionalistes va ser rebuda per amplis sectors socials com l'alliberament del malson on ens havia encabit la majoria absoluta del PP i el govern del president Aznar.: Guerra d'Irak, dèficit democràtic, privatització i/o subsidiaritat dels serveis públics, impuls del centralisme espanyolista i el conservadorisme social, setge al nacionalisme... D'acord amb aquestes expectatives, el govern de Rodríguez Zapatero va desenvolupar accions polítiques importants, en l'àmbit econòmic, d'ordenació territorial, d'igualtat o de restitució i eixamplament dels drets i les llibertats civils i socials (retirada militar d'Irak, el reconeixement del matrimoni homosexual, l'obertura d'un procés de regulació de la immigració sense papers, derogació del Pla Hidrològic Nacional, la Llei d'ordenació del Territori...).

En canvi, resultaren més o menys fallides altres iniciatives tan importants o més (la Llei d'ordenació de l'Educació, la Llei de la Memòria Històrica o una reforma de la llei d'avortament que no va arribar ni a plantejar-se...). Però l'element central de debat i intervenció política, i el més frustrant de tots, fou l'abordament de la problemàtica nacional (negativa parlamentària a considerar la reforma de l'estatut aprovada pel Parlament basc, fallida de la negociació per a la dissolució d'ETA, retallades essencials i judicialització de l'Estatut català...).

Tot això, emmarcat en una permanent crispació a la contra, amb la mobilització —en connivència amb l'oposició ferotge del PP— de la jerarquia eclesiàstica, l'associació de víctimes del terrorisme, els alts estaments judicials, un sector important del mitjans de comunicació, el pronunciament aïllat d'algun cap de l'exèrcit i, fins i tot, una part ben influent de dirigents socialistes lligats a la vella guàrdia o als sectors més espanyolistes i acostats a l'Església (Bono, Leguina, Rodríguez Ibarra, Guerra...).

No cal dir que aquesta estratègia de la tensió va aportar un important rèdit polític a la dreta, cosa que hem pogut comprovar bé al País Valencià, on l'anticatalanisme i el victimisme (transvasament de l'Ebre, atemptats a la «personalitat valenciana», manca de finançament...) han estat les peces essencials de l'argumentari polític del PP. Això, però, és només un factor a l'hora d'explicar la llarga i inqüestionada hegemonia política que ha arribat a tenir-hi la dreta valenciana.

Una situació on cal tenir en compte, d'una banda, la profunda impregnació que han deixat al país els quasi quinze anys de desplaçament d'un model econòmic especulatiu i depredador, prenyat de pràctiques corruptes i clientelars, fonamentat en la construcció, el mercat immobiliari i el turisme, que ha

destruït el tradicional entramat productiu valencià. Acompanyat d'una inversió pública que privilegia projectes aparador, del foment d'un marc ideològic insolidari i espanyolista, i d'un control abassegador de la societat civil, dels mitjans de comunicació, del món cultural i del poder econòmic.

I d'altra banda, la postergació especialment profunda que sofreixen els partits de l'oposició, un element primordial de la quals ha estat la *débacle* i la degradació del PSPV-PSOE. La crisi de lideratge i la divisió que va sofrir el partit majoritari de l'esquerra, arran de la pèrdua del poder a mitjans del noranta va ser ací molt més profunda i, el que és més important, encara no s'ha superat: una història de caïnisme gairebé endèmic que ha decapitat el partit reiteradament, gestores incapaces de traure el partit de la hibernació o líders que han d'esfumar-se d'una manera ràpida i vergonyant. Un procés de degradació de la vida política interna i una manca de projecte que els ha fet fluctuar massa sovint a l'hora d'aportar solucions a la problemàtica valenciana o, el que es pitjor, els ha dut a fer un seguidisme eixorc dels plantejaments del PP, com es va poder veure en la lamentable actuació davant la reforma de l'Estatut, quan acabaren renunciant totalment a defensar a Madrid l'articulat progressista de mínims amb què s'havien compromés fins al darrer moment.

La situació de la resta de l'espectre nacionalista, d'esquerres o progressistes no és pas més encoratjadora: partits estancats electoralment i permanentment amenaçats d'anorreament per la pressió bipartidista, que s'han preocupat més de considerar-se, els uns als altres, els més directes competidors i d'enclaustrar-se en les pròpies lluites internes que de bastir una alternativa unitària que pogués condicionar la política del país. Alternativa que, quan s'ha assolit ha estat improvisada i

llastada per una intenció absolutament tacticista que la feia poc creïble, fràgil i limitada i que, de fet s'ha dissolt ràpidament pels interessos particulars dels seus components.

L'exemple paradigmàtic de tot això ha estat el darrer intent, *Compromís pel País Valencià*, que va assolir set diputats a les eleccions autonòmiques del 2007: el grup parlamentari es va dividir gairebé d'immediat entre els diputats del Bloc i d'Esquerra i País (després constituïda en partit amb el nom d'Iniciativa pel Poble Valencià) i els pertanyents al corrent majoritari d'EUPV. L'any següent, amb motiu de les eleccions generals, s'esdevingué el trencament definitiu d'EUPV, que es va presentar en solitari mentre IPV (que va perdre en el darrer moment el suport de la direcció estatal d'IU) mantenia la coalició amb el Bloc. El resultat va ser ben contundent, per primera vegada al País Valencià només obtingueren representació el PSOE i el PP, s'imposava el bipartidisme perfecte.

Aquest panorama desolador obliga a reflexionar sobre la situació de les forces d'esquerra i de progrés, alternatives al PSOE, i especialment el nacionalisme valencià. Durant la transició política, les organitzacions nacionalistes del País Valencià foren pràcticament absorbides pels partits d'àmbit estatal, cosa que no va suposar un canvi qualitatiu d'aquests respecte a l'assumpció de la problemàtica nacional valenciana. Aviat es va produir una nova fase de reactivament del nacionalisme polític que va quallar a primeries dels vuitanta amb el naixement de la Unitat del Poble Valencià, impulsada fonamentalment per l'AEPV i el PNPV, una coalició electoral que esdevindria moviment unitari i aniria adoptant progressivament l'estructura de partit. Sobre la base del nacionalisme popular, l'esquerra alternativa, la democràcia radical i de base i l'eco-pacifisme, UPV va realitzar una tasca de reagrupament del nacionalisme

valencià que aconduí a una implantació sense precedents en el conjunt del territori, cosa que li va permetre d'assolir alguns èxits electorals a nivell municipal, i de representació parlamentària a les Corts valencianes l'any 1987, en coalició amb EUPV, i a les eleccions europees de 1989 dins la coalició Esquerra dels Pobles. Però aquest posicionament esquerrà, va provocar l'escissió del sector més dretà d'UPV que va fundar el Partit Valencià Nacionalista.

La crisi global de valors i de models de l'esquerra que s'esdevingué a primers dels 90 va incidir plenament en l'evolució d'UPV que va iniciar un progressiu canvi estratègic d'abandonament dels plantejaments d'esquerres i més rotundament catalanistes cosa que comportà l'abandonament, aquesta vegada, de sectors esquerrans i ecopacifistes, cosa que condueix, ja a mitjans dels 90 a la constitució del Bloc Nacionalista Valencià (coalició d'UPV i PVN i, a partir 2002, com a partit)

En aquests deu anys d'existència, el BNV s'ha assentat sobre el principi organitzatiu d'intentar aglutinar i representar en exclusiva el nacionalisme valencià — tot i la implantació d'ERC al País Valencià, que no ha deixat de tenir una representació molt minoritària —, sobre uns plantejaments polítics i ideològics centristes, amb ribets progressistes, un projecte nacionalista estrictament valencià, i un pragmatisme electoral que persegueix la institucionalització i minimitza la component ideològica subordinant-la a un mer tacticisme que prioritza l'adquisició de quotes de poder, amb una estratègia que persegueix adequar el seu discurs a les expectatives de l'elector mitjà.

El Bloc és va mantenir més o menys estancat en els 100.000 vots i escaig en les eleccions autonòmiques i municipals, quantitat que es reduïa a la meitat en àmbits electorals més generals. La tendència va fer una inflexió significativa a les

eleccions espanyoles del 2004, una baixada que esdevingué ja estrepitosa en les europees del 2005. Cosa que va provocar el gir polític i electoral que es va plasmar en la coalició electoral Compromís pel País Valencià que ha retornat, 20 anys després, el nacionalisme al Parlament valencià. Tanmateix, l'escandalosa crisi de la coalició i la incapacitat per superar l'hegemonia del PP al País Valencià (que venien a abonar els plantejaments d'importants tendències contràries al pacte) han servit per plantejar, cara al III Congrés, el retorn de nou en aquells plantejaments dretanitzadors i regionalitzadors.

Aquest repàs de la situació política valenciana ens fa suscitar, a tall de conclusió, les següents proposicions, prenyades inevitablement de provisionalitat i indeterminació.

La indefinició i els tombs político-electorals del Bloc n'han danyat la imatge i n'han anat minant la confiança. Però la major perplexitat és veure com una organització que prioritza la seva institucionalització prefereix assentar-se més i més en l'àmbit ideològic de centre-dreta, que no li ha donat cap èxit electoral, negligint el posicionament d'esquerra que sí que n'ha possibilitat la, tot i que minsa, presència parlamentària.

Si gairebé trenta anys d'intents de «valencianisme totalitari» s'han mostrat tan eixorcs, potser caldria plantejar-nos si no seria més rendible un canvi «a la mallorquina» on, al costat del partit valencià de centre-dreta, hi hagués un altre pol nacional d'esquerra. Per això caldria un procés de convergència almenys entre els sectors minoritaris d'esquerres integrats a l'actual Bloc i Iniciativa pel Poble Valencià, complementat amb una «aclimatació» definitiva d'ERC-ERPV al País Valencià. Una sinèrgia que sembla a hores d'ara molt prematura.

Resulta preocupant, així mateix, l'esforç de fer passar l'abandonament de la matriu fusteriana i catalanista i el re-

torn a plantejaments clarament emparentats amb el vell valencianisme «regionalista» com una renovació i actualització del discurs nacionalista. Però més absurd encara és plantejar un projecte nacional difús, plegat a l'evolució natural, a «allò que tot el poble vaja decidint, en una societat cada vegada més plurinacional». Mentrestant, la base poblacional d'identitat catalana ha passat, al País Valencià, de ser nacionalitat minoritzada a ser minoria nacional dins del propi territori, però un partit nacionalista valencià no pot deixar mai de basar-s'hi en tant que matriu nacionalitària del conjunt del poble valencià, perquè l'alternativa a això, no pot ser altra cosa que assumir el projecte de la nacionalitat que ja és demogràficament majoritària i a més n'ha estat —de grat o per força— el gresol nacionalitari del país des de fa alguns segles, de manera que no necessita cap més partit nacional, ni tan sols reivindicar la seva nació on s'hi troba molt ben instal·lada.

També hauríem de començar a relativitzar el paper atribuït als partits i la política institucional com a motor fonamental de canvi, més encara quan ens trobem en un període especialment dramàtic de «democràcia empobrida» i regentada per partits amb discursos i pràctiques en bona part interposats (fins i tot pel que fa al fenomen de la corrupció), que potencia la «professionalització» o «especialització» de la política, que ha activat potents mecanismes de desmobilització i d'immobilisme (sacralització i interpretació restrictiva dels marcs econòmics, constitucionals...), que persegueix la passivitat del ciutadà esdevingut només elector. Cosa que ha generat, cada vegada més, un sector de «contestació abstencionista» de «vot volàtil», que només s'activa en moments d'emergència perquè no hi creu en el sistema sinó que en desconfia. En aquest sentit, tots sabem que es absurd pensar, per exemple, que els

habitants d'Extremadura o Castilla-La Mancha «són més d'esquerres, o progressistes» que els valencians, només pel fet que voten majoritàriament un partit d'esquerres. La societat valenciana és molt més progressista que el govern que l'administra. I, afortunadament, també el nacionalisme valencià és molt més que els partits que el volen patrimonialitzar, vegeu sinó el ressò en l'entramat cívic i social d'organitzacions com Escola Valenciana, el STPV, ACPV i el Casals Jaume I...

Per això creiem que ens cal bastir un «intel·lectual col·lectiu» que, al marge del posicionament partidista de cadascú, potencie una sinèrgia d'«hegemonia cívica i social», amb el ben entés que el seu èxit seria també un motor fonamental per a la regeneració i el creixement del nacionalisme polític. Tots els nacionalistes valencians ens hauríem de sentir cridats en aquesta tasca.

Catalunya/País Valencià, relacions enverinades

A FINAL DE MAIG DE 2007 Enric Juliana titllava en una de les seues brillants columnes a *La Vanguardia* a tot el valencianisme progressista de «*catalanismo de adoración nocturna a Joan Fuster*». El sarcasme no podia ser més immerescut i no cal nomenar una per una totes les raons. Com siga, amb la seua amarga *boutade* el cèlebre periodista estava expressant el cansament per part dels notables de la societat catalana del *cas valencià* entés aquest com la crònica de la llarga lluita d'una minoria per la revalencianització política i cultural del país així com per la seua modernització efectiva. Altrament, el seu desdeny per l'únic valencianisme real, amb molts matisos però sense els subterfugis del *regionalismo bien entendido* de tota la vida, no deixa de resultar sorprenent. Quasi resulta impossible creure's que li puguen neguitejar escriptors, professors, periodistes o artistes de talla ara com ara sota el pes esclafidor de la dreta més cavernícola d'Europa i que, en canvi, caiga fascinat als peus de personatges com Esteban González Pons, qui no ha dubtat a dir que Catalunya apetia el País Valencià com l'Alemanya nazi els Sudets txecs o que mans negres catalanes conspiraven per enfonsar l'economia valenciana. No és cap raonament ingenu. A certa edat ú ja sap sobradament

que enfront del poder, de les raons de l'economia i dels interessos més o menys inconfessables determinades propostes contra corrent poden sonar, certament, igual de fatigoses que una reunió de beats i més encara si aquests no són de la mateixa parròquia, si al capdavant ni et van ni et venen els seus afanys. Igualment davant d'aquestes mateixes raons és molt fàcil perdonar la més salvatge i irresponsable de les demagògies, fer passar les bombes de l'anticatalanisme *blaver* per anècdotes sense massa importància o la depredació del territori del veí com la joiosa manifestació d'un progrés sense mesura. Malauradament, la peculiar visió valenciana de Juliana no és la d'un franc tirador embogit, ni el diari que l'alimenta una revisteta de distribució gratuïta en perruqueries i supermercats. Ja ho he dit abans. Expressa el sentiment d'una bona part de la bona societat catalana.

Fins ara els catalans havien anat assumint amb més o menys perplexitat i malestar, amb més o menys indiferència, la virulenta deriva anticatalanista dels valencians. Alhora, el catalanisme de militància s'havia dividit a grans trets entre els qui recelaven per raons òbvies de l'hipotètic resorgiment d'una indústria cultural valenciana i els qui eren plenament conscients que l'aniquilació de la cultura i de la democràcia al sud de l'Ebre per part del nacionalisme espanyol suposava també una destrucció per a Catalunya. Durant anys, i enmig d'aquest clima enrarit, les relacions institucionals entre tots dos països varen ser més aviat inexistents. Al president Albiñana no el deixaren respirar ni els seus ni els contraris i el poc que es va veure amb Tarradellas va ser gairebé d'amagatotis. Lerma i Pujol s'esquivaren com varen poder. I Zaplana només va trepitjar Catalunya per treure'n tallada, per presentar-se davant del seu cabdill vallisoletà com una mena d'ambaixador

capaç de fer entrar en raons als tossuts nacionalistes per tal de pastar ben pastat el gran pastís. Aquesta fredor, prudència, temor a fer-se el petó en públic, precaució malaltissa, desinterès, mai no va impedir, però, què anticatalanistes de mena com Vicente González Lizondo proclamaren als quatre vents la promiscuitat valenciano-catalanista com a raó darrera de la seua existència pública i dels seus atacs d'ira alhora que s'enriquien, és clar, amb el Principat. A boqueta nit presidien les fogueres medievals a la plaça de la Verge de València on unes desenes d'esvalotadors histèrics llançaven a les flames uns quants exemplars del Tirant lo Blanc convençuts que així cremaven catalans. Al dematí creuaven la frontera diabòlica per a vendre les seues manufactures sense deixar d'exhibir el millor dels seus somriures i el més pobletà del seu rovellat valencià en un gest inequívoc de fer palesa una familiaritat després de tot impossible d'ocultar. Malgrat tot, la cultura, un sector important de la cultura s'hi deixava la pell cada dia per mantenir uns corredors oberts de nord a sud, per impedir entre d'altres coses la regionalització fins al límit d'una llengua, la condemna a la subsidiarietat en el sentit més ample d'un territori amb una coherència i unes connexions internes que venien de molt antic.

Des de fa uns pocs anys cap ací els elements d'aquella relació imperfecta, estranya, han canviat ostensiblement. Els catalans d'ordre, entre els quals s'inclouen no pocs catalanistes de carnet, sembla que vulguen tancar d'una vegada per totes el *cas valencià*. Al capdavant, establir unes relacions institucionals *normals* que serveixen bàsicament tant com a una eina de pressió política al centre com per afavorir la bona marxa dels negocis dels respectius lobbys regionals. Naturalment, el preu a pagar per aquestes noces concertades entre poders l'ha fixat, com

sempre, la dreta que és la que en sap d'aquestes coses i pel que sembla consisteix a deixar-li les mans lliures per tal que continue asfixiant el català al país i hostilitzant el valencianisme progressista fins aconseguir la seua total extinció. A més, caldrà també fer la vista grossa al fet que el PP continue emprant l'anticatalanisme més ferotge i groller com a estratègia d'autolegitimació i alhora de neutralització de possibles adversaris provinents de l'esquerra. Vista així a Catalunya l'operació pot resultar ben antipàtica i fins i tot despertar antigues complicitats o, encara, temors sobre el propi destí. Per tant cal també crear un nou ambient, rellegir amb noves claus interpretatives la qüestió i de fet fa anys que s'han posat a la faena.

A les pàgines d'un diari tan influent i prestigiós com *La Vanguardia* Camps deixa de ser el reietó ultracatòlic, autoritari i gris de províncies que ha tallat les emissions de TV3 al País Valencià com un zelós líder iranià qualsevol per a convertir-se gairebé en un estadista bonhomiós i assenyat que, a més, ara resulta que vol persuadir als catalans de la necessitat d'anar junts de la mà contra el socialisme centralista i pervers. Naturalment que més enllà de les bones paraules no existeix la persecució política del valencianisme, l'anihilament social del valencià, els models de gestió corruptes, les velles ofenses, la violència brutal o l'ostracisme contra els qui s'han passat dècades defensant una llengua i una cultura que sabien comuna amb Catalunya i Balears. Tot plegat, els lectors catalans no tenen perquè saber que el Molt Honorable, sent conseller de Cultura exercí una inquisició contra qualsevol indicatiu de catalanitat en els llibres de text; ni que arribà a autoritzar la investigació d'un centenar de pedres esgrafiades —suposadament d'època ibera— que haurien provat un origen fantàstic del valencià deslligat de la llengua de Jaume I; que al cap

i a la fi l'actual president fou la titella política de la ferotge anticatalanista i directora de *Las Provincias*, Maria Consuelo Reyna. Són episodis recents que cal oblidar o millor no saber. El 18 de maig de 2008 en una llarga entrevista concedida al rotatiu català assegurava que «*catalanes y valencianos, si nos respetamos, podemos hacer mucho*». Segons ell, «*lo ideal es que, en los temas culturales y de identidad, cada uno hable de sí mismo y se organice como quiera. Si lo conseguimos, avanzaremos varios años luz. Cada uno debe organizar su propia identidad, sin injerencias*». Desfer sense ingerències, imposar sense ingerències, silenciar sense ingerències.

El 22 de juliol es reuniren a instàncies de les cambres de comerç de Barcelona i València, els consellers Gerardo Camps i Antoni Castells. El vell Arturo Virosoque somreia d'orella a orella. De colp se n'havia oblidat dels insults verinosos llançats durant anys contra Catalunya per a proclamar ben cofoi que els empresaris de tots dos territoris tenien «*los mismos proyectos e ilusiones*». El conseller Castells fou l'únic que s'atrevis a nomenar els àmbits compartits de cultura, tradició i llengua i això no obstant ningú del galliner no s'esvalotà per tal com el que comptava ara era, segur, obrir-li un nou front al president Zapatero a compte del finançament autonòmic. Del que no hi ha dubte és que amb un govern del gavinet les coses haurien anat d'una altra manera. Tant se val. La música que cal escoltar ara és aquesta. La de l'oblit, la del país meravellós sense forats negres ni malsons, a la mida justament del discurs propagandístic del PP.

Pels mateixos dies de la cimera empresarial el professor i responsable de la normalització lingüística en la Universitat de València, Josep Vicent Boira, escrivia al diari de Godó que la intel·lectualitat valenciana tenia una visió desenfocada del país.

Tot plegat, la societat valenciana no estava tan castellanitzada, però, dades molt recents indiquen que al cap i casal a penes parlen valencià un 10 % de ciutadans; ni que era anticatalanista i això malgrat els reiterats atemptats amb bomba casolana inclosa o les permanents manifestacions públiques de tipus com l'alcalde de Xàtiva, Rus, o l'alcaldesa Barberà; ni més desestructurada que altres societats del seu entorn amb infinitud de barris absolutament enfonsats en la misèria especialment a les comarques del sud. Després de moltes gestions fetes des d'ambaixades avui semiproscrites el 24 de juliol se li permetia a l'historiador Pau Viciano contestar en les pàgines del mateix diari a l'optimisme de Boira amb un article molt mesurat: «Ilusión y realidad valenciana». «*Mientras la derecha valenciana*», escrivia l'historiador, «no renuncie al arma del anticatalanismo, lo cual equivaldría a una verdadera refundación, cualquier cálculo sobre la mejora sustancial de las relaciones con Catalunya no será, como decía Fuster citando a Pla, más que una 'pura ilusión de esperit'». No cal entretenir-se massa. Està molt clar. Comptat i debatut, les intencions de Camps i dels estratèges resulten a ulls veients tan tèrboles i enganyifoses com el seu proclamat valencianisme jocfloralesc.

En qualsevol cas, no és aquesta la normalitat que molts valencians voldríem, vull dir la de la desmemòria, el canapé i les estratègies d'alta volada a costa de la pròpia democràcia i d'una singularitat com a poble qüestionada des de l'anticatalanisme més furibund. Malgrat el que diguen alguns, som molts els valencians que ens neguem a vitolejar l'alegre pluja del ciment sobre les nostres costes i valls, els que ens resistim a tancar els ulls davant els 43 morts de la línia 1 del metro de València o els que voldríem una compensació si més no moral pel balafament ingent de recursos públics en aventures com la de Terra Mítica, la Fòrmula 1 o la Ciudad de la Luz.

Ara com ara les relacions entre País Valencià i Catalunya no poden estar més enverinades, en un pitjor moment i això malgrat algunes aparences amb música celestial de fons per tal com interactuen els perillosos complexos d'inferioritat i superioritat, insòlits sentiments de culpa, antigues *méfiances*, interessos privats, un crònic desconeixement mutu de la realitat, càlculs estratègics de regateig curt, una sensació poc encoratjadora d'impotència política. En qualsevol cas, compte. Ningú més que Camps i el seu partit voldrien veure una Catalunya del tot desdibuixada si de cas això contribuïa a fer més gran i buida l'Espanya de la qual s'enyoren, amb reflexos grisencs de NODO i so de trompetes imperials. O no sabem amb qui se la juguen o igual és que tant els hi fa. Comèdia, tot pura comèdia a punt de convertir-se, però, en un sainet amarg.

El País que som

QUIN PROJECTE DE PAÍS TENIM?. ¿Quines són les propostes polítiques, quines les idees sota les quals hem de projectar el futur del nostre País? De la Renaixença ençà, solament podem trobar una idea seriosa del País que som — del País que podríem ser — que no és altra que la proposada per Fuster. Com diu Pau Viciano en un article publicat a El Temps, *«sembla que les propostes per al País Valencià del segle XXI, si atenem les tertúlies, sopars i pamflets del valencianisme ‘no fusterià’, passen per introduir-nos en el túnel del temps i traslladar-nos a un passat idíl·lic, ple de germanor i de consens entre la gran família valencianista. Un passat anterior a la guerra civil, que ens va dividir en dreta i esquerra i, sobretot, anterior a un Joan Fuster que amb el seu ‘essencialisme catalanista’ ens va dur pel mal camí del progressisme i de la radicalitat»*. Segurament els hauria agradat més que ens portara pel camí del folklorisme. Haig de dir ràpidament que Fuster no era l’evangeli. Però li deien el Papa en to amical els que visitaven sovint la casa del carrer Sant Josep de Sueca on Fuster vivia. Una mena de Vaticà on anaven a rebre «doctrina» i consultar idees gent d’esquerres o de dretes, gent del món universitari o dels incipients grups polítics, així com membres destacats del món de la cultura i l’art. Fuster era un referent indefugible del valencianisme nacionalista.

Quan Fuster va dir allò de que «el País Valencià serà d'esquerres o no serà», va cridar l'atenció de no pocs. Era una frase cridanera i il·lusionant, sobretot per al jovent universitari que començava a preocupar-se pel país i pels partits nacionalistes d'esquerra. Eren els anys en què s'estaven despertant consciències mogudes pel discurs de Fuster. Parlàvem de «fer País». Aqueixa era la tasca. S'esperava la fi del franquisme i l'arribada de la democràcia per començar, en llibertat, la construcció nacional del País Valencià. D'un País que encara havíem «de fer». Passa, però, que un país solament poden fer-lo els ciutadans, la voluntat majoritària dels seus ciutadans. I per a aconseguir-ho, el primer que han de tenir clar és el país a què pertanyen, si l'estimen i volen reconstruir-lo nacionalment. Ningú no vol ser allò que no sap ben bé què és. I si no sap ni coneix el país al qual pertany, difícilment podrà estimar-lo i, per tant, sentir la necessitat de construir-lo. I un país no es coneix si no es coneix la seua història. Deia Fuster que «el País Valencià serà d'esquerres o no serà». La meua resposta a la frase del meu amic i conciutadà va ser aquesta: «el País Valencià el faràn els mestres o no serà». No existeix un país si els seus ciutadans no ne són conscients. I no ho seràn si no coneixen la seua història, la història del poble valencià. I la llengua, clar.

L'estimat i sempre recordat Alfons Cucó, en el pròleg al llibre *Quin espai nacional, quin espai polític?*, publicat en la sèrie «Quaderns d'Orientació Valencianista», i que recull les intervencions de Ramon Lapiedra, Pere Mayor, Pasqual Mollà i Vicent Soler, en uns debats organitzats per la plataforma «Valencians pel Canvi», escriu el següent, referint-se a la creació de «la província»: «*La província i els mecanismes polítics de tota mena que se'n deriven van arrelar ben aviat i fortament entre nosaltres. De fet, pràcticament totes les forces polítiques que han ac-*

tuat al territori valencià des del segle XIX s'han refugiat en la província —és a dir, en l'emanació més genuïna del centralisme— com a únic espai de poder considerat viable i operatiu. Això ha estat així, no cal dir-ho, per a les distintes formacions dinàstiques, però també —i molt més paradoxalment— per a tota mena de forces republicanes (i, en general, d'esquerra) que tant a València, com a Castelló o a Alacant, s'han adaptat perfectament als mecanismes de poder polític que les províncies (i el centralisme) implicaven. Amb aquesta òptica es difuminava el poble valencià com a protagonisme històric, i fins i tot, el territori quedava etiquetat amb expressions que volien ser exclusivament geogràfiques, com “Levante”. Els republicans federals també consideraren aquest àmbit, dit de Levante, per definir l'Estat Valencià dins el projecte de República Federal Espanyola, i el mateix feia la CNT en plena Guerra Civil, en delimitar el territori sobre el qual devia instal·lar-se el País Valencià autònom que els anarco-sindicalistes afirmaven propugnar. Tot això, al meu entendre, no és sinó un conjunt de signes que assenyalen una malaltia col·lectiva francament greu, com ho és també —encara que amb explicacions diferents— aquesta “Comunidad” actual, una “Región” aproximadament autònoma que regeixen no-autonomistes».

El poble valencià es difuminava com a «protagonisme històric», deia Cucó. I en això estem, encara. Difuminats com a poble sota l'estúpida denominació de «Comunidad». Havíem de «fer País». Esperàvem que arribés la transició del franquisme a la democràcia i poder actuar mitjançant els partits polítics en les primeres eleccions. Calia estar preparats. Al País Valencià ja s'havien començat a formar a finals dels anys seixanta els primers nuclis, els primers focus, els primers embrions del que després seran algunes opcions nacionalistes. Com ara el Partit Socialista del País Valencià, Germania Socialista, el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) i també la

Unió Democràtica del País Valencià (UDPV), opció democristiana germana de la Unió Democràtica de Catalunya.

En arribar la transició es celebraren les primeres eleccions democràtiques el 15 de juny de 1977. A aquests comicis generals s'hi van presentar dues opcions polítiques netament valencianes i nacionalistes: la Unió Democràtica del País Valencià, d'ideologia democristiana (UDPV) i el Partit Socialista del País Valencià (PSPV). El resultat va ser el següent: 47.512 vots per a la UDPV i 29.569 per al PSPV. Ben poca cosa. No van arribar a obtenir representació a les Corts Espanyoles.

Després dels pobres resultats obtinguts, el PSPV va decidir integrar-se en el PSOE mentre que la UDPV es desfeia i alguns dels seus membres passaren a formar part de la UCD, que de ser una coalició s'havia convertit en un partit únic.

El fet és que l'espectre polític valencià s'havia quedat sense dues opcions nacionalistes d'ideologies importants. Calia omplir el buit que havien deixat democristians i socialistes. Va ser aleshores quan alguns militants socialistes que no estaven d'acord amb la integració del PSPV amb el PSOE, juntament amb democristians i liberals, acordarem la creació del Partit Nacionalista del País Valencià (PNPV) del qual vaig ser elegit secretari general. Amb el PNPV ens presentarem a les eleccions municipals i poguérem entrar en alguns ajuntaments. Després ens unirem a l'Agrupament d'Esquerres i fundarem la Unitat del Poble Valencià (UPV) que, amb el pas del temps, esdevingué el Bloc Nacionalista Valencià, liderat per Pere Mayor i després per Enric Morera, líder actual.

El Bloc, seguint la trajectòria que començà en el PNPV i continuada per la UPV, ha anat avançant en acceptació fins a arribar a ser la tercera opció política en representació municipal. La seua presència a les Corts Valencianes ha estat dificul-

tada per l'exigència del famós 5% dels vots de tot el país com a condició per obtenir escó en el Parlament. Condició exigida en el primer Estatut d'Autonomia. En les passades eleccions autonòmiques, l'acord amb EU de presentar-se units ha fet possible la presència del Bloc a les Corts.

I bé. Han passat trenta anys des de la Transició. I se'ns convida a participar en aquest llibre que preten ser una aportació al debat plural en curs sobre el replantejament del projecte de País. De la Transició ençà, al llarg d'aquests trenta anys, el projecte de País que s'ha pogut portar a la pràctica, ha estat reflectit en els paràgrafs anteriors en què he narrat allò que ha passat, amb dates, noms i cognoms de persones i opcions polítiques. Res de nou que no siga conegut per tothom. Cal anar al replantejament del projecte de País. Però cal, també, no oblidar que aquest projecte s'ha de portar a terme mitjançant una opció política que vaja sent acollida pel poble valencià. Sense oblidar l'ajut dels mitjans de comunicació. Es tracta de trobar un model nacional que el poble valencià puga assumir, si no majoritàriament, en principi, si en un percentatge significatiu.

A finals de la dècada del 80 del segle passat, quan es discutia sobre quin podria ser el model nacional acceptable majoritàriament pel poble valencià, vaig escriure en el meu llibre *És més senzill encara: digueu-li Espanya* —publicat el 1991— el següent paràgraf referit al nostre poble, al poble valencià, amb el qual finalitzava el llibre: *«Un poble que, segons les darreres enquestes —la del CIS, per exemple, feta al gener de 1980— solament compta amb un 2% de ciutadans que es consideren solament valencians i un 12% més valencians que espanyols. La resta, el 83% —tret d'un 3% que no sap o no contesta— es considera i se sent, solament, espanyol, (19%), més espanyol que valencià (12%) i tan espanyol com valencià*

(52%). *¿Pot pensar algú, seriosament, que una societat amb aquestes característiques acceptarà un model nacional valencià i s'hi adscriurà efectivament, siga fusterià o no fusterià, catalanista o no catalanista? ¿Com es pot fer canviar el sentiment nacional del 83% dels ciutadans d'un país, que tenen assumida fermament una nacionalitat —l'espanyola— i convertir-los en nacionalistes valencians». No sé si una enquesta com la del CIS en 1980, feta avui, canviaria molt els resultats. En tot cas, tenim el País que tenim. Hem de lluitar molt, encara.*

El valencianisme que no vindrà en Xarxa

MÉS MALAMENT QUE BÉ, fins ara alguna idea col·lectiva de valencianisme ha pogut anar travessant els segles. Dels historiadors és la feina d'esbrinar quines han estat les causes d'aquest miraculós fenomen. Dels profetes, la d'informar-nos sobre les possibilitats de la pervivència d'aquesta idea en el futur. Analitzar el moment present del valencianisme és cosa, entre altres oficis, de periodistes. Especialment en el present d'ara, en el nostre present, on els mitjans de comunicació s'han convertit en les catedrals contemporànies, en el monopoli de la representació social.

Aquesta idea col·lectiva de valencianisme (una sensació, feble, això sí, de pertinença a una col·lectivitat humana determinada, amb els seus referents particulars) viu ara condicionada per dues circumstàncies noves: una immigració de proporcions mai no viscudes (en una dècada ha augmentat la població valenciana en un 20% a causa de les arribades de forasters) i un esclat de les noves tecnologies en tots els àmbits de la vida, que ha accelerat el procés de mundialització. D'economistes, demògrafs i sociòlegs, entre altres, és la feina d'analitzar les conseqüències sobre la idea de valencianisme d'una immigració descomunal que parla idiomes diferents, practica religions

diverses, pensa amb paràmetres distints... De periodistes, entre d'altres, és la tasca d'estudiar l'impacte de les noves tecnologies de la informació.

Enrere han quedat aquelles visions ingènues sobre el nou món que les noves tecnologies anaven a perfilar. En el començament de la dècada dels anys noranta del segle passat, varen brillar en el firmament mediàtic unes noves estrelles, els anomenats «gurús» de la globalització. Segons ells, en la Xarxa s'abatrien definitivament les desigualtats del món analògic. Qualsevol ésser humà, ric o pobre, podria fer-se escoltar en el gran escenari del món si disposava d'un simple ordinador i d'una connexió a Internet. L'experiència dels primers anys de globalització digital ens ha demostrat que les profecies eren del tot infundades. Les misèries humanes del món analògic s'han reproduït en l'interior de la Xarxa. Els tuaregs, encara aquell posseïdors d'una connexió a Internet, no pinten res en la gran escena del món electrònic. Les grans corporacions del món tradicional són també els grans actors del món de les noves tecnologies. És cert que dins de la festa s'han esmunyit alguns comensals sense invitació. Però això també ocorria, de tant en tant, en el món analògic.

Ara sabem que les noves tecnologies no han portat un diàleg a moltes bandes, sinó un monòleg des d'uns centres emissors molt concrets i perfectament localitzables. Que el colonialisme informatiu (aquell que va nàixer al segle XIX precisament d'una nova tecnologia: el telègraf) ha incrementat els seus efectes. Que els grups perifèrics (econòmicament, lingüísticament, culturalment...) han de treballar doblement per tal de fer escoltar, encara que siga molt de tant en tant, la seua veu en el gran teatre del món tecnificat.

Els valencians mai hem sigut una veu potent. La nostra potència econòmica, demogràfica, cultural... ha estat la que

ha estat. Potser ni tan sols hem parlat a l'alçària d'aquesta reduïda potència, sinó molt per davall. Amb les noves tecnologies se'ns oferien una oportunitat. No a l'alçària de les visions ingènues que anunciaven un món feliç d'igualtat i germanor dins de la Xarxa, sinó perquè podríem intentar compensar la nostra postració comunicativa en l'àmbit analògic. Si sempre havíem estat la perifèria de la perifèria —per davall de les nostres possibilitats analògiques—, tot canvi només podia representar una millora.

Els àmbits comunicatius tradicionals (els diaris i les revistes de paper, les ràdios i les televisions per ones, les agències informatives..., com també la producció cinematogràfica, la distribució de productes culturals, l'edició de llibres...) són a dia de hui poc valencians. Ni hi ha un sol diari en paper editat per una empresa valenciana: tots integren cadenes forasteres. Les ràdios privades emeten en cadena (fins i tot les il·legals), i la programació encadenada es decideix a molts quilòmetres del País Valencià. Les televisions privades ens arriben des de fora (sense que siga possible ni tan sol col·locar, de tant en tant, algun programa que altre produït des d'ací). I la televisió pública, pagada amb els diners dels contribuents valencians, emet productes forasters en la major part de la seua programació en l'hora de màxima audiència. Les conseqüències de tot açò són evidents: castellanització absoluta; cap promoció de la indústria audiovisual autòctona, invisibilitat d'escriptors; intel·lectuals, artistes, professionals locals...

Les noves tecnologies obrien alguna possibilitat per a corregir la situació. Per exemple, els portals d'Internet, l'adjudicació de televisions de tecnologia digital... Però tot ha acabat com va començar: els mateixos operadors de sempre (Vocento, COPE...) o altres més llunyans encara (José Luis Ulibarri, l'en-

causat per Garzón; o Jiménez Losantos) s'han emportat la totalitat del pastís. Una nova oportunitat perduda per a corregir el dèficit comunicatiu valencià.

Tota aquesta nova decepció ha estat possible, òbviament, perquè la dreta representada pel PP governa amb majories absolutes totes les institucions valencianes: les obligades per llei a afavorir els projectes comunicatius valencians, i discriminar positivament aquells que es troben en la millor condició per promoure el valencià. Però què han fet els grups de l'oposició? Mentre varen governar no es varen preocupar de capgirar la situació: les concessions de freqüències radiofòniques són un bon exemple. I posteriorment, quan s'ha anat perpetrant tota aquesta operació per a collar definitivament les veus valencianes, han centrat les seues reflexions a extraure de les seues sigles l'expressió País Valencià o a amagar la paraula Nacionalista del nom. No han donat un suport decidit (més enllà de les declaracions genèriques) a iniciatives de construir canals televisius autòctons. I res han volgut saber dels portals d'Internet que, amb tant d'esforç, han anat muntat, més malament que bé a causa del silenci ensordidor que els ha envoltat, grups de persones amb iniciatives.

Cada nova derrota electoral, els grups a l'esquerra del PP es pregunten les causes del desamor de l'electorat cap a ells. I dissenyen una nova estratègia de curtes mires: a quatre anys vista. Sempre la mateixa: intentar copiar les formes del guanyador. Totes llevat d'una: l'aposta decidida per les possibilitats de les noves tecnologies. No sols amb les curtes mires dels propers comicis. Sobretot, per tal que alguna idea col·lectiva de valencianisme siga possible, ara dins de la Xarxa, enmig del món complex que ens ha tocat viure.

Quina política valencianista?

POT EL VALENCIANISME parlar de política sense repetir receptes ideològiques d'escàs contingut, llocs comuns d'un discurs militant o fórmules meravelloses per a eludir el conflicte real? La pregunta no és retòrica. Un quart de segle després de la instauració de l'autogovern i amb prop d'una dècada i mitja de govern de la dreta al capdavant de les institucions, el País Valencià planteja problemes que poden semblar endèmics, vicis estructurals que es perpetuen i defectes d'articulació que inviten al desconcert. D'aquí la recerca instintiva d'eixides dràstiques que propugnen alguns sectors amb la necessitat compulsiva d'esquivar les resistències a la reivindicació identitària i cultural. D'aquí, també, una certa sensació d'exhauriment de qualsevol energia teòrica procedent de l'àmbit de la política més o menys organitzada. D'aquí la por a anar un pas més enllà per part de l'activisme cívic o cultural.

Les terceres o quartes vies no són una novetat. Se n'han formulat moltes en aquest període, ja extens, que es va iniciar amb la transició democràtica i solen coincidir en una mena de «transigència» benintencionada, com si «tot» el conflicte es poguera atribuir a uns quants malentesos i exageracions. Simplifiquen la realitat, amb una «autocrítica» que no

ho és perquè es tracta ben bé d'una «adaptació» a les condicions dominants.

De la política organitzada, vull dir militant, poc es pot dir, perquè les seues aportacions «estratègiques» han estat ben minses, per convencionals, al llarg de tots aquests anys. Ni dels partits «grans», ni dels partits «menuts» de l'esquerra, ha sorgit una anàlisi de la societat valenciana mínimament solvent. I així han anat les coses!

Finalment, en l'àmbit cívic i cultural prou faena hi ha hagut, i hi ha, a sobreviure enmig de l'arrabassadora demagògia oficial, impulsada pel PP amb la intenció explícita de fer obsoleta la «qüestió» del país i frenar l'efecte constructiu que ha donat sentit d'ençà dels anys seixanta al valencianisme com a moviment.

Un error de diagnòstic, en el primer cas, l'absència de lideratge en el segon i la precarietat, en el tercer, expliquen aquestes tres orientacions, o aquestes tres derives, del valencianisme sota l'imperi del PP.

Dic error de diagnòstic perquè les «terceres vies», habitualment antifusterianes (i això no és casual), fan abstracció del fet que el conflicte no és un aspecte «conjuntural» de la política de la dreta al País Valencià, ni de la dreta a Espanya, tampoc. Sense la brutal polarització ideològica promoguda al voltant del conflicte lingüístic en la transició, sense la polarització fomentada contra el govern socialista del president Rodríguez Zapatero en el conjunt d'Espanya després que el PP va perdre el poder, sense la polarització prepotent i sectària desplegada pel govern del president Camps a València, en fronts tan diversos com els transvasaments, la reforma dels estatuts d'autonomia, l'estructuració territorial, els drets civils, la polèmica lingüística o l'educació, no es podrien entendre

una opinió pública tan manipulable ni una societat civil tan dèbil com les que tenim avui els valencians.

Dic absència de lideratge per no ser més cruel, perquè la falta de talent i la incapacitat per a renovar les pròpies organitzacions i adaptar els programes a unes condicions cada vegada més canviants, ha estat la norma en els partits progressistes, el socialista en primer lloc. Un fet lamentable, tot plegat, que de retruc ha pagat una part molt important de la societat valenciana, abandonada a l'agressiva posada en escena de l'hegemonia de la dreta i de tot el seu aparell mediàtic, econòmic, ideològic i religiós.

I dic precarietat perquè, com tota l'esquerra valenciana en general, el valencianisme cultural, educatiu, cívic i comarcal ha hagut de jugar a la defensiva, tot procurant que les seues aportacions a la pluralitat social, territorial i intel·lectual no foren agranades sota l'escenari dels grans esdeveniments turístics i esportius, el triomfalisme provincià, el sectarisme ideològic, l'anticatalanisme recurrent i la manipulació dels mitjans públics de comunicació.

Pot el valencianisme parlar de política en aquestes condicions? De quina política pot parlar? Sens dubte, els canvis que ha viscut el món en el trànsit del segle XX al XXI, més encara la greu crisi econòmica internacional, obliguen a reorientar qual-sevol resposta que no pretenga limitar-se a complir l'expedient. Però la inspiració de fons no ha de ser molt diferent d'aquella que ha alimentat el moviment des dels inicis: l'impuls modernitzador, la voluntat de regeneració, el desig de superar la subalternitat en el context espanyol i europeu i el combat contra els tòpics i contra l'autoengany. A més de superar una actitud merament defensiva, resulta peremptori actuar per a canviar l'agenda pública, tot contribuint a reorientar-ne les prioritats.

Sense renunciar a la característica defensa de la llengua i de la creació artística i intel·lectual, de l'educació, d'una indústria cultural dinàmica i de les expressions identitàries d'una societat europea amb personalitat pròpia, qualsevol assaig de programa polític valencianista, —el qual, per a ser-ho, ha de funcionar com un conjunt transversal d'aspiracions compartides per grups i subjectes de molt diverses adscripcions i de molt diverses militàncies—, haurà de posar especial atenció a la renegeració de la vida pública, amb la defensa de mesures legislatives i polítiques que fomenten la transparència de la gestió i la qualitat de la democràcia; haurà de promoure el govern del territori, en el seu triple sentit de vertebració territorial, de planificació urbanística i de coordinació institucional; haurà de treballar per un nou model productiu, que supere la dependència exagerada del turisme i de la construcció i que encoratge les noves tecnologies i la innovació, i haurà de propugnar, en fi, la reforma del model d'Estat cap a un federalisme més complet i eficient.

No estic segur que un programa unitari del valencianisme pugua esquivar aquest últim aspecte sense perdre una bona dosi d'efectivitat. No és una qüestió fàcil d'articular, però probablement ja ha arribat l'hora de definir una plataforma, —oberta i flexible, respectuosa amb els «programes» específics de cada partit, organització o entitat—, que concrete una via d'intervenció en el debat a escala estatal. El País Valencià no va sobrat de *lobbies*, de grups d'opinió ni de moviments civils en els quals puguen trobar una referència, quan no un interlocutor, els partits i les institucions. I el valencianisme potser ofereix un marc idoni, de trobada i de debat, però també d'activisme, per a intervenir en aquest sentit.

La inflexió

UNA BONA MATÈRIA per a la reflexió ha estat, al llarg dels darrers anys, les raons de l'estabilitat d'una fórmula política que s'ha traduït en l'ocupació pràcticament total del poder pel Partit Popular, amb les conseqüències de tota mena que això ha comportat, tant per a l'orientació general de la societat valenciana com per al projecte de País esbossat en dècades anteriors. Durant un temps es va considerar molt important la sintonia entre govern central i govern autonòmic, expressió d'una mentalitat sucursalista ancestral, que va funcionar efectivament en l'època de les majories del PP a Espanya (amb J. M. Aznar), com havia funcionat abans en l'etapa socialista. Però la peculiaritat de les darreres legislatures és que aquest factor exterior ja no actua. Pesen més, en canvi, els elements interns d'estabilitat, i fins i tot el contrast polític amb el govern central, expressat en termes reivindicatius i de tensió permanent, s'ha revelat beneficiós per al govern del PP al País Valencià.

La llarga durada del predomini conservador, tot i el trànsit una mica traumàtic de Zaplana a Camps, indicaria una connexió profunda entre la pràctica política de govern del PP i la societat valenciana, que aquest partit hauria sabut in-

terpretar adequadament, fins al punt d'obligar els altres partits o forces polítiques d'oposició a fer canvis en el seu ideari i programes en nom d'un presumpte «acostament a la realitat». Val a dir que aquests canvis, analitzats amb deteniment, proposen sempre aproximacions als postulats i actuacions del partit governant.

Però quines han estat les variables internes i específiques que han garantit l'estabilitat de l'orientació política vigent fins avui mateix? En primer terme, i com a element clau, un model econòmic, analitzat a bastament, en què s'exageren fins a límits grotescos les febleses generals de l'economia espanyola, un model basat en la construcció i el turisme hipertrofiats, en l'especulació immobiliària desbocada i a l'engròs, que ha descurat la inversió en capital humà, la millora dels serveis públics i la modernització ecològica. Alhora, s'han derivat quantitats ingents de recursos cap a activitats de dubtosa rendibilitat social i econòmica o a projectes inviables i ruïnosos que han afegit als sectors industrials tradicionals o els més moderns, ja afectats greument per la globalització. La distorsió econòmica ha estat absoluta. No s'han encoratjat les activitats tecnològicament avançades, una part de la població jove més formada no troba inserció laboral i ha d'anar-se'n, o viu precàriament i subocupada, la inversió en recerca és mínima. I ara un sector industrial darrere de l'altre (el tèxtil, el moble, el calcer, les construccions metàl·liques, la ceràmica) s'esquerda, entra en davallada, genera dubtes sobre el seu futur. Tot això era exactament previsible, i de fet s'havia anunciat reiteradament en les anàlisis crítiques corresponents.

La base econòmica del País es troba doncs desguarnida i en precari davant l'embat de la crisi internacional, la profunditat i durada de la qual encara no es pot albirar. El que ja sa-

bem és que la incidència de la crisi al País Valencià és especialment greu, per l'èmfasi absolutament irresponsable i quasi exclusiu que s'havia posat en la construcció al País dels «pais», com es posa de manifest en l'augment fortíssim de l'atur, en la paràlisi de l'activitat econòmica, els expedients de regulació, la perplexitat dels empresaris i la desesperació dels treballadors. La bombolla immobiliària, finalment, ha punxat. No sols ací, certament, però ací d'una manera tan espectacular com fou el festival anterior de requalificacions i lleis urbanístiques denunciades a Europa. L'economia «líder a Europa» esbombada pel PP mostra una precarietat esfereïdora, amb escàs marge de maniobra, endeutada fins al capdamunt, sense sectors refugi o fórmules de recanvi, perquè tot s'havia jugat a una carta, que ara ha perdut. El model socioeconòmic del PP ha fet fallida.

La inèrcia d'una economia general amb fort component públic (la diferència cabdal amb la crisi de 1929 i la depressió dels anys 30) i les iniciatives de suport des del govern central en combinació amb les instàncies internacionals, contenen ara com ara els pitjors estralls socials del daltabaix financer i econòmic. No se'n poden preveure encara, de cap manera, els efectes finals en un context mundial d'enorme complexitat, ni les vies de sortida. Però si alguna cosa es pot pronosticar, a la llum de l'experiència històrica, és que aquesta crisi comportarà una profunda reestructuració social i econòmica. La tasca que imposaria un mínim sentit de la responsabilitat seria promoure un projecte alternatiu, sòlid i viable, que s'anticipe al nou escenari econòmic internacional, i que garantisca una eixida raonable i positiva de l'atzucac actual, l'herència enverinada d'una època. La imaginació i la solidesa de les forces d'oposició serà posada a prova en aquest període.

El model econòmic vigent fins ara havia permès teixir una densa xarxa de complicitats socials. Molts agents econòmics i sectors de població havien confiat en una dinàmica d'ascens permanent, esbombada per la propaganda, però també constatada en els efectes directes d'un creixement econòmic tangible. L'arribada de més d'un milió de nous immigrants extracomunitaris ha estat el signe més visible d'un boom econòmic amb peus de fang que ara s'ha acabat. Alhora es va produir un cert ascens social dels autòctons arrelats, que veien multiplicar-se el valor dels seus actius (habitatges, locals, terrenys) i les oportunitats de negoci o d'inserció laboral. Tot, però, amb les limitacions i els perills descrits i anunciats reiteradament. La connexió amb aquests sectors socials i el control de l'opinió pública a través d'una intervenció sense complexos en l'esfera dels mitjans de comunicació, ha estat la clau de volta d'una forma de governar.

Hi havia però més factors, com ara una política de la identitat altament elaborada, adreçada a apropiar-se del camp identitari valencià, i excloure'n els rivals, amb incidència en el terreny de la llengua i dels símbols, però sobretot de la narració de la realitat actual, la història i el futur dels valencians. El relat conreat pel PP no negligia ingènueament la identitat valenciana, ni la dissolia sense més en una entitat de més abast. Els seus ressorts són evidents i barroers, però efectius. Caldrà recordar-los? Caldrà recordar com un partit castellanista i espanyolista ha passat per defensor dels interessos i les aspiracions col·lectives del poble valencià? Caldrà recordar les invocacions d'un suposat «poder valencià», la demagògia desfermada al voltant del tema de l'aigua, la submissió als governs centrals del PP i la rebel·lia davant els governs posteriors, no per ser centrals sinó socialistes, i l'anticatalanisme permanent? A la

fi, però, el PP ha aconseguit imposar la sensació que les seues posicions i el seu relat s'identificaven amb allò genuïnament valencià, i que responien als «consensos bàsics» presents en la societat valenciana.

Correlativament amb aquesta història d'èxit s'ha pogut constatar al llarg d'una dècada i mitja un procés de neutralització de la crítica i l'oposició cultural, i l'afebliment de les forces polítiques d'oposició, que han sofert crisis reiterades. En efecte, res d'això ha estat casual. Un fracàs no s'improvisa.

L'afebliment de les forces de l'oposició no respon a cap fenomen general associat als canvis socials de les societats occidentals o als grans corrents de fons de tipus cultural de les societats fragmentades o postmodernes, a la «fatiga fiscal» de les classes mitjanes o altres factors d'aquesta mena. Insistir en tot això és posar-se les coses massa fàcils, defugir responsabilitats. Sens dubte la societat «ha canviat molt» i l'estructura de classes dels anys 70 i 80 ha passat a la història. Però també ha canviat molt en àrees on no s'ha produït un desplaçament polític com al País Valencià ni s'hi ha vist l'establiment d'una hegemonia dretana duradora.

Els factors interns són decisius: la incapacitat per a interpretar correctament la realitat social, la falta de confiança en les pròpies idees, els mecanismes interns dels partits (empobrïdors o al contrari), la interrelació amb una dinàmica social, amb una mobilització col·lectiva, impetuosa en un altre temps, estancada i a la defensiva després, atemorida per la prepotència de la dreta i decebuda per la incapacitat de l'oposició. La relació entre base social i forces polítiques és dialèctica, es condicionen i es reforcen o s'afebleixen mútuament.

Ara podríem trobar-nos davant un nou panorama, davant un canvi de cicle, davant una inflexió. La fallida vertical del

model socioeconòmic posa fi a una història d'èxit aparent susceptible d'aprofitament virtual i mediàtic. Acaba amb moltes complicitats socials. Posa en crisi irreversible el guió interpretatiu, la lletania permanent dels corifeus, la narració dominant. L'esclat de tota una densa trama corrupta coneguda o intuïda des de fa molt de temps, però que ara surt a la llum pública, aporta un component addicional, i potser decisiu, de descrèdit d'una política i d'una manera de fer.

Ara bé, res no està escrit, res de tot això és ineluctable. La virada del pèndol social segurament no és tan forta com als anys 80, i ningú pot esperar que el poder caurà a les seues mans, simplement pel fet de trobar-se on calia al moment just. S'ho hauran de guanyar. I en aquest viatge caldrà articular una nova hegemonia social i cultural. Els principals obstacles de tot plegat són propis. Un en seria la tendència a fer abstracció de la realitat pròpia, dels seus perfils i necessitats i dels interessos en joc, en benefici d'una visió general espanyola disseminada des del govern central, aprofundint en el sucursalisme. Aquesta és una vella història, una temptació antiga, que du al desarrelament i a lliurar en safata a la dreta la definició d'allò valencià. Un altre, i molt greu, en seria la renúncia, matisada, negada, velada, però renúncia al cap i a la fi, a «la concepció moderna del País Valencià». Aquesta expressió del preàmbul de l'Estatut d'Autonomia valencià és el rastre documental de l'esperit d'un projecte de País que ha estat sistemàticament acaçat des de la dreta, desprestigiats, escarnits, vexats, per sectors polítics i personatges que es vanten de la seua respectabilitat, però que en realitat maldaren per anorrear les millors aspiracions col·lectives dels valencians. El conformisme i l'acceptació del programa ideològic i simbòlic de la dreta disfressada de regionalista, més enllà de les exigències que imposa la legali-

tat vigent i el bon sentit, és una bona recepta per a tornar a entropessar. I en aquest sentit el valencianisme polític i cultural, que té un paper referencial en aquest terreny, assumeix una gran responsabilitat.

Rellançar sense renúncies, establint ponts molt més sòlids amb la societat d'avui, aquest projecte de País, i tot el que això implica, tot enllaçant amb una proposta de redreçament i de superació de la crisi social i econòmica més greu a què s'ha enfrontat el País Valencià des de la industrialització dels anys 60, seria el guió bàsic d'una narració alternativa, el nucli a partir del qual articular una nova majoria social i política. Certament una tasca ben complicada. Massa complicada? En qualsevol cas, ens hi juguem el futur.

Repensar el país: un discurs alternatiu sobre la nació

HI HA QUI CREU QUE, el primer dia, Déu va crear el cel i la terra, el segon dia el firmament i el tercer Espanya. Qui diu Espanya, diu França, Alemanya o qualsevol altra nació de prosàpia antiga, amb molta història i literatura al darrere. Les nacions, tots ho hauríem de saber a aquestes alçades, són anteriors als homes i la seua història és més antiga que la història de la humanitat. Qui en tinga dubtes, pot consultar els llibres de Fernando García de Cortázar, l'últim «premio nacional de Historia» —premi concedit pel ministeri de Cultura d'un govern suposadament progressista—, entre els quals n'hi ha un de subtítol ben explícit: *Historia de España. De Atapuerca al euro*. D'Atapuerca, és a dir, de fa més d'un milió d'anys, quan els homínids que habitaven aquella serra del cor de Castella encara no havien donat el salt biològic que els convertiria en humans. En les coses importants, els espanyols no en tenen, de dubtes. Ni els francesos ni els alemanys. Ni tampoc els serbis, els croates i els israelians. Bona part de les guerres del segle xx i del que portem del XXI han estat i són guerres d'història, religió i nació; és a dir, d'història sagrada. En nom de la sagrada història nacional, alemanys i francesos van estar odiant-se i matant-se a intervals durant tres quarts de segle

exactes, entre 1870 i 1945, per situar la frontera comuna a una banda o l'altra del Rin, i retenir en la part respectiva les antigues regions d'Alsàcia i Lorena, franceses des del segle XVII, però germanòfones des de l'edat mitjana fins avui. En un moment particularment fosc de la història recent europea, d'ascens dels feixismes i triomf de la barbàrie i la irracionalitat, els generals espanyols que s'alçaren contra la República, en nom entre altres coses de la sagrada unitat de la pàtria, es feien dir ells mateixos «nacionals» i negaven aquesta mateixa condició als seus enemics, sobretot si es reclamaven d'una nació distinta. Serbis i croates han estat anihilant-se mútuament i exterminant albanesos i bosnians musulmans, en un deliri de sang i mort a diverses mans, per qüestions de fe, de litúrgia, d'alfabet i, sobretot, d'assentament més antic en el territori en disputa. Els Balcans són un immens palimpsest, una superposició d'històries i cultures, en el qual cada part reivindica la seua pròpia capa d'escriptura —la que correspon al moment més brillant i expansiu de la respectiva història nacional: la de la Gran Sèrbia, la Gran Croàcia, la Gran Albània...— com l'única legítima, alhora que impugna la dels altres. I els israelians invoquen l'Antic Testament, a cavall entre la religió, la història i la literatura, per a justificar el seu dret a la terra promesa i desallotjar-ne els palestins, o massacrar-los si no es deixen i es revolten.

Hi ha, doncs, qui remunta les nacions al tercer dia de la Creació, i en legitima el predomini de les unes sobre les altres en els designis d'un déu privatiu, i qui les fa atemporals, eternes, sense principi ni fi. Hi ha també qui, tot al contrari, les considera una invenció recent, un producte de la modernitat, amb no més de dos segles d'existència. Per als historiadors contemporanistes, els més crèduls dels historiadors, perquè es cre-

uen tot el que diuen els documents, començant pel que diuen els periòdics, que de vegades són els únics documents que fan servir, i perquè creuen que tot comença al segle XIX, la nació només apareix a partir del 1800 i, en conseqüència, només se'n pot parlar pròpiament, de nació, a partir d'aquesta data. No la nació moderna, la nació contemporània o la nació burgesa. La nació a seques, sense adjectius. Un nou subjecte polític que substitueix la monarquia com a titular i dipositària de la sobirania, de la potestat suprema. En l'Antic Règim, la devoció i la fidelitat dels súbdits es canalitzava per força envers el monarca, en qui s'encarnaven el país i les institucions polítiques i en qui es concentraven tots els poders. La nació, en canvi, agrupava tots els ciutadans i n'era alhora la seua expressió política, un producte elaborat i defensat per homes lliures, que se sentien investits de la representació popular. Desenvolupant aquests arguments, Manuel Martí i Ferran Archilés han arribat a dir que la primera nació dels catalans, mal que els pese, ha estat la nació espanyola, o que no es pot parlar d'un procés de «desnacionalització» de la societat valenciana al segle XIX, perquè «això implicaria l'existència d'una «nació» valenciana prèvia ja constituïda, fet de difícil justificació històrica». Les nacions, ja se sap, són una creació del 1800. De res no serveix que hi haja una abundant literatura històrica en sentit contrari, que medievalistes, modernistes i sociòlegs històrics parlen amb tota naturalitat de nacions i de sentiment nacional per als respectius períodes d'estudi o que es puguen multiplicar els exemples d'ús del terme «nació» en un sentit modern, difícil de reduir al lloc o la regió de naixement o de subordinar-lo a la identificació amb la figura del monarca. Al segle XV, la Generalitat de Catalunya no es va estar de desposseir de la corona el rei natural, Joan II, i oferir-la successivament a Enric IV

de Castella, el conestable Pere de Portugal i Renat d'Anjou. Dos segles més tard, el crit de guerra dels segadors no era un altre que «Visca la terra», sense que el rei aparegués per cap lloc, ja que la revolta anava dirigida precisament contra el seu mal govern. Un crit irat que el jornalier Joan Pey feia encara més explícit el 1653, després que la revolta hagués estat ja sufocada militarment: «Ni França ni Espanya, sinó visca la terra y muira lo mal govern». La nació inexistent, o de difícil justificació històrica, al dir dels crítics, estava ací, entre França i Espanya, en el crit del jornalier i la seua defensa de la terra. Hi ha també concepcions més elaborades, en la considerable literatura política de l'època, a Catalunya i a Europa (a Holanda i Anglaterra sense anar més lluny) que convindria llegir abans d'afirmar alegrement que les identitats nacionals són un producte del segle XIX i quedar-se tan ample.

Cada vegada estic més convençut que això de les nacions i les identitats nacionals, les identitats col·lectives en general, no sols no admet formulacions categòriques i diriments, que es puguen fonamentar en dades pretesament objectives, sinó que cau de ple més aviat en el terreny informe i fonedís de les representacions i les identificacions subjectives. I en aquestes representacions, en aquestes identificacions, han jugat un paper determinant, molt més que els materials que les nodreixen — materials lingüístics, culturals, etnogràfics — les narratives històriques que les elaboren i les reproduïxen. Espanya és Espanya gràcies sobretot a la història d'Espanya, al discurs històric d'Espanya. A una narrativa — a un guió, en diu Miquel Barceló — que estableix una continuïtat essencial des dels temps antics fins al present, *de Atapuerca al euro*, i que té els seus punts d'ancoratge i identificació en els grans personatges i els grans esdeveniments: Viriato, don Pelayo,

Covadonga, el Cid Campeador, Las Navas de Tolosa, els Reis Catòlics, la presa de Granada, el descobriment d'Amèrica, el Gran Capitán, els Tercios de Flandes, Lepanto, don Juan de Austria, Agustina de Aragón, Bailén... En temps de major exigència crítica i rigor intel·lectual, alguns dels noms, sobretot als dos extrems cronològics, han anat caient de la llista (Tubal, nét de Noè, per fabulós i poc creïble, i Franco, per despietat), però el guió narratiu s'ha mantingut ferm, resistent a qualsevol intent d'erosió.

Més que a través de cap altra via —l'Església, el servei militar o la premsa, que també hi contribueixen— Espanya entra als caps i als cors dels espanyols, a Castella i a Catalunya, a Andalusia i al País Valencià, a través de les escoles i dels manuals escolars. Del mapa d'Espanya que presideix les aules i que fa de fons de les fotografies dels estudiants uniformats, sovint la primera fotografia de moltes generacions d'espanyols. De poemes i cançons, de dibuixos de monarques i batalles, de frases contundents destinades a perdurar en la memòria. Com aquelles de «Roma no paga a traidores», «Lo que España dio a Roma: emperadores, como Trajano, Adriano y Teodosio; filósofos, como Séneca y Quintiliano...», «Tanto monta, monta tanto...», «La Virgen del Pilar dice / que no quiere ser francesa...». Imatges, versos, sentiments ardents són la matèria de què estan fetes les nacions. Ací i a França i Alemanya. La nacionalització de les masses, que es com en diuen, d'això, és un fenomen relativament tardà, que comença al final del segle XIX, que és quan les masses irrompen com a actors polítics. Abans l'Estat ni se'n preocupava, perquè la política era una cosa de notables, de camarilles i intrigues cortesanes, i l'ensenyament escolar estava lluny de ser general i de tenir com a primer objectiu infondre els valors nacionals. Un fenomen tardà, però

sòlid i eficaç, perquè aconseguí imprimir aquests valors, declarats i interioritzats com a suprems, en el pit de molts dels escolars i futurs ciutadans, que més tard sabrien morir per la pàtria als camps de batalla d'Europa i Àfrica o durant la cruenta guerra civil espanyola.

El franquisme exacerbà i explotà aquestes passions, i la Transició va perdre una excel·lent oportunitat per a desactivar-les, per a desmuntar la narrativa rànica i patrioter que impregnava i es reproduïa a través dels continguts escolars. Es van modernitzar les institucions i els usos polítics, però es van deixar intactes, o lleugerament retocats, els ingredients del vell discurs nacional de sempre. No s'atreviren a tocar-los. No s'atreviren a desmantellar-los, malgrat les crítiques dels educadors i dels historiadors crítics. Els feien més por els retrets, en sentit contrari, dels catedràtics de la vella escola, alarmats davant el més mínim intent de renovació, davant qualsevol tímida temptativa de substituir la història de noms i fets, de grans personatges i grans esdeveniments, per una explicació més crítica i racional, més científica, del passat històric. Tenia i té raó Julio Valdeón, un antic abanderat de la historiografia marxista i avui membre de la Real Academia de la Historia, quan afirmava que l'abandonament de la història nacional a les escoles i els instituts, la substitució de la història dels reis i les batalles per la de les estructures i la història sense noms ni passions, redundaria en detriment de la mateixa noció d'Espanya i en el desarmament patriòtic, nacional, dels espanyols. La deriva nacionalista de Valdeón i d'altres historiadors i intel·lectuals progressistes és en ella mateixa una evidència de com estan de fortament arrelats, interioritzats, els ingredients tradicionals del discurs nacional d'Espanya, de la narrativa d'Espanya, que es resisteixen a desmuntar. Les con-

viccions nacionalistes pesen més que les reflexions crítiques, i en això no sempre hi ha diferències clares entre les dretes i les esquerres, entre José María Aznar i José Bono, entre Joan Llerma i Francesc Camps.

Enfront d'aquesta poderosa narrativa nacional d'Espanya, que ha mostrat històricament la seua eficàcia i capacitat de supervivència, l'alternativa ha de ser un discurs crític i radical i no una altra narrativa nacional de signe contrari, una narrativa on es reflectirien inversament els mateixos continguts. L'alternativa a la història dels Pelayos i els Alfonsos, del Cid i el Gran Capitán, no pot ser la dels Jaumes i els Borrells, la dels almogàvers i Roger de Flor. El més trist de tota aquesta polèmica sobre la simbologia oficial dels valencians, sobre la cancel·lació del fusterianisme com a revisió crítica del passat i, sobretot, com a proposta viable de futur, sobre la defensa de l'autoctonisme valencianista enfront del pretès imperialisme o uniformisme català, és la mesquinesa dels seus objectius i plantejaments. I, pitjor encara, que sona a *déjà vu*. L'acceptació de la simbologia autonòmica i en particular de la senyera amb franja blava perquè és l'oficial i perquè ens diferencia i ens singularitza respecte dels catalans es justifica en l'ardor patriòtic que suscita en els joves medievalistes —ai!— que la propugnen i que reconeixen que s'aborrionen quan la veuen hissada —al costat, naturalment, de la d'Espanya, si es tracta d'un edifici oficial.

Que quede clar que no tinc res en contra de la revisió del fusterianisme, de la revisió de la història dels valencians en clau regionalista o neollorientinista. Cadascú pot fabricar-se la narrativa que millor li apanye i fer-ne proselitisme on vulga, com fan els joves medievalistes entre la militància del Bloc. Estan en el seu dret, i també estan en l'edat. Tenen urgència

històrica —després de tants anys de marginalitat política del valencianisme— i creuen que és millor adaptar-se a la realitat que continuar intentant transformar-la. Una realitat, això sí, que no és solament el blau en la senyera i la simbologia oficial de l'autonomisme, sinó també la d'un país devastat per la corrupció i l'especulació immobiliària, per la col·lusió entre negocis públics i interessos privats, per l'estreta connivència entre polítics, constructors i aconseguïdors i vividors de tota mena; la d'un país on la societat ha canviat enormement, amb la transformació de les seues bases productives, en una transició accelerada de l'agricultura als serveis, i la sedimentació de les successives aportacions migratòries, dels anys seixanta ençà; la d'un país on es parla cada dia menys el valencià, quan la llengua ha estat fins fa ben poc un dels principals factors d'integració social i identitat cultural; on les institucions no defensen ni promouen l'ús del valencià, sinó que el menystenen i el desencoratgen, el marginen o l'eliminen dels espais públics i els mitjans de comunicació; on els veritables problemes són els que imposen la precarietat laboral i la crisi econòmica, el desmantellament de l'estat del benestar, la inseguretat i la pèrdua de confiança en el futur, així com les reaccions racistes i xenòfobes a què estant donant lloc, o la deficient cultura democràtica que permeta reprovar i esmenar aquests i altres comportaments insolidaris o directament antidemocràtics.

En aquest context de ruïna moral i descomposició social, la querella de les imatges, dels símbols, no deixa ser, ara com fa trenta anys, una broma de mal gust. Un expedient per a derivar l'atenció cap a un altre costat: intencionadament, com fa la dreta cada vegada que s'acosten eleccions o ha de tapar els seus draps bruts, o ingènuament, com ens proposen aquestes bones ànimes del valencianisme tricolor i contemporitizador, que no

semblen saber massa bé en quin país viuen. Unes propostes, d'altra banda, que no tenen molt d'original, ja que reproduïxen els postulats del valencianisme regionalista dels últims cent cinquanta anys, la història del qual reivindiquen i en les idees del qual s'inspiren. Un valencianisme nan i pla, sense alçada ni ambició, capaç de conviure i d'integrar-se perfectament en els engranatges polítics i ideològics de la Restauració borbònica, la Dictadura primoriverista, el franquisme, el blaverisme i el neoforalisme que practica l'actual inquilí del Palau de la Generalitat. Un regionalisme innocu que en res no pertorba ni qüestiona l'hegemonia del discurs nacionalista espanyol, que per això mateix no sols no el perseguí, sinó que el tolerà i se'n serví en les hores fosques del franquisme.

En el fons, totes aquestes protestes d'un espai propi, singularitzat, estrictament valencià, com també el mallorquinisme anticatalanista, el navarresisme antibasc o el valencianisme folklòric i autocomplaent contra el qual s'alçà Fuster, no deixen de tenir com a marc de referència últim el discurs nacional espanyol, la narrativa d'Espanya. No és un nacionalisme alternatiu, transformador, sinó acomodaticí. Que oculta amb el seu èmfasi en la modernització de l'economia i la societat valenciana, en les polítiques de grans obres públiques i infraestructures viàries i en els grans esdeveniments mediàtics, la seua buidor interior.

El veritable discurs rupturista i modernitzador era, fa cinquanta anys, el de Fuster. No sols perquè s'apartava del valencianisme conservador i arcaïtzant de la postguerra sinó perquè trencava inequívocament amb la narrativa d'Espanya, la franquista i la preexistent a Franco, en la qual tan confortablement s'havien instal·lat don Teodor Llorente i els seus continuadors. També, per la seua voluntat d'escapar dels re-

flexos agraristes d'un país encara rural que tot just s'immergia aleshores en un procés d'industrialització que el transformaria completament en una dècada. Amb la seua aposta decidida per la modernitat i la racionalitat, per un valencianisme i un catalanisme ben poc «nacionalistes», ben poc fonamentats en la celebració festiva de les glòries pròpies o en els ingredients essencialistes de la identitat nacional, Fuster eixamplà la seua audiència molt més enllà dels sectors tradicionals, fins i tot reaccionaris, en què havia quedat reclòs el valencianisme de la postguerra, i dels grups alternatius i progressistes que començaven a insinuar-se al final dels anys cinquanta i el començament dels seixanta, per a connectar també amb un espectre social i polític més ample, que anava des dels representants d'una dreta civilitzada i moderna, com la que més tard s'aplegaria en la Unió Democràtica del País Valencià, fins als partits i les organitzacions d'esquerres, de resistència contra el franquisme. No cal dir que, els uns i els altres, encara molt minoritaris i desorganitzats.

La principal aportació de Fuster, en aquells anys de desolació i absoluta indigència intel·lectual, és la d'haver contribuït a repensar el país i, sobretot, a repensar-lo fora de la narrativa d'Espanya, a construir una narrativa alternativa, un altre discurs de nació, que no començava en la nit dels temps ni en la cova de Parpalló, sinó amb la conquesta de Jaume I i la creació del regne de València. Un discurs que posava en primer pla la comunitat de llengua, cultura i història entre catalans, mallorquins i valencians i proposava, com a projecte polític, un futur igualment compartit. Projecte polític en el sentit més ampli del terme, ja que tota proposta de futur, de futur col·lectiu, és necessàriament política, i que no sempre s'ha sabut entendre, sobretot quan s'insisteix en el fracàs dels postulats fusterians,

en la seua derrota davant les urnes o davant la realitat. El diagnòstic de Fuster, tan reprovat en els últims temps, però que a mi em continua semblant vàlid, és ben senzill: si el futur no és conjunt, no n'hi haurà, de futur. Ni per a la llengua, ni per a la cultura ni per a la història compartides. Ni per a això tan vagarós que en diuen la nació, la nació també comuna, i que ell en deia Països Catalans.

No estic tan segur que tot això haja fracassat, com ens diuen i ens tracten de convèncer els qui en propugnen ara la liquidació, ni que el balanç de tot plegat siga negatiu. Després de quasi quinze anys de govern de la dreta, una dreta depredatòria del territori, insolidària socialment i hostil a la llengua i la cultura pròpies, encara queda vida al país dels valencians. No s'ha esvaït del tot la capacitat de resistència i de contestació, la voluntat de transformació. El realisme polític que tant reclamen els qui proposen cancel·lar el llegat fusterià —un llegat més crític i polític que no ideològic— i imprimir un colp de timó en l'ideari valencianista, no està renyit amb la voluntat utòpica de canviar la realitat. Al capdavall, són els objectius utòpics —és a dir, justos, possibles, realitzables— els únics pels quals val la pena continuar lluitant. La claudicació, per contra, porta al conformisme i la desmobilització, a sumir-nos en aquell estat de perpètua somnolència digestiva, del qual la societat valenciana no acaba de despertar mai.

Joan F. Mira

Epíleg: Quatre reflexions, o perspectives

PRIMERA: SOBRE EL DESCRÈDIT DE LA REALITAT

AQUEST, tal com els lectors deuen recordar, és el títol d'un llibre de Joan Fuster, publicat el 1955, quan l'autor era encara molt jove. Parlava de la història de l'art europeu, de pintura sobretot, des dels inicis del «crèdit» de la realitat amb Giotto, fins al «descrèdit» en la pintura contemporània, allunyada d'aquell realisme que tant havia costat d'aconseguir. Comentant l'art dit surrealista, i més concretament Dalí, Fuster escriu: *«La pintura abstracta es gira d'esquena a la realitat; el surrealisme, no; el surrealisme la presenta amb una perfidia indecorosa, la priva de l'últim i més petit prestigi que li quedava: la versemblança.»*

I d'ací, directament, podem passar al surrealisme polític, a la irracionalitat concreta, que està en el fons de la vida valenciana dels anys presents i de la seua projecció endins i enfora. Els informes del *Comité Económico y Social* sobre distribució de la renda a l'Estat Espanyol ofereixen dades contundents. Per exemple, l'any 2006, els índexs del producte interior brut respecte a la mitjana espanyola eren els següents: Madrid 130, País Basc 128, Navarra 126, Catalunya 118, Balears 110, Aragó

107, La Rioja 106. Aquests són els «rics», els que superen la mitjana. Vostès hi han vist el País Valencià?: jo tampoc. Aquest detall, però, no és obstacle perquè els dirigents valencians del PP, des del temps de Zaplana fins a Francisco Camps, passant pels noticiaris de Canal 9, o per tota la premsa de dreta (o siga, quasi tota la premsa), afirmen de manera solemne, permanent i emfàtica, que la «Comunitat Valenciana» és líder a Espanya i a Europa, la que avança en una marxa triomfal imparable, la que els altres envegen (sobretot Catalunya, ja se sap) perquè és la que més creix i progressa. La realitat, però, és que els valencians cada any que passa som més lluny dels rics (el 2002 érem al 95,7, el 2006 al 91, i baixant), i cada any més prop dels pobres. Això és progrés, això és triomfar, això és ser líders i envejats per tothom. Si toquem un altre petit detall, com és la producció industrial, la reculada és igualment constant: hi perdem punts, acceleradament. I en el mateix sentit van les xifres comparatives d'inversió pública, o la proporció de places hospitalàries i escolars, i altres cosetes sense importància: si no som els últims, ens hi acostem implacablement. I al costat d'això, la prestidigitació, la propaganda triomfal, l'ordre que, contra la realitat, hi estableix el somni o l'al·lucinació, o la paranoia.

La realitat no compta, la realitat no té cap crèdit, comparada amb l'al·lucinació. La fantasia és fantasia, la propaganda propaganda i la realitat és que el País Valencià recula i baixa, que Espanya no hi posa un duro, que les obres faraòniques les paguem amb el dèficit (en això sí que som els primers, i creixent), que aquest és el país de la mentida pública coberta amb això que se'n sol dir «grans esdeveniments» inútils i caríssims. Que reculem, reculem, reculem, mentre la propaganda afirma que avancem i avancem i avancem. Una propaganda tan efi-

caç, cal reconèixer-ho, que ha arribat a convèncer tothom: els valencians mateixos, que voten el PP agraïts pels èxits incessants, i el conjunt dels espanyols, catalans inclosos, que creuen fermament en la imatge feliç. Aquesta és la nostra irracionalitat concreta, aquesta és la brutal destitució de la lògica, aquest és el nostre surrealisme, que presenta la realitat «amb una perfídia indecorosa, la priva de l'últim i més petit prestigi que li quedava: la versemblança».

SEGONA: SOBRE EL CONFLICTE I LA RAÓ

La pregunta, abans i ara —una pregunta mai no contestada en termes no conflictius i extensament assumibles—, és sempre la mateixa: els valencians poden ser *només valencians*? Val a dir: els valencians podem presentar i consolidar una identitat clara i suficient (en termes d'aquell combinat variable d'història, llengua, cultura, política, «consciència» i «voluntat» —molt entre cometes— que anomenem *nació*) per reivindicar un lloc propi a Europa i al món, o no podem? *Podem* ser només valencians i europeus, o *necessitem* ser alguna cosa entremig? La resposta als mateixos interrogants, si es proposen a Catalunya, és només sí o no, i aquí s'acaben les perplexitats nominals. Ser només català i europeu, sense «passar per Madrid», no és fàcil institucionalment, però almenys no presenta massa dificultats en termes conceptuals, i en termes d'actitud i de voluntat. Amb la qual cosa les possibilitats de conflicte interior en la mateixa societat catalana són molt menors. Molt menors, almenys, que en la societat valenciana. En primer lloc, per les perplexitats i incoherències a l'hora de plantejar les definicions d'identitat. I en segon lloc, i sobretot, per l'escassa racionalitat amb

què es plantegen, al País Valencià, algunes de les posicions en conflicte. Doncs bé, hom ha insistit més d'una vegada que, en la història del valencianisme recent, al llarg dels darrers quaranta o quaranta-cinc anys, els anomenats «catalanistes» hem practicat un excés de racionalisme i de mètode, i hem descuartat també en excés determinats sentiments col·lectius, algunes emocions a flor de pell i alguns emblemes d'identitat que els serveixen de vehicle i expressió. Perquè, per molt superficials —no sempre ho són tant— que semblen aquests emblemes, la seua potència és extensa i real. Això és parcialment cert, però és més cert encara que, a l'altre costat, hi ha hagut un abús permanent d'aquestes mateixes emocions, una apropiació en exclusiva dels signes de la «valencianitat», i un rebuig a plantejar algunes de les expressions del conflicte —la llengua, la bandera, el nom...— en termes mínimament reductibles a una metodologia racional.

Entre altres coses, perquè sectors importants i influents, sectors socials i econòmics poderosos, mitjans d'informació, i bona part dels polítics en el poder, pensen en termes rigorosament pre-copernicans. Hi ha, a Europa, una certa concepció de la cultura, de la qual aquests sectors queden exclosos per pura actitud pre-racional. L'anticatalanisme ideològic radical, basat en la negació de les evidències més elementals de la filologia i de la història, va més enllà d'una simple afirmació política: és l'expressió d'actituds, de formes de pensar i d'actuar, incompatibles amb aquelles que es consideren més exemplarment europees. És incompatible amb l'ús ordenat de la raó i del mètode, incompatible amb allò que Europa va definir com a «modernitat».

És perfectament legítim i explicable que moltíssims valencians, la major part dels valencians, no se senten catalans

ni vulguen ser-ne: la història ha estat la que ha estat i és la que és, i del segle XV o XVI ençà han passat 500 anys i moltes coses. Però no és legítim (racionalment) ni normal que hom empre de manera permanent un instrument pre-racional per donar curs a un anticatalanisme que sovint apareix com a única ideologia aglutinadora de posicions altrament ben diverses. És difícil pretendre ser alguna cosa a Europa —culturalment, per exemple— des de premisses d'aquesta mena. És ben fàcil, però, ser alguna cosa a Espanya des d'aquestes mateixes posicions. L'anticatalanisme valencià troba el seu lloc, i s'hi sent reconfortat i confirmat, en els extensos recels compartits amb allò que en diem «la resta d'Espanya». El recel anticatalà i el recel antieuropeu han estat, i en part encara són, un dels components invariables del substrat més profund de la ideologia nacional espanyola, i l'anticatalanisme valencià és —amb components i orígens específics— una expressió i un efecte d'aquesta ideologia: la que determina profundament el pensament polític i les actituds culturals de gran part de la dreta valenciana, fins i tot, o sobretot, quan es presenta com a apassionadament regionalista. I que ha condicionat també bona part de les actituds i posicions de l'esquerra majoritària. Aquestes són doncs, les condicions del problema i els continguts del «conflicte valencià»: és un conflicte de posicions polítiques, d'interessos sovint no del tot clars, i d'ideologies nacionals. Però és també, i de manera molt profunda, un conflicte d'actituds bàsiques davant de la vida social, de la cultura i del món mateix de les idees.

D'aquestes actituds, una és homologable amb allò que entenem —potser amb un punt d'optimisme— com els estàndards europeus, i l'altra no. Una correspon, per entendre'ns, al model holandès, l'altra al model serbo-bosnià. Vull dir que

la distància que separa les dues maneres de pensar, les dues actituds bàsiques, és una distància continental. I pel que fa al futur previsible, no estic del tot segur que el «model holandès» —el que està fet de civisme, racionalitat i tolerància— siga el que adoptarà globalment la societat valenciana. Sí que estic segur que el mantindrem una part important d'aquesta societat, com a defensa de la raó, de la intel·ligència, de la vida civil i de la cultura: d'aquells valors que ens fan ser europeus.

TERCERA: SOBRE EL SALDO FINAL

Els qui pensem que la racionalitat s'imposa pel seu propi pes, tenim el vici d'oblidar que hi ha altres pesos tan forts o més forts a l'altre plat de la balança. Pensem que la justícia serà sempre preferida a la injustícia, que la veritat s'imposa ella mateixa a la mentida, que la bellesa dels paisatges és més atractiva que els beneficis de les immobiliàries, que el seny és més sòlid que la insensatesa, que la unitat de la llengua catalana és tan clara que no pot ser negada, que els valencians, racionalment, no poden ser *blavers*. És l'optimisme de la raó, la bondat de la bona voluntat. La realitat, però, és molt menys agradable. Pel juny de 1978, en un homenatge a Josep Renau i V.A. Estellés, Joan Fuster deia en el seu parlament: «*Les nostres classes populars, si han de ser el que cal que siguen, han d'alliberar-se de la hipoteca permanent dels prejudicis espanyolistes, inculcats en l'escola de la classe dominant, en els diaris de la classe dominant, en les ràdios de la classe dominant. Tenim un poble magnífic, però manipulat. Quan en la plaça de bous [Fuster es referia al primer gran acte públic dels «blavers», llavors molt recent] cridaven 'Volem valencià!', hi havia una novetat positiva. En reclamar el 'valencià'*

contra un 'català' no explicat i confusament distorsionat, l'incident era ridícul; però si de veres 'volien valencià' enfront del castellà imperial, el saldo de la festa anticatalanista seria admirable. Seria finalment catalanista. I jo crec que ho serà». Fins ací les paraules raonables de Fuster, i d'això han passat ja més de trenta anys. Ara ja no parlem de classes populars i classe dominant, perquè ha passat de moda. Però la classe, grup, o ideologia dominant no per això ha deixat d'existir: existeix més que mai, amb prejudicis, diaris, ràdios, i amb un govern i tot, o dos o tres governs. De passada, però, el poble que «tenim» (o potser només la part més sorollosa d'aquest poble) a força de ser manipulat i de gaudir-ne, potser ha deixat de ser magnífic. I com que, en realitat, la «classe dominant» no volia ni vol valencià enfront del castellà imperial, sinó castellà imperial enfront del valencià, el *saldo final* no ha estat «catalanista», ni en el més amable i discret sentit de la paraula, és a dir raonablement i seriosament valencianista.

El 1978, Fuster tenia una gran fe en «les nostres classes populars», i esperava que arribarien a ser allò que havien de ser (cosa gens clara: què «*havien*» d'arribar a ser?). Esperava sobretot que podrien alliberar-se fàcilment dels «prejudicis espanyolistes», que la classe dominant deixaria de dominar, i que tots plegats, el bon poble i potser tota la resta, transitarien pacíficament de l'anticatalanisme despullat de substància i de raons a un saldo final «catalanista» revestit dels atributs de la raó. Cinc anys després, el 1982, Fuster no era tan optimista. Havien passat algunes coses grosses, entretant: batalles, violència, projectes sinistres, traïcions, pactes miserables a Madrid i a València. L'optimisme de la raó perdia la solidesa de la fe, i el saldo final de la fúnebre festa podia ser un altre. Parlant dels instigadors del secessionisme lingüístic, Fuster

concloïa: «*I planificaran la 'solució final', probablement amb forns crematoris i tot —per a paper imprès, si no per a escriptors— i cambres de gas lingüístiques per a nens en les aules de les escoles, o amb els televisors a domicili. Els 'catalanistes' del País Valencià ja sabem de quin mal hem de morir... Confie que el drama tinga un altre final*». Confiem. Perquè els humans avancem cap a la raó: però tan lentament, amb tantes reculades i amb tants enemics, que de vegades tremola la confiança. I els enemics d'aquesta raó es troben sòlidament instal·lats a la premsa i a la televisió, als partits polítics que els valencians voten en massa, al govern de la Generalitat, i entre el «poble magnífic». I vist això, que la raó il·lustrada no podia ni volia esperar fa trenta anys, el saldo final no sabem quin serà. Si no ha de ser la «solució final», algun pes decisiu hem de posar a l'altre plat de la balança. Un pes d'arguments, un pes de cultura, un pes de civisme, però també un pes polític.

QUARTA: SOBRE POLÍTICA I PAÍS

El meu país, a efectes rigorosos de *res publica* o de *pólis*, és el País Valencià, almenys això tinc clar, i si el meu país té futur (futur *com a país*: futur amb dignitat de ciutadans, futur de País Valencià, no de *Comunidad* amb capital a Terramítica), aquest futur no arribarà sense un sòlid i suficient nacionalisme polític. Si no patirem tanta carència de nació pròpia i pacífica, no caldria cap nacionalisme, però sí que en cal: almenys per compensar el dèficit del propi i l'immens excés de l'impropi. I ja que en cal, en cal de totes classes: cultural, cívica i política. De llengua, d'escola, de sindicats i de partits. Amb un afegit que la història ensenya: sense l'últim, els altres tenen un fu-

tur ben magre. Si el nacionalisme polític no té prou força per ser present i decisiu allà on es prenen les decisions, el futur del país és més aviat un futur sense país. Amb una llengua residual, potser, que durant algun temps encara l'ensenyaran a l'escola. Amb llibres i escriptors, amb associacions benèvoles, amb algunes coses més. Però sense país. Un país sense política *pròpia*, no és un país propi. És un tros del país dels altres. Ja sé que contra això hi ha una doctrina de gran extensió i gran pes: segons la qual cal votar un partit gros espanyol i més o menys d'esquerra, no valencià-nacional, simplement perquè és gros. I de passada, evitar que el partit del país, que és encara petit, arribe a ser mai prou gran; i llavors concloure que no som res perquè el petit no creix prou. És un perfecte camí racional cap al no-res: un lent suïcidi metòdic.

Entre altres coses, perquè el creixement decisiu del nacionalisme polític és l'única possibilitat, l'única, que ara o en un futur pròxim la dreta espanyola perda el poder al País Valencià, que és un poder que ens porta a la desintegració física i moral. I, sobretot, és l'única possibilitat que el país siga visible i real com a país. O això, o PP fins al segle XXII, i *Comunidad* fins a la solució-dissolució final. I qui no ho veu, és que veu molt poc. O que no ho vol veure, afegiré: perquè només creu en la llei mecànica del pèndol, en Espanya, i en l'etern retorn.

Autors

Ferran Garcia-Oliver, professor d'Història Medieval a la Universitat de València i escriptor.

Pau Viciano, Universitat de València, historiador.

Juli Capilla, llicenciat en Filologia Catalana, director de *Caràcters* i escriptor.

Martí Domínguez, professor de Periodisme a la Universitat de València, director de *Mètode* i escriptor.

Vicent Pitarch, filòleg, membre de l'IEC. Ex dirigent de la UPV.

Doro Balaguer, pintor i escriptor. Ex dirigent del PCPV i de la UPV.

Vicent Partal, periodista, director de Vilaweb.

Pasqual Mollà, ex diputat d'EUPV. Membre d'Iniciativa pel Poble Valencià.

Jordi Muñoz, polític, professor de Ciència Política a la Universitat Pompeu Fabra.

Antoni Defez, filòsof i escriptor, professor de Filosofia a la Universitat de Girona.

Toni Mollà, periodista i sociolingüista, professor de Periodisme a la Universitat de València.

Josep L. Barona, catedràtic d'Història de la Ciència a la Universitat de València, president de Valencians pel Canvi.

Francesc Pérez Moragón, historiador i escriptor, Universitat de València, editor de l'IIIFV.

Carles Mulet, professor de Secundària, escriptor, ex dirigent del PCPV i de la UPV.

Francesc Viadel, escriptor i periodista.

Francesc Burguera, escriptor, periodista i polític. Fundador del PNPV. Ex diputat i ex president de Valencians pel Canvi.

Francesc Bayarri, escriptor i periodista, Universitat de València.

Adolf Beltran, escriptor i periodista.

Gustau Muñoz, assagista i traductor, Universitat de València, cap de redacció de *L'Espill*.

Antoni Furió, catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de València, director de PUV.

Joan F. Mira, antropòleg, professor de la UJ I, escriptor. Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Títols publicats

1. **Quin espai nacional, quin espai polític?**
Alfons Cucó, Ramon Lapiedra, Pere Mayor, Pasqual Mollà i Vicent Soler
2. **Quin territori?**
Vicenç Rosselló, Ernest Garcia, Joan Olmos, Joan Romero i J. Fernando Vera
3. **Quina cultura?**
Joan F. Mira, Francesc Fenollosa, Gustau Muñoz, Rosa Serrano i Vicenç Villatoro
4. **A propòsit de Joan Fuster**
Alan Yates, Eulàlia Duran, Ramon Lapiedra, Toni Mollà, Encarna Garcia Monerris i Justo Serna
5. **Qüestions per al debat, propostes per al canvi**
Manuel Alcaraz, Adolf Beltran, Josep-Maria Terricabras, Fabian Llisterrí, Josep V. Boira, Enric Climent, Clemente Hernández, Ernest Reig, Vicent Soler, Amàlia Alba, Llum Sanfeliu, Carme Valls, Teresa Yebes, Isidoro Rodríguez, Empar Morelló, Vicent Garcés, Julià Àlvaro, Diego Gómez, Rafael Xambó
6. **País Valencià, segle XXI. Vint-i-una reflexions crítiques**
Antoni Furió, Gustau Muñoz, Pau Viciano, eds.
Ferran Garcia-Oliver, Pau Viciano, Juli Capilla, Martí Domínguez, Vicent Pitarch, Doro Balaguer, Vicent Partal, Pasqual Mollà, Jordi Muñoz, Antoni Defez, Toni Mollà, Josep L. Barona, Francesc Pérez Moragón, Carles Mulet, Francesc Viadel, Francesc Burguera, Francesc Bayarri, Adolf Beltran, Gustau Muñoz, Antoni Furió, Joan F. Mira

